

التحقيق والإيضاح لكثير من مسائل
الحج والعمرة والزيارة على ضوء
الكتاب والسنة) للحرمين)

በቁርኣንና ሐዲሥ መሰረት የተዘጋጀ
የበርካታ የሐጅ፣ የዑምራና የዚያራ
ጉዳዮች ማረጋገጫና ማብራሪያ

**በቁርኣንና ሐዲሥ መሰረት የተዘጋጀ የበርካታ
የሐጅ፣ የዑምራና የዚያራ ጉዳዮች ማረጋገጫና
ማብራሪያ**

ዐብዱልዐዚዝ ቢን ዐብደላህ ቢን ባዝ

**በቁርኣንና ሐዲሥ መሰረት የሐጅ፣ የዑምራና
የዚያራ በርካታ ጉዳዮች ማረጋገጫ እና
ማብራሪያዎች**

በተከበሩ እውቁ ሸይኽ

ዐብዱልዐዚዝ ቢን ዐብደላህ ቢን ባዝ

የአዘጋጁ መግቢያ

በአላህ ስም እጅግ በጣም ርህሩህ እጅግ በጣም አዛኝ
በሆነው

ምስጋና ሁሉ ለዓለማቱ ጌታ ለአላህ የተገባ ነው።
የመጨረሻውም ሀገር አላህን ለሚፈሩ ለጥንቁቆች ነው።
የአላህ ሰላዎችና ሰላም የአላህ ባሪያውና መልዕክተኛው
በሆኑት ሙሐመድ፣ በቤተሰቦቻቸውና በባልደረቦቻቸውም
ላይ ሁሉ ይስፈን።

በመቀጠልም፡-

ይህች ስለ ሐጅ፣ ሰለትሩፋቱና ስነስርዓቱ፣ እንዲሁም
ሐጅን ለመፈፀም ጉዞ ያሰበ ሰው ሊሰራቸው ስለሚገቡ ነገር፤
በተጨማሪም በርካታ የሐጅ፣ የዑምራና የዚያራን ወሳኝ
ጉዳዮች በአጭሩና በግልፅ የምታብራሩ አጠር ያላች

መልዕክት ናት። በዚህ መልዕክት ውስጥ ከአላህ ኪታብና ከመልዕክተኛው ሰላላሁ ዐለይሂ ወሰለም ሱና በመነጮው ማስረጃ ላይ ለመገደብ ጥረት አድርጌያለሁ። ያዘጋጀችውም ለሙስሊሞች ምክር ትሆን ዘንድና ከፍ ያለው አላህ እንዲህ ሲል ያዘዘበትን ቃል በተግባር ለማዋል ነው፡

﴿وَذَكِّرْ فَإِنَّ الذِّكْرَى تَنْفَعُ الْمُؤْمِنِينَ 55﴾

(መልዕክተኛችን ሙሐመድ ሆይ!) ገስጽም ግሳጼ አማኞችን ትጠቅማለችና። [አዝ-ዛሪያት: 55] አላህ እንዲህ ያለበትንም፡

﴿وَإِذْ أَخَذَ اللَّهُ مِيثَاقَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ لَتُبَيِّنُنَّهُ لِلنَّاسِ وَلَا تَكْتُمُونَهُ...﴾

(መልዕክተኛችን ሙሐመድ ሆይ!) አላህ የእነዚያ መጽሐፍን የተሰጡትን ለሰዎች በእርግጥ «ልታብራሩት እንጂ ላትደብቁት» በማለት የያዘባቸውን ቃል ኪዳን አስታውሱ። [አሊ-ዒምራን: 187] ልቅና ይገባውና እንዲህ ያለበትንም ቃል፡-

﴿...وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَى...﴾

በበጎ ተግባርና አላህን በመፍራትም ተረዳዱ [አል-ማኢዳህ: 2]

ሶሊክ በሆነ ሐዲሥም ነቢዩ ﷺ እንዲህ ማለታቸው ተዘግቧል፡-

«الَّذِينَ النَّصِيحَةُ، ثَلَاثًا، قِيلَ: لِمَنْ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: لِلَّهِ وَلِكِتَابِهِ وَلِرَسُولِهِ وَلِأَيِّمَةِ الْمُسْلِمِينَ وَعَامَّتِهِمْ».

«"ሃይማኖት (ኢስላም) ማለት መቆርቆር (ቅንነት) ነው" በማለት ሶስት ጊዜ ደገሙት። "የአላህ መልክተኛ ሆይ! (ቅን የምንሆነው) ለማን ነው?" ተብለው ተጠየቁ። እሳቸውም "ለአላህ፣ ለመጽሐፉ፣ ለመልክተኛው፣ ለሙስሊሞች መሪዎችና ለአጠቃላይ ሙስሊም ማህበረሰብ ነው።" አሉ።»¹

ጦበራኒይ ከሑዘይፋ (ረዲየሷሁ ዐንሁ) - አላህ መልካም ሥራቸውን ይውደድላቸውና - እንደዘገቡት፡ ነቢዩ ሶላላሁ ዐለይሂ ወሰለም -የአላህ ሰላትና ሰላም በእርሳቸው ላይ ይስፈንና- እንዲህ ብለዋል፡-

«مَنْ لَمْ يَهْتَمَّ بِأَمْرِ الْمُسْلِمِينَ فَلَيْسَ مِنْهُمْ، وَمَنْ لَمْ يُصْبِحْ وَيُمْسِ نَاصِحًا لِلَّهِ وَلِرَسُولِهِ وَلِكِتَابِهِ وَلِإِمَامِهِ وَلِعَامَّةِ الْمُسْلِمِينَ فَلَيْسَ مِنْهُمْ».

ስለ ሙስሊሞች ጉዳይ ግድ ያልሰጠው ከነሱ አይደለም፤ እንዲሁም ነጋ ጠባ ለአላህ፣ ለመልእክተኛው፣ ለመጽሐፉ፣ ለመሪውና ለአጠቃላይ ሙስሊሞች ቅን ያልሆነ ከነሱ አይደለም»²።

አላህን በዚህ ሥራ እኔንም ሆነ ሙስሊሞችን እንዲጠቅምበት፣ በውስጡ የተደረገውን ጥረትም ለተከበረው ፊቱ ብቻ የጠራና ጸጋዋ የሞላውን ጀነቶች መጎናፀፊያ እንዲያደርግልን እንጠይቀዋለን። እርሱ ሰሚና ጸሎትን ተቀባይ ነው፤ እርሱም በቂያችን ነው፣ ምንኛ ያማረ መጠጊያም ነው።

¹ ሙስሊም በቁጥር (55) ዘግበውታል።

² ጦበራኒይ በ"አልአውሰጥ" በቁጥር (7469) ዘግበውታል።

አዲስ ክፍል:

ሐጅና ዑምራ ግዴታ መሆኑንና ቶሎ መፈፀምም የሚገባ ስለመሆኑ ማስረጃዎቹ

ይህን ካወቅን - አላህ እኔንም እናንተንም ሐቅን አውቆ ለመከተል ይወፍቀንና - የላቀው አላህ በባሮቹ ላይ ወደተከበረው ቤቱ የሐጅ ዚያራ ማድረግን ግዴታ እንዳደረገና ከእስልምና ማእዘናትም አንዱ እንዳደረገውም ይታወቅ። የላቀው አላህ እንዲህ ብሏል፡

﴿...وَلِلَّهِ عَلَى النَّاسِ حُجُّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ إِلَيْهِ سَبِيلًا وَمَنْ كَفَرَ فَإِنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ عَنِ الْعَالَمِينَ﴾

ለአላህም በሰዎች ላይ ወደ እርሱ መሄድን በቻለ ሁሉ ላይ ቤቱን መጎብኘት ግዴታ አለባቸው። የካደም ሰው አላህ ከዓለማት ሁሉ የተብቃቃ ነው። [አሊ-ዒምራን: 97]

በሶሊክ ቡኸሪይና ሙስሊም ከኢብኑ ዑመር (ረዳየሊሁ ዐንሁማ) - አላህ መልካም ሥራቸውን ይውደድላቸውና - በተላለፈ ሓዲሥ ነቢዩ ﷺ እንዲህ ብለዋል፡-

«بُنِيَ الْإِسْلَامُ عَلَى خَمْسٍ: شَهَادَةِ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ، وَإِقَامَ الصَّلَاةِ، وَإِيتَاءَ الزَّكَاةِ، وَصَوْمَ رَمَضَانَ، وَحَجَّ بَيْتِ اللَّهِ الْحَرَامِ».

«እስልምና በአምስት ምሰሶዎች ላይ ተገንብቷል፡- ከአላህ በስተቀር በእውነት የሚመለከ አምላክ አለመኖሩን እና ሙሐመድ የአላህ መልዕክተኛ መሆናቸውን መመስከር፣ ሶላትን ደንብና ሥርዓቱን ጠብቆ መስገድ፣ ዘካ መስጠት፣

የረመዳንን ወር መጽም፣ እና የተከበረውን የአላህን ቤት ሐጅ ማድረግ ናቸው።»¹

ሰዒድ በሱነናቸው ከዑመር ቢን አልኸጧብ -አላህ መልካም ሥራቸውን ይውደድላቸውና - እንደዘገቡት እንዲህ ብለዋል፡- «በእርግጥም ወደ እነዚህ ከተሞች ሰዎችን ልኬ አቅም ኖሯቸው² ሐጅ ያላደረጉትን ሰዎች ሁሉ እንዲመለከቱና ጂዝያ እንዲጥሉባቸው አስቤ ነበር። እነርሱ ሙስሊሞች አይደሉም፤ እነርሱ ሙስሊሞች አይደሉም³።»

ዐሊዶ (ረዳየሷሁ ዐንሁ) - አላህ መልካም ሥራቸውን ይውደድላቸውና - እንዲህ ማለታቸው ተዘግቧል፡ «ሐጅ ማድረግ እየቻለ የተወ ሰው፤ ሞቱ ከአይሁድ ወይም ከክርስቲያን ሞት የሚለየው ነገር የለም።»⁴

አቅሙ እያለው ሐጅ ያላደረገ ሰው ወደ ሐጁ መቻኮል ግዴታ ይሆንበታል። ይህም ኢብኑ ዐባስ -አላህ መልካም ስራውን ይውደድላቸውና - እንዳስተላለፉት ነቢዩ ﷺ እንዲህ በማለታቸው ነው፡-

«تَعَجَّلُوا إِلَى الْحَجِّ - يَغْنِي الْفَرِيضَةَ - فَإِنَّ أَحَدَكُمْ لَا يَدْرِي مَا يَعْرِضُ لَهُ».

¹ ቡኸሪ በቁጥር (8) እና ሙስሊም በቁጥር (16) ዘግበውታል።

² ማለትም፡ የሀብት ስፋት

³ በጃሚዑል አሓዲሥ በቁጥር (31221) ወደ ሱነን ሰዒድ ኢብኑ መንሱር አስጠግተውታል፤ ነገር ግን እኔ ዘንድ በሚገኘው ቅጂ ላይ አላገኘሁትም።

⁴ ቲርሚዚይ በቁጥር (812) ዘግበውታል።

አንዳችሁ የሚያጋጥመውን አያውቅምና ሐጅን (ግዴታውን ሐጅ) ለመፈፀም ተቻከሉ።"¹

ምክንያቱም ሐጅን መፈፀም አቅም ባለው ሰው ላይ ቶሎ ሊፈፀም የሚገባ ግዴታ ነው፤ እንዲህ የሚለው የላቀው አላህ ንግግር ጉልህ አውዱ ይህንን ይጠቁማልና፡-

﴿...وَلِلَّهِ عَلَى النَّاسِ حُجُّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ إِلَيْهِ سَبِيلًا وَمَنْ كَفَرَ فَإِنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ عَنِ الْعَالَمِينَ﴾

ለአላህም በሰዎች ላይ ወደ እርሱ መሄድን በቻለ ሁሉ ላይ ቤቱን የመጎብኘት ግዴታ አለባቸው። የካደም ሰው አላህ ከዓለማት ሁሉ የተብቃቃ ነው። [አሊ-ዒምራን፡ 97] ነቢዩም ﷺ በኹጥባቸው ላይ እንዲህ ብለዋል፡-

«أَيُّهَا النَّاسُ، إِنَّ اللَّهَ فَرَضَ عَلَيْكُمُ الْحَجَّ فَحُجُّوا».

«ሰዎች ሆይ! አላህ ሐጅን በናንተ ላይ ግዴታ አድርጓልና ሐጅ አድርጉ።»²

ዑምራ ግዴታ መሆኑን የሚያመለክቱ ሐዲሦችም ተዘግበዋል፡ ከነርሱም መካከል፡

ጂብሪል ነቢዩን ﷺ ስለ ኢስላም በጠየቃቸው ጊዜ በሰጡት መልስ እንዲህ ብለዋል፡-

«الْإِسْلَامُ أَنْ تَشْهَدَ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ، وَتُقِيمَ الصَّلَاةَ، وَتُؤْتِيَ الزَّكَاةَ، وَتَحُجَّ الْبَيْتَ وَتَعْتَمِرَ، وَتَغْتَسِلَ مِنَ الْجَنَابَةِ، وَتُتِمَّ الْوُضُوءَ، وَتَصُومَ رَمَضَانَ»

¹ አቡ ዳውድ በቁጥር (1732) ዘግበውታል።

² ሙስሊም በቁጥር (1337) ዘግበውታል።

«እስልምና ማለት፡- ከአላህ በቀር በእውነት የሚመለከ አምላክ አለመኖሩን እና ሙሐመድም የአላህ መልዕክተኛ መሆናቸውን መመስከር፤ ሶላትን ደንብና ስርዓቷን አሟልተህ መስገድ፤ ዘካን መስጠት፤ ሐጅ ማድረግና ዑምራ ማድረግ፤ ከጀናባ መታጠብ፤ ውዱእን ማሟላት እና የረመዲንን ወር መፆም ነው።»¹ ኢብኑ ኹዘይማህ እና ዳረቁጥኒይ ከዑመር ኢብኑል ኸጣብ - አላህ መልካም ሥራቸውን ይውደድላቸውና - ዘግበውታል፤ ዳረቁጥኒይም ሰነዱን የተረጋገጠ እና ሶሊክ ብለውታል።

ከነዚህም ውስጥ የዓኢሻህ -አላህ መልካም ሥራዋን ይውደድላትና- ሐዲሥ ይገኝበታል፤ ዓኢሻህ እንዲህ ብላለች፡-

«يَا رَسُولَ اللَّهِ، هَلْ عَلَى النِّسَاءِ مِنْ جِهَادٍ؟ قَالَ: عَلَيْهِنَّ جِهَادٌ لَا قِتَالَ فِيهِ: الْحَجُّ وَالْعُمْرَةُ»

«የአላህ መልክተኛ ሆይ! ሴቶች ጂሃድ የማድረግ ግዴታ አለባቸውን? ሲባሉ፤ "በእነርሱ ላይ ውጊያ የሌለበት ጂሃድ ነው ግዴታቸው፤ እሱም ሐጅና ዑምራ ማድረግ ነው።" አሉ።»² አሕመድ እና ኢብኑ ማጃህ ሶሊክ በሆነ ዘገባ ዘግበውታል።

ሐጅና ዑምራ በህይወት ዘመን ግዴታ የሚሆኑት አንድ ጊዜ ብቻ ነው፤ ይህም ነቢዩ (የአላህ ሰላትና ሰላም

¹ ኢብኑ ኹዘይማህ በቁጥር (1) ዘግበውታል።

² ቡኸሪ በቁጥር (1520) ዘግበውታል።

በእርሳቸው ላይ ይስፈንና) ሶሊክ በሆነ ሐዲሥ ላይ እንዲህ ስላሉ ነው፡-

«الْحَجُّ مَرَّةً، فَمَنْ زَادَ فَهُوَ تَطَوُّعٌ».

«ሐጅ አንድ ጊዜ ነው፤ የጨመረ ሰው በፍላጎቱ ነው፡፡»¹

ሐጅና ዑምራን በፈቃደኝነት ማብዛት ሱና ነው፤ ቡኸሪይና ሙስሊም ከአቡ ሁረይራ ረዲየላሁ ዐንሁ በዘገቡት ሐዲሥ የአላህ መልዕክተኛ ﷺ እንዲህ ብለዋል፡-

«الْعُمْرَةُ إِلَى الْعُمْرَةِ كَفَّارَةٌ لِمَا بَيْنَهُمَا، وَالْحَجُّ الْمَبْرُورُ لَيْسَ لَهُ جَزَاءٌ إِلَّا الْجَنَّةُ».

«ከዑምራ እስከ ዑምራ በመካከላቸው ለተሰሩ ወንጀሎች ማስማረያ ናቸው፡፡ ተቀባይነት ያለው ሐጅ ለርሱ ከጀነት ውጪ ምንም ምንዳ የለውም፡፡»²

አዲስ ክፍል:

ከወንጀሎች ተውበት ማድረግና ከበደሎች መላቀቅ ግዴታ ስለመሆኑ፤

ወደ ሐጅ ወይም ዑምራ ጉዞ ለማድረግ የወሰነ ሙስሊም፤ ቤተሰቦቹንና ባልደረቦቹን የአላህን (OH ወጀለ) ፍራቻ አደራ ማለቱ ይወደድለታል፡፡ አላህን መፍራት ማለት ትእዛዛቱን መፈፀምና ክልከላዎቹን መራቅ ነው፡፡

እርሱ ሰዎች ጋር ያለውንና ያለበትን እዳ መፃፍና በዚያ ላይም ማስመስከር ይጠበቅበታል፡፡ እንዲሁም ከሁሉም

¹ ነሳኢ በቁጥር (2620) ዘግበውታል፡፡

² ቡኸሪይ በቁጥር (1773) እና ሙስሊም በቁጥር (1349) ዘግበውታል፡፡

ወንጀሎች ንፁህ ተውበት ለማድረግ መቻላቸውም ግዴታ ይጠበቅበታል፤ ከፍ ያለው አላህ እንዲህ ብሏል፦

﴿...وَتُوبُوا إِلَى اللَّهِ جَمِيعًا أَيُّهُ الْمُؤْمِنُونَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ﴾

{ምዕመናኖች ሆይ! ትድኑ ዘንድ ሁላችሁም ወደ አላህ (በመመለስ) ተጸጸቱ።} [አን-ኑር: 31]

ትክክለኛ ተውበት የሚባለው፡ ከወንጀሎች መውጣትና መተው፤ ባሳለፈው ወንጀሎች መፀፀት፤ ወደ እርሱም ዳግም ላለመመለስ መቁረጥ ነው። በሰዎች ላይ በነፍስ፤ በገንዘብ ወይም በክብር የፈጸመው በደል ካለበት ደግሞ፤ ከጉዞው በፊት ወደ ባለቤቶቻቸው መመለስ ወይም ከነርሱ ዓፋታቸውን መጠየቅ አለበት፤ ከነቢዩ ﷺ በሶሊክ ዘገባ እንደተዘገበው እንዲህ ብለዋል፦

«مَنْ كَانَتْ عِنْدَهُ مَظْلَمَةٌ لِأَخِيهِ مِنْ مَالٍ أَوْ عَرْضٍ فَلْيَتَحَلَّلِ الْيَوْمَ قَبْلَ أَنْ لَا يَكُونَ دِينَارٌ وَلَا دِرْهَمٌ، إِنْ كَانَ لَهُ عَمَلٌ صَالِحٌ أَخَذَ مِنْهُ بِقَدْرِ مَظْلَمَتِهِ، وَإِنْ لَمْ تَكُنْ لَهُ حَسَنَاتٌ أَخَذَ مِنْ سَيِّئَاتٍ صَاحِبِهِ فَحُمِلَ عَلَيْهِ».

«ወንድሙን በገንዘብ ወይም ክብሩን በማጉደፍ የበደለ ሰው ዲናርና ዲርሃም የሌለበት ቀን ከመምጣቱ በፊት ዛሬ ከራሱ ላይ በደሉን ያስነሳ። (ዛሬ ይህ ካልሆነ በቂያም እላት) መልካም ስራ ካለው በበደሉ ልክ ይቀነስበታል። ለርሱ መልካም ስራ ከሌለው ደግሞ ከበደለው ባልደረባው ወንጀሎች ተወስደው እርሱ ላይ ይጨንበታል።»¹.

¹ ቡኸሪይ በቁጥር (2449) ዘግበውታል።

ለሐጁና ዑምራው ከሐላል ገንዘብ ጥሩ ሲሳይን መምረጥ ይገባዋል፤ ሶሊክ በሆነ ዘገባ ነቢዩ ﷺ እንዲህ ብለዋል፡-

«إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى طَيِّبٌ لَا يَقْبَلُ إِلَّا طَيِّبًا».

«የላቀው አላህ መልካም ነው፤ ከመልካም በቀር አይቀበልም።»¹።

ጦበራኒይም ከአቡ ሁረይራ አላህ መልካም ሥራቸውን ይውደድላቸውና እንደዘገቡት የአላህ መልዕክተኛ ﷺ እንዲህ ብለዋል፡-

«إِذَا خَرَجَ الرَّجُلُ حَاجًّا بِنَفَقَةٍ طَيِّبَةٍ وَوَضَعَ رِجْلَهُ فِي الْعَرْزِ فَقَادَى: لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ، نَادَاهُ مُنَادٍ مِنَ السَّمَاءِ: لَبَّيْكَ وَسَعْدَيْكَ، زَاذَكَ حَلَالٌ، وَرَاحِلَتُكَ حَلَالٌ، وَحَجُّكَ مَبْرُورٌ غَيْرُ مَأْزُورٍ، وَإِذَا خَرَجَ الرَّجُلُ بِالنَّفَقَةِ الْخَبِيثَةِ فَوَضَعَ رِجْلَهُ فِي الْعَرْزِ فَقَادَى: لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ، نَادَاهُ مُنَادٍ مِنَ السَّمَاءِ: لَا لَبَّيْكَ وَلَا سَعْدَيْكَ، زَاذَكَ حَرَامٌ، وَنَفَقَتُكَ حَرَامٌ، وَحَجُّكَ غَيْرُ مَبْرُورٍ».

«አንድ ሰው ጥሩ (ሐላል) በሆነ ወጪ ሐጅ ለማድረግ ሲወጣና በመጓጓዣው ላይ ተሳፋሮ "ለበይከሷሁም ለበይክ" ብሎ ሲጣራ ከሰማይ ተጣሪ እንዲህ ሲል ይመልስለታል፡- "ለበይክ ወሰደይክ፤ ስንቅህ ሐላል ነው፤ መጓጓዣህም ሐላል ነው፤ ሐጅህም ተቀባይነት ያለው (መብሩር) እና ወንጀል የሌለበት ነው።" መጥፎ (ሐራም) በሆነ ወጪ ሲወጣና በመጓጓዣው ላይ ተሳፋሮ "ለበይከሷሁም ለበይክ" ብሎ ሲጣራ ደግሞ ከሰማይ ተጣሪ እንዲህ ሲል ይመልስለታል፡-

¹ ሙስሊም በቁጥር (1015) ዘግበውታል።

"ላ ለበይከ ወላ ሰዕደይክ፤ ስንቅህ ሐራም ነው፤ ወጪህም ሐራም ነው፤ ሐጅህም ተቀባይነት የሌለው ነው።"¹

ለሐጅ አድራጊ በሰዎች እጅ ካለ ነገር መብቃቃትና እነርሱንም ከመለመን መጠበቅ ይገባቸዋል፤ ነቢዩ - የአላህ ሰላትና ሰላም በርሳቸው ላይ ይስፈንና - እንዲህ ብለዋልና፡

«وَمَنْ يَسْتَغْفِرْ يُعَفِّهِ اللَّهُ، وَمَنْ يَسْتَعِزْ يُعْزِهِ اللَّهُ».

«ጥብቅናን የፈለገን ሰው አላህ ጥብቅ ያደርገዋል፤ መብቃቃትንም የፈለገን ሰው አላህ ያብቃቃዋል።»².

ነቢዩ ﷺ እንዲህም ብለዋል፡-

«لَا يَزَالُ الرَّجُلُ يَسْأَلُ النَّاسَ حَتَّى يَأْتِيَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلَيْسَ فِي وَجْهِهِ مُرَعَةٌ لَحْمٌ».

«አንድ ሰው ሰዎችን መለመን አያቋርጥም፤ የትንሳኤ ቀን በፊቱ ላይ የሥጋ ቁራጭ እንኳ ሳይኖረው እስከሚመጣ ድረስ።»³

ሐጅ የሚያደርግ ሰው በሐጁና ዑምራው የአላህን ፊትና የመጨረሻይቱን ዓላም ማሰቡ፣ እንዲሁም በነዚያ በተከበሩ በታዎች እርሱን በሚያስደስቱ ንግግሮችና ስራዎች ወደ አላህ መቃረቡ ግዴታ ነው። እንዲሁም በሐጁ ዱንያንና ርካሽ ጥቅማጥቅሟን ከማሰብ፣ ወይም ይዩልኝና ይስሙልኝን እንዲሁም በሐጁ መፎካከርን ከማሰብ ከፍተኛ ጥንቃቄ ማድረግ ይገባቸዋል። ምክንያቱም ይህ እጅግ ከከፉ አላማዎች

¹ ጥበራኒይ በ«አል-ከቢር» (2989) ዘግበውታል።

² ቡኸሪይ በቁጥር (1427) እና ሙስሊም በቁጥር (1035) ዘግበውታል።

³ ቡኸሪይ በቁጥር (1474) እና ሙስሊም በቁጥር (4040) ዘግበውታል።

አንዱና ስራው እንዲበላሽ እንዲሁም ተቀባይነት እንዲያጣ ምክንያት ነው። የላቀው አላህ እንዲህ ብሏል፡

﴿مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا وَزَيَّنَّتْهَا نُوفَ إِلَيْهِمْ أَعْمَلَهُمْ فِيهَا وَهُمْ فِيهَا لَا يُنْخَسُونَ 15 أُولَئِكَ الَّذِينَ لَيْسَ لَهُمْ فِي الْآخِرَةِ إِلَّا النَّارُ وَحَبِطَ مَا صَنَعُوا فِيهَا وَبَاطِلٌ مَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ 16﴾

«ቅርቢቱን ህይወትና ጌጧን የሚሹ የሆኑትን ሰዎች የሥራዎቻቸውን ምንዳ በእርሷ ውስጥ ወደ እነርሱ እንሞላላቸዋለን። እነርሱም በእርሷ ውስጥ ምንም አይጎድልባቸዋል።

እነዚያ እነርሱ በመጨረሻይቱ ዓለም ለእነርሱ ከእሳት በስተቀር የሌላቸው ናቸው። የሰሩትም ሥራ በእርሷ ውስጥ ተበላሽ። በቅርቢቱ ዓለም ይሰሩት የነበሩትም በጎ ሥራ ብልሹ ነው። [ሁድ፡ 15-16]

ጥራት ይገባውና እንዲህም ብሏል፡

﴿مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْعَاجِلَةَ عَجَّلْنَا لَهُ فِيهَا مَا نَشَاءُ لِمَنْ نُرِيدُ ثُمَّ جَعَلْنَا لَهُ جَهَنَّمَ يَصْلاَهَا مَذْمُومًا مَدْحُورًا 18 وَمَنْ أَرَادَ الْآخِرَةَ وَسَعَىٰ لَهَا سَعْيَهَا وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَأُولَئِكَ كَانَ سَعْيُهُمْ مَشْكُورًا 19﴾

{ጊዜያዊቱን ዓለም (በሥራው) የሚፈልግ ሰው ለእርሱ በእርሷ ውስጥ የፈለግነውን ጾጋ ለምንፈልገው ሰው እናስቸኩልለታለን። ከዚያም ለእርሱ ገሀነምን መኖሪያ አድርገንለታል። ተወቃሽና ከአላህ እዝነት የተባረረ ሆኖ ይገባባታል።

{መጨረሻይቱንም ዓለም የፈለገ ሰው እርሱ አማኝ ሆኖ ለእርሷ ተገቢውን ሥራ የሰራም ሰው እነዚህ ሥራቸው የተመሰገነ ይሆናል።} [አል-ኢስራኦ: 18-19]

ነቢዩ ﷺ እንዲህ ማለታቸውም በሶሊክ ሐዲሶ ተላልፏል፡-

«قَالَ اللَّهُ تَعَالَى: أَنَا أَغْنَى الشُّرَكَاءِ عَنِ الشِّرْكِ، مَنْ عَمِلَ عَمَلًا أَشْرَكَ مَعِيَ فِيهِ غَيْرِي تَرَكَتُهُ وَشِرْكُهُ».

«ከፍ ያለው አሏህ እንዲህ ብሏል፡- "እኔ በሽርክና ከመጋራት ከተብቃቁ ሁሉ እጅግ የተብቃቃሁ ነኝ። ከኔ ጋር ሌላን አጋርቶ ስራን የሰራ እሱንም ማጋራቱንም እተወዋለሁ።"»¹

እንዲሁም በጉዞው ላይ አላህን ታዛዦች፣ ተቅዋ ያላቸውንና የዲን ዕውቀት ያላቸውን መልካም ሰዎችን መወዳጀት፣ ቂሎችንና ፋሲቆችን ከመወዳጀት ደግሞ መጠንቀቅ ይገባቸዋል።

በሐጂና በዑምራው ወቅት የሚተገብራቸውን ሊማር፣ ሊገነዘብና የከበደውንም ነገር ሊጠይቅ ይገባቸዋል፤ ይህም በእውቀት ላይ ሆኖ ስርአቱን እንዲያከናውን ነው። እንስሳው ወይም መኪናው ወይም ፕሌኑ ወይም ከዛ ውጪ ባሉ መሳሪያዎች ላይ ሲሳፈር ቢስሚላህ፣ አልሐምዱሊላህ ማለት፤ ከዚያም ሶስት ጊዜ ተክቢራ ብሎ የሚከተለውን ማለቱ ይወደድለታል፡

¹ ሙስሊም በቁጥር (2985) ዘግቦውታል።

(...سُبْحَانَ الَّذِي سَخَّرَ لَنَا هَذَا وَمَا كُنَّا لَهُ مُقْرِنِينَ 13 وَإِنَّا إِلَىٰ رَبِّنَا لَمُنْقَلِبُونَ 14)

{ጥራት ተገባው ይህንን የማንችለው ስንሆን ለእኛ
ያገራልን ጌታ 13

እኛም በእርግጥ ወደ ጌታችን አላህ ተመለሾች ነን። 14}
[አዝ-ተከፋፍ: 13 -14]

«اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ فِي سَفَرِي هَذَا الْبِرَّ وَالْتَّقْوَى، وَمِنْ الْعَمَلِ مَا تَرْضَى،
اللَّهُمَّ هَوِّنْ عَلَيْنَا سَفَرَنَا هَذَا، وَاطْوِ عَنَّا بُعْدَهُ، اللَّهُمَّ أَنْتَ الصَّاحِبُ فِي السَّفَرِ،
وَالْخَلِيفَةُ فِي الْأَهْلِ، اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ وَعَثَاءِ السَّفَرِ، وَكَآبَةِ الْمَنْظَرِ،
وَسُوءِ الْمُنْقَلَبِ فِي الْمَالِ وَالْأَهْلِ»؛

"አላሁም ኢንኒ አስአሉከ ፊ ሰፈሪ ሀዛ አል-ቢረ ወት-ተቅዋ፡
ወሚነል ዐመሊ ማ ተርዷ፡ አላሁም ሀውዊን ዐለይና ሰፈረና
ሀዛ፡ ወጥዊ ዓና ቡዕደሁ፡ አላሁም አንተስ-ሲሒቡ ፊስ-
ሰፈር፡ ወል-ኸሊፈቱ ፊል-አህል፡ አላሁም ኢንኒ አውተ ቢከ
ሚን ወዕሃኢ-ሰፈር፡ ወካአባቲል-መንዘር፡ ወሱኢል-
ሙንቀለቢ ፊል-ማሊ ወል-አህል"፤ (ትርጉሙም፡ አላህ ሆይ!
እኔ በዚህ ጉዞ በጎን ነገርና ፍራቻን፡ ከስራም የምትወደውን
እጣይቅሃለሁ። አላህ ሆይ! ይህንን ጉዟችንን አቅልልልን፡
ርቀቱንም ሰብስብልን። አላህ ሆይ! እኛን በጉዟችን
የምትጎዳኝን፡ በቤተሰቦቻችን ጉዳይም የምትተካን አንተው
ነህ። አላህ ሆይ! እኔ ከጉዞ መከራ፡ በመጥፎ ገፅታ
ከመታየትና ወደ ቤተሰቦቼና ንብረቶቼ መጥፎ አመላለስን
ከመመለስ በአንተ እጣበቃለሁ።)

¹ ሙስሊም በቁጥር (1342) ዘግበውታል።

ይህ ሐዲሥ ሙስሊም ከኢብኑ ዑመር ረዲየላሁ ዐንሁማ ሶሒሕ በሆነ ዘገባ ከነብዩ ሰላላሁ ዐለይሂ ወሰለም ዘግበውታል።

በጉዞው ወቅትም ዚክርን፣ ኢስቲግፋርን፣ አላህን መለመንን፣ ወደርሱ መተናነስን፣ እንዲሁም ቁርኣን መቅራትንና ማስተንተንን ያብዛ። ሶላቶችን በጀማዓ መስገድን ይጠብቅ። ምላሱን ወሬ ከማብዛት፣ በማይመለከተው ነገር ከመግባትና በቀልድ ድንበር ከማለፍ ይጠብቅ። እንዲሁም ምላሱን ከውሸት፣ ከሐሜት፣ ነገር ከማዋሰድና በጓደኞቹም ሆነ በሌሎች ሙስሊም ወንድሞቹ ላይ ከማሾፍ ይጠብቅ።

ለጓደኞቹ በጎ መዋልና እነርሱ ላይ ክፋትን ከመፈፀም ሊቆጠብ፤ እንዲሁም በአቅሙ ልክ በጥበብና በመልካም ግሳዬ በመልካም ሊያዛቸውና ከመጥፎ ሊከለክላቸው ይገባል።

አዲስ ክፍል:

ሐጅ አድራጊ (ኢሕራም ማድረጊያ ስፍራ) ሚቃት ሲደርስ ማድረግ ያለበት፤

ወደ ሚቃት ሲደርስ መታጠብና ሽቶ መቀባት ይወደድለታል። ለዚህም ማስረጃው ነብዩ (ሶላላሁ ዐለይሂ ወሰለም) ኢሕራም በሚያደርጉበት ጊዜ የተሰፉ ልብሶችን አውልቀው መታጠባቸው መዘገቡና በቡካሪይ እና

ሙስሊም ላይም ከዓኢሻ (ረዲየላሁ 034) እንደተዘገበው እንዲህ ማለቷ ነው፡-

«كُنْتُ أَطِيبُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ لِإِحْرَامِهِ قَبْلَ أَنْ يُحْرِمَ، وَلِحَالِهِ قَبْلَ أَنْ يَطُوفَ بِالْبَيْتِ»¹

«የአላህ መልዕክተኛን (የአላህ ሰላትና ሰላም በረሳቸው ላይ ይስፈንና) ኢሕራም ከመግባታቸው በፊት ለኢሕራማቸው፤ እንዲሁም ከሐጅ ተግባራቸው ለማጠናቀቅ በአላህ ቤት ጦዋፍ ከማድረጋቸው በፊት ሽቶ እቀባቸው ነበር።»¹

ዓኢሻንም ለዑምራ ኢሕራም አድርጋ ሳለ የወር አበባዋ ሲመጣባት ገላዋን እንድትታጠብና ለሐጅ ኢሕራም እንድትደርግ አዘዋታል። ነቢዩ (የአላህ ሰላትና ሰላም በእርሳቸው ላይ ይስፈንና) አስማእ ቢንት ዑመይስ ዙልሐለይፋ ላይ በወለደች ጊዜ ገላዋን እንድትታጠብ፤ በጨርቅ ታጥቃም ኢሕራም እንድትደርግ አዘዋታል²። ይህም የሚያመለክተው፤ አንዲት ቤት የወር አበባ ወይም የድህረ ወሊድ ደም እያየች ሚቃት በደረሰች ጊዜ ገላዋን ታጥባ ከሌሎች ሰዎች ጋር ኢሕራም ማድረግ እንዳለባትና፤ ነብዩ (የአላህ ሰላትና ሰላም በእርሳቸው ላይ ይስፈን) ዓኢሻንም አስማእንም እንዳዘዟቸው ከካዕባ ጦዋፍ በስተቀር ሐጅ አድራጊ የሚፈፀመውን ስርአት ሁሉ መፈፀም እንዳለባት ነው።

¹ ቡኸሪ በቁጥር (1539) እና ሙስሊም በቁጥር (1189) ዘግበውታል።

² ሙስሊም በቁጥር (1218) ዘግበውታል።

ኢሕራም ለማድረግ ያሰበ ሰው ቀድሞ ቀመሱን፣ ጥፍሮቹን እንዲሁም የብብትና የብልት አካባቢ ፀጉሩንና መሰል መወገድ ያለባቸውን ነገሮች ቀድሞ ማስወገዱ ይወደድለታል። ይህን የሚያደርገውም በኢሕራም ላይ እያለ እነዚህን ነገሮች ማስወገድ ክልክል ስለሚሆንበት በዚያን ወቅት እንዳያስፈልገው ነው። ነቢዩም -የአላህ ሰለዋትና ሰላም በሳቸው ላይ ይስፈንና- ሙስሊሞች ለነዚህ ነገሮች ሁልጊዜ ትኩረት እንዲሰጡ ደንግግዋል፤ በቡኸሪይና ሙስሊም ከአቡ ሁረይራ -አሏህ መልካም ስራቸውን ይውደድላቸውና- እንደተዘገበው የአላህ መልዕክተኛ -የአላህ ሰለዋትና ሰላም በሳቸው ላይ ይስፈንና- እንዲህ ብለዋል፡-

«الْفِطْرَةُ خَمْسٌ: الْخِثَانُ، وَالْإِسْتِحْدَادُ، وَقَصُّ الشَّارِبِ، وَقَلَمُ الْأَظْفَارِ، وَنَتْفُ الْإِبْطِ».

ተፈጥሯዊ ሱናዎች አምስት ናቸው፡- እነርሱም፡ መገረዝ፣ የብልትን ፀጉር መላጩት፣ ቀድሞ ቀመስን (ከአፍንጫ ስር ያለን ፂም) ማሰጠር፣ ጥፍሮችን መቁረጥና የብብትን ፀጉር መንጩት ናቸው።"¹

ሙስሊም ከአነስ -አሏህ መልካም ስራቸውን ይውደድላቸውና- በስተላለፉት ሓዲሥ እንዲህ ብለዋል፡

«وَقَتْنَا فِي قِصِّ الشَّارِبِ، وَقَلَمِ الْأَظْفَارِ، وَنَتْفِ الْإِبْطِ، وَحَلْقِ الْعَانَةِ: أَنَّ لَا نَشْرُكَ ذَلِكَ أَكْثَرَ مِنْ أَرْبَعِينَ لَيْلَةً».

«ቀድሞ ቀመስን በመቀነስ፣ ጥፍርን በመቁረጥ፣ የብብት ፀጉርን በመንጩትና ብልት አካባቢ የሚበቅልን ፀጉር

¹ ቡኸሪ በቁጥር (5891) እና ሙስሊም በቁጥር (257) ዘግበውታል።

በመላጩት ዙሪያ ከአርባ ቀናት በላይ ሳናስወግድ እንዳንተወው የጊዜ ገደብ ተቀመጠልን።¹

እንዲሁም ነሳኢይ እንዲህ በሚል ቃል ዘግበውታል፦

«وَقَدْ لَنَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ»

የአላህ መልክተኛ (የአላህ ሶላት እና ሰላም በርሳቸው ላይ ይስፈንና) የጊዜ ገደብ ወስነውልናል።² እንዲሁም አሕመድ፣ አቡ ዳውድ እና ቲርሚዚይ ነሳኢይ ከዘገቡት ጋር ተመሳሳይ በሆነ ቃል ዘግበውታል። የጮንቅላትን ፀጉር በተመለከተ ግን በኢሕራም ጊዜ ለወንዶችም ሆነ ለሴቶች አንዳችንም ፀጉር ማስወገድ አልተደነገገም።

ዲምን በተመለከተ በማንኛውም ጊዜያት መላጩት ወይም ማሳጠር ሐራም ነው። ይልቁንም በቡኸሪ እና ሙስሊም ውስጥ ከኢብኑ ዑመር (ረዳየላሁ ዐንሁማ) እንደተላለፈው ዲምን መልቀቅና መተው ግዴታ ነው። ኢብኑ ዑመር ረዳየሊሁ ዓንሁማ ባስተላለፉት ሐዲሥ የአላህ መልዕክተኛ (ሶላላሁ ዐለይሂ ወሰለም) እንዲህ ብለዋል፦

«خَالِفُوا الْمُشْرِكِينَ، وَفَرُّوا اللَّحَى، وَأَخْفُوا الشَّوَارِبَ».

«ሙሽሪኮችን ተፃረሩ፤ ሪዛችሁን ልቀቁ፤ ቀድሞ ቀመስንም አሳጥሩ»³ ሙስሊም ከአቡ ሁረይራ (ረዳየላሁ ዐንሁማ) በዘገቡት ሶሊክ ሐዲሥ የአላህ መልዕክተኛ ﷺ እንዲህ ብለዋል፦

¹ ሙስሊም በቁጥር (258) ዘግበውታል።

² ነሳኢይ በቁጥር (14) ዘግበውታል።

³ ቡኸሪ በቁጥር (2892) እና ሙስሊም በቁጥር (259) ዘግበውታል።

«جُرُوا الشَّوَارِبَ، وَأَرْخُوا اللَّحَى، خَالِفُوا الْمَجُوسَ».

«ቀድሞ ቀመስን (ከአፍንጫ ስር ያለውን ዊም) አሳጥሩ፤ ረዛቸሁን (የመንጋጭላ ዊማቸሁን) ልቀቁ፤ መጁሶችን ተካለፉ»¹

በዚህ ዘመን ብዙ ሰዎች—ራሳቸውን ወደ እውቀትና ትምህርት የሚያስጠጉም ጭምር—ይህንን ሱና በመፃረር ዊምን መዋጋት እና ከሀዲያንና ሴቶችን መመሳሰል በመውደዳቸው መከራው እጅግ ከፍቷል። (ኢና ሊላሂ ወኢና ኢለይሂ ራጂዑን) እኛም የአላህ ነን፤ ወደርሱም ተመላሾች ነን። ምንም እንኳን ብዙ ሙስሊሞች ከዚህ ሱና ቢሸኹም፤ እኛንም ሆነ ሌሎችን ሙስሊሞች ሱናን የምንከተል፤ በርሷም አጥብቀን የምንይዝ፤ ወደርሷም የምንጣራ እንዲያደርገን አላህን እንለምነዋለን። አላህ በቂያችን ነው፤ እርሱም ምንኛ ያማረ መመኪያ ነው። በላቀውና በታላቁ አላህ ቢሆን እንጂ ብልሀትም ሆነ ሀይል የለም።

ከዚያም ወንዱ ሽርጥና ኩታ ይለብሳል፤ ሁለቱም ነጮጭና ንጹህ መሆናቸው፤ እንዲሁም በሽበጥ ኢሕራም ማድረጉ ይወደዳል፤ ነብዩ ﷺ እንዲህ ብለዋልና፦

«وَلْيُحَرِّمْ أَحَدُكُمْ فِي إِزَارٍ وَرِدَاءٍ وَنَعْلَيْنِ، فَإِنْ لَمْ يَجِدْ نَعْلَيْنِ فَلْيَلْبَسْ خُفَيْنِ وَلْيَقُطِّعْهُمَا حَتَّى يَكُونَ أَسْفَلَ مِنَ الْكَعْبَيْنِ»

«አንዳችሁ በሽርጥና ኩታ እንዲሁም በሽበጥ ጫማዎች ኢሕራም ያድርግ፤ ነጠላ ጫማዎችን ያላገኘ እንደሆነ

¹ ሙስሊም በቁጥር (260) ዘግበውታል።

ኹሮችን ይልበስ፤ ከቁርጭምጭሚት በታች እስከሚሆኑ ድረስም ይቁረጣቸው።»¹ ኢማም አሕመድ ረሒመሁሊህ ዘግበውታል።

ሴት ልጅ ግን በአለባበሷ ከወንዶች ጋር በማይመሳሰል መልኩ ጥቁር፣ አረንጓዴ ወይም ሌሎችንም የፈለገችውን ልብስ ለብሶ ኢሕራም ማድረግ ትችላለች። ነገር ግን በኢሕራም ላይ ስትሆን ኒቃብና ዳንት ከመልበስ ትቆጠባለች። ፊቷንና እጆቿን ግን ከኒቃብና ዳንት ውጪ ባለ ልብስ ትሸፍናለች፤ ምክንያቱም ነቢዩ ﷺ ኢሕራም ያደረገች ሴት ኒቃብና ዳንት እንዳትለብስ ከልክለዋልና። አንዳንድ ሰዎች የሴት ልጅን የኢሕራም ልብስ በአረንጓዴ ወይም በጥቁር ብቻ መገደባቸውም ምንም መሰረት የለውም።

ከዚያም ገላውን ከታጠበ፣ ጽዳቱን ከፈጸመና የኢሕራም ልብሱን ከለበሰ በኋላ፣ ከሐጅ ወይም ከዑምራ ሊሰራው የፈለገውን ስርአት ለመጀመር በልቡ ይነይታል። ይህም ነቢዩ (የአላህ ሶላትና ሰላም በርሳቸው ላይ ይስፈንና) እንዲህ ስላሉ ነው፡

«إِنَّمَا الْأَعْمَالُ بِالنِّيَّاتِ، وَإِنَّمَا لِكُلِّ امْرِئٍ مَا نَوَى».

«ሥራ የሚለካው በኒያ መሰረት ነው። ሁሉም ሰው (የሚያገኘውም) በነየተው ልክ ነው።»²

¹ ሙስሊም በቁጥር (1177) ዘግበውታል።

² ቡኸሪ በቁጥር (1) እና ሙስሊም በቁጥር (1907) ዘግበውታል።

የነየተውን በአንደበቱ መናገሩም የተደነገገ ነው። ኒያው ዑምራ ከሆነ «ለበይክ ዑምረተን» ወይም «አልላሁምመ ለበይክ ዑምረተን» ይላል። ኒያው ሐጅ ከሆነ ደግሞ «ለበይክ ሐጅን» ወይም «አልላሁምመ ለበይክ ሐጅን» ይላል፤ ምክንያቱም ነብዩ ﷺ ይህንኑ ፈፅመዋልና። ሁለቱንም አንድ ላይ ከነየተ ደግሞ «አልላሁምመ ለበይክ ዑምረተን ወሐጅጅን» ይላል። በላጩ እንስሳም ይሁን መኪናም ይሁን ወይም ሌላ መጓጓዣው ላይ ከወጣ በኋላ መናገሩ ነው፤ ምክንያቱም ነብዩ ﷺ ተልቢያ ማለት የጀመሩት በመጓጓዣቸው ላይ ከወጡና ከሚቃት ለጉዞ መንቀሳቀስ ከጀመረች በኋላ ነው። ከዑለማዎች አቋም መካከል ይበልጥ ትክክለኛውም ይኸው ነው።

በኢሕራም ወቅት ካልሆነ በቀር የነየተውን በአፍ መናገሩ አልተደነገገም፤ ከነብዩ የአላህ ሰላትና ሰላም በእርሳቸው ላይ ይስፈንና የተገኘውም በኢሕራም ወቅት ብቻ ነው።

ሰላትን፣ ጦዋፍንና ሌሎችንም አምልኮዎችን በተለመደበት ግን ኒያውን በአፍ መናገር አይጠበቅበትም። «እንዲህ አይነት ሰላት ልሰግድ ነይቻለሁ» ወይም «እንዲህ አይነት ጦዋፍ ላደርግ ነይቻለሁ» ማለት የለበትም። ይልቁንም ይህን ድምፅን ከፍ ሳያደርጉ በአፍ መናገር አዲስ መጤ የሆነ ፈጠራ ነው። ይህንኑ ድምፅን ከፍ አድርጎ መናገሩ ደግሞ የበለጠ አስቀያሚና ወንጀሉም የከበደ ነው። ኒያን በአፍ መናገር የተደነገገ ቢሆን ኖሮ መልዕክተኛው (ሶላሷሁ ዐለይሂ ወሰለም) ለህዝባቸው በድርጊታቸው

ወይም በንግግራቸው ግልፅ ባደረጉት ነበር። ቀደምት ደጋግ ሰለፎችም ይህንን ለማድረግ በተሸቀዳደሙ ነበር።

ይህ ከነቢዩ (የአላህ ሰላትና ሰላም በእርሳቸው ላይ ይስፈን) እንዲሁም ከሶሐቦቻቸው (አላህ ስራቸውን ይውደድላቸውና) አለመተላለፉ ቢድዓ ለመሆኑ ግልፅ ማሳያ ነው። ነቢዩ (የአላህ ሰላትና ሰላም በእርሳቸው ላይ ይስፈን) እንዲህ ብለዋል፡-

«وَشَرُّ الْأُمُورِ مُحَدَّثَاتُهَا، وَكُلُّ بِدْعَةٍ ضَلَالَةٌ»

«የነገሮች ሁሉ መጥፎ አዲስ መጤዎች ናቸው፤ ሁሉም ቢድዓ ጥመት ነው።»¹ ሙስሊም በሶሐብ ኪታባቸው ላይ ዘግበውታል፤ ነቢዩ ﷺ እንዲሁም ብለዋል፡

«مَنْ أَحْدَثَ فِي أَمْرِنَا هَذَا مَا لَيْسَ مِنْهُ فَهُوَ رَدٌّ»

«በዚህ ጉዳያችን ከእርሱ ያልሆነን አዲስ ነገር የፈጠረ የፈጠረው አዲስ ነገር ተመላሽ ይደረግለታል (ውድቅ ነው)።»² ሶሐብ መሆኑን ተስማምተውበታል። በሙስሊም ዘገባም፡

«مَنْ عَمِلَ عَمَلًا لَيْسَ عَلَيْهِ أَمْرُنَا فَهُوَ رَدٌّ»

"በርሱ ላይ የኛ ትዕዛዝ የሌለበትን ነገር የሰራ ሰዉ ስራው ወደርሱ ተመላሽ ነው።"³

¹ ሙስሊም በቁጥር (867) ዘግበውታል።

² ቡኸሬ በቁጥር (2697) እና ሙስሊም በቁጥር (1718) ዘግበውታል።

³ ቡኸሬ በቁጥር (2550) እና ሙስሊም በቁጥር (1718) ዘግበውታል።

አዲስ ክፍል:

የሐጅና ዑምራ ኢሕራም ማድረጊያ ስፍራዎችና ድንበራቸው፤

የሐጅና ዑምራ ኢሕራም ማድረጊያ ስፍራዎች አምስት ናቸው:

የመጀመሪያው: ዙል-ሐለይፋ ነው፤ ይህም የመዲና ሰዎች ሚቃት ሲሆን በዛሬ ሰዎች አጠራር አቢያር ዐሊይ ተብሎ ይጠራል።

ሁለተኛው: አል-ጁሕፋህ፤ ይህም የሻም ህዝቦች ሚቃት ነው። ይህቸም ራቢግ አቅራቢያ የምትገኝ የፈረሰች መንደር ስትሆን ሰዎች አሁን ላይ ኢሕራም የሚያደርጉት ከራቢግ ነው። ከራቢግ ኢሕራም ያደረገ ሰው ከሚቃቱ ኢሕራም አድርጓል፤ ምክንያቱም ራቢግ ከእርሷ በጥቂቱ ሳይደርስ የሚገኝ ነውና።

ሶስተኛው: ቀርኑል መናዚል፤ የነጅድ ሰዎች ሚቃት ሲሆን ዛሬ ላይ ሰይል ተብሎ ይጠራል።

አራተኛው: የለምለም ለየመን ሰዎች ሚቃት ነው።

አምስተኛው: ዛቱ ዒርቅ፤ የዒራቅ ሰዎች ሚቃት ነው።

እነዚህ ኢሕራም ማድረጊያ ስፍራዎች ነብዩ ﷺ የወሰኗቸው ቀደም ብለው ለተጠቀሱት ሰዎችና፤ ከነርሱ ውጭ ሆነው ሐጅን ወይም ዑምራን ማድረግ ፈልገው በእነዚህ ስፍራዎች በኩል ለሚያልፉትም ነው።

በነሱ በኩል የሚያልፍ ሰው ከነሱው ኢሕራም ማድረግ ግዴታው ነው። ሐጅን ወይም ዑምራን ለማድረግ አስቦ ወደ መካ የሚጓዝ ሰው ሁሉ በየብስም ይሁን በአየር የሚጓዝም ቢሆን እነሱጋ ኢሕራም ሳያደርግ ሊያልፋቸው አይፈቀድለትም። ይህም የሆነው ነቢዩ ﷺ እነዚህን ሚቃቶች በወሰኑ ጊዜ እንዲህ ሲሉ የተናገሩት ንግግር ሁሉን አቀፍ በመሆኑ ነው፡

«هُنَّ لَهُنَّ، وَلَمَنْ أَتَى عَلَيْهِنَّ مِنْ غَيْرِ أَهْلِهِنَّ، مِمَّنْ أَرَادَ الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ»
 «እነዚህ ለነዋሪዎቻቸው፣ እንዲሁም ከነዋሪዎቻቸው ውጭ ሆነው ሐጅና ዑምራን ለማድረግ አስቦው በእነርሱ በኩል ለሚያልፉም ናቸው።»¹

ሐጅን ወይም ዑምራን ለማድረግ አስቦ በአየር መንገድ ወደ መካ ለመሄድ ያሰበ ሰው፤ አውሮፕላን ከመሳፈሩ በፊት ገላውን በመታጠብና በመሳሰሉት መዘጋጀቱ የተደነገገ ነው። ከሚቃቱ አካባቢ ሲደርስም ሽርጡንና ኩታውን ይለብሳል። ከዚያም ጊዜው ሰፊ ከሆነ ለዑምራ ተልቢያ ያደርጋል። ጊዜው ጠባብ ከሆነ ደግሞ ለሐጅ ተልቢያ ያደርጋል። ሽርጡንና ኩታውን አውሮፕላን ከመሳፈሩ በፊት ወይም ወደ ሚቃቱ ከመቅረቡ በፊት ቢለብስም ችግር የለውም። ነገር ግን ከሚቃቱ ትይዩ ሲሆን ወይም ሲቀርብ ካልሆነ በቀር ወደ ዒባዳው (ኑሱክ) ለመግባት ኒያ ሊያደርግና ተልቢያ ሊል አይገባውም። ምክንያቱም ነቢዩ ﷺ ኢሕራም ያደረጉት ሚቃት ዘንድ ብቻ ነውና። በሌሎች የዲን ጉዳዮች ሁሉ ላይ

¹ ቡኸሪ በቁጥር (1524) እና ሙስሊም በቁጥር (1181) ዘግበውታል።

እንደምናደርገው በዚህም ጉዳይ ላይ ኡማው እርሳቸውን ﷺ መከተል ግዴታው ነው። ይህም አላህ ሱብጥነት ወተዓላ እንዲህ በማለቱ ነው፡-

{لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ...}

{ለእናንተ አላህንና የመጨረሻውን ቀን የሚከፈል ለሆነና አላህንም በብዙ ለሚያወሳ ሰው በአላህ መልዕክተኛ መልካም መከተል አላችሁ።} [አል-አሕዛብ: 21] ነቢዩም ﷺ በመሰናበቻው ሐጅ እንዲህ ስላሉ፡-

«خُذُوا عَنِّي مَنَاسِكُكُمْ».

«የሐጅ ተግባራችሁን ከእኔ ውሰዱ።»¹

ሐጅንም ይሁን ዑምራን ማድረግ ሳይፈልግ ወደ መካ የሚጓዝ ሰው፤ እንደ ነጋዴ፤ እንጨት ለቃሚ፤ መልእክት አድራሽና የመሳሰሉት፤ በራሱ ፈቃድ ለማድረግ ካልፈለገ በስተቀር ኢሕራም የማድረግ ግዴታ የለበትም። ይህም ነቢዩ ﷺ ቀደም ሲል በተጠቀሰው ሐዲስ ላይ የኢሕራም ማድረጊያ ስፍራዎችን ሲጠቅሱ እንደሚከተለው በማለታቸው ነው፡-

«هُنَّ لَهُنَّ، وَلِمَنْ أَتَى عَلَيْهِنَّ مِنْ غَيْرِ أَهْلِيهِنَّ، مِمَّنْ أَرَادَ الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ»

«እነዚህ ለነዋሪዎቻቸው፤ እንዲሁም ከነዋሪዎቻቸው ውጭ ሆኖ ሐጅንና ዑምራን አስቦ በእነርሱ በኩል ለሚያልፍም ሰው ናቸው።»² ከዚህ የምንረዳው ሐጅን ወይም ዑምራን

¹ ሙስሊም በቁጥር (1297) ዘግበውታል።

² ዘግባውን ቀደም ብለን አሳልፈናል።

ማድረግ ሳይፈልግ በኢሕራም ማድረጊያ ስፍራዎች ያለፈ ሰው ኢሕራም ማድረግ እንደማይጠበቅበት ነው።

ይህም ለአላህ ምስጋና ይገባውና አላህ ለባሮቹ ካደረገው እዝነትና ማግራራት መካከል ነው። ነቢዩ (የአላህ ሰላትና ሰላም በእርሳቸው ላይ ይስፈንና) የመካ ድል (ፈትሕ) ዓመት ወደ መካ ሲገቡ ኢሕራም አለማድረጋቸው ይህንን ያጠናክርልናል። ይልቁንም የገቡት የራስ ቁር ወይም ጡሩር እንዳጠለቁ ነበር፤ ምክንያቱም በዚያን ጊዜ ዓላማቸው ከተማዋን በድል መክፈትና በውስጧ የነበረውን ሽርክ ማስወገድ እንጅ ሐጅንም ሆነ ዑምራን የመፈጸም ፍላጎት አልነበራቸውምና።

እንደ ጂዳ፣ ኡሙ ሰለም፣ በህራ፣ አሽ-ሸራኢዕ፣ በድር፣ መስቱራ እና መሰል አካባቢዎች ነዋሪዎች አይነቶቹ መኖሪያ ቤታቸው ከሚቃቶቹ የቀረበ ለሆኑ ሰዎች፤ ከዚህ ቀደም ወደ ተጠቀሱት አምስቱ ሚቃቶች ወደ የትኛውም መሄድ ግዴታ የለባቸውም። ይልቁንም መኖሪያቸው ራሱ ሚቃታቸው ነው፤ ለሐጅም ይሁን ለዑምራ ከዚያው ኢሕራም ያደርጋሉ። ከሚቃቱ ውጪ ሌላ መኖሪያ ቤት ያለው ሰው ከሆነ ደግሞ ምርጫም አለው። ከፈለገ ከሚቃቱ ኢሕራም ያደርጋል፤ ከፈለገም ከሚቃቱ ይልቅ ወደ መካ ከሚቀርበው መኖሪያው ኢሕራም ያደርጋል። ይህም የሆነው ነቢዩ ﷺ በኢብኑ ዐባስ ረዲየላሁ ዐንሁ ሐዲስ ላይ ሚቃቶችን ሲጠቅሱ በአጠቃላይ እንዲህ ስላሉ ነው፡-

«فَمَنْ كَانَ دُونَهُنَّ، فَمَهُلُّهُ مِنْ أَهْلِهِ، وَكَذَلِكَ حَتَّى أَهْلُ مَكَّةَ يُهْلَوْنَ مِنْ مَكَّةَ»

«ከነዚህ የቀረበ የሆነ ሰው ኢሕራም የሚያደርገው¹ ከያለበት ስፍራ ነው። እንደዚሁም የመካ ሰዎችም ሳይቀሩ ከመካ ነው ኢሕራም የሚያደርጉት»² ቡኸሪና ሙስሊም ዘግበውታል።

ነገር ግን በሐረም ውስጥ ሆኖ ዑምራህ ማድረግ የፈለገ ሰው ከሐረም ውጪ ወጥቶ የዑምራህ ኢሕራም ማድረግ ግዴታው ነው፤ ምክንያቱም ነብዩ ﷺ ዓኢሻ ዑምራህ እንድታደርግ በጠየቀቻቸው ጊዜ ከሐረም ውጪ ይዟት ወጥቶ ከዛ ኢሕራም እንዲያስደርጋት ወንድሟን ዐብዱረሕማንን አዘውታልና። ይህም ዑምራህ አድራጊ ለዑምራህ ኢሕራም የሚያደርገው ከሐረም ውስጥ ሳይሆን ከሐረም ውጪ መሆኑን ያመለክታል።

ይህ ሐዲስ ቀደም ብሎ የተጠቀሰውን የኢብኑ ዐባስ (ዘገባ ላይ ያለውን) ሐዲስ ይገድበዋል፤ እንዲሁም ነቢዩ (የአላህ ሰላትና ሰላም በእርሳቸው ላይ ይስፈንና) በዚህ ንግግራቸው የፈለጉበትን ዓላማ ያመለክታል፡-

«حَتَّى أَهْلُ مَكَّةَ يُهْلُونَ مِنْ مَكَّةَ»

«የመካ ሰዎችም ኢህላል የሚያደርጉት ከመካ ነው።»³፤ መካ ውስጥ የሚኖር ሰው ከዛው ኢህራም የሚያደርገው ለሐጅ እንጂ ለዑምራ አለመሆኑን ያስረዳናል፤ ምክንያቱም ከሐረም ውስጥ ለዑምራ ኢህራም ማድረግ የተፈቀደ ቢሆን

¹ በዓረብኛው "ሙሀሉ" የተባለው፡ ማለትም፡ ኢሕራም አድርጎ በተልቢያ ድምጹን ከፍ የሚያደርግበት ቦታ ማለት ነው።

² ቀደም ብሎ የተጠቀሰው ሐዲስ ክፍል ነው።

³ ዘገባው ቀደም ብሎ አልፏል።

ኖሮ ለዓኢሻም (አላህ መልካም ሥራዋን ይውደድላችና) ይህንኑ በፈቀዱላትና ወደ ሒል (ከሐረም ክልል ውጭ) እንድትወጡ አያስገድዷትም ነበር። ይህ ግልፅ የሆነ ጉዳይ ሲሆን የአብዛኞቹ ዑለማዎች (አላህ ይዘንላቸውና) አቋምም ነው። ሁለቱንም ሐዲሦች በአንድነት መተግበርን የሚያስችል በመሆኑ ለምእመኑ የበለጠ ጥንቃቄ ያለው ነው። ለበጎ ነገር የሚገጥመን አላህ ነው።

አንዳንድ ሰዎች ከሐጅ በፊት ዑምራ አድርገው ሳለ ከሐጅ በኋላም ከተንዲምም ይሁን ከጂዕራና ወይም ከሌሎችም በታዎች ኢሕራም እያደረጉ ዑምራ ማብዛታቸውን በተመለከተ ለዚህ ተግባር ምንም ሽሪዓዊ ማስረጃ የላቸውም። ይልቁንም ማስረጃዎች የሚያመለክቱት በላጩ መተዉ መሆኑን ነው። ምክንያቱም ነቢዩ (የአላህ ሰላትና ሰላም በእርሳቸው ላይ ይሁን) እና ባልደረቦቻቸው (አላህ መልካም ሥራቸውን ይውደድላቸውና) ሐጃቸውን ከጨረሱ በኋላ ዑምራ ስላላደረጉ ነው። ዓኢሻ ከተንዲም ዑምራ ያደረገችው፤ መካ በገቡ ጊዜ በወር አበባ ምክንያት ከሰዎች ጋር ዑምራ ባለማድረጓ ነው። በመሆኑም ከሚቃት ኢሕራም ላደረገችበት ዑምራ ምትክ እንዲሆናት ዑምራ እንድታደርግ ነው ነቢዩን (የአላህ ሰላትና ሰላም በእርሳቸው ላይ ይሁን) የጠየቀችው ነቢዩም (የአላህ ሰላትና ሰላም በእርሳቸው ላይ ይሁን) ይህንን ጥያቄዋን ነው የተቀበሏት። በዚህም ሁለት ዑምራዎች ተገኝተውላታል፤ ከሐጅዋ ጋር ያደረገችው ዑምራ እና ይህች ለብቻዋ ያደረገችው ዑምራ። ስለዚህ እንደ ዓኢሻ

ያለ ሰው ሐጁን ከጨረሰ በኋላም ዑምራ ቢያደርግ ችግር የለውም። ይህም ሁሉንም ማስረጃዎች ተግባራዊ ለማድረግና ለሙስሊሞችም ለማግራራት ነው።

ያለጥርጥር ሐጃጆች ሐጃቸውን ከፈጸሙ በኋላ መካከገቡባት ዑምራ ውጪ በሌላ ዑምራ መጠመዳቸው፤ የነብዩን ﷺ ፈላግና ሱንና ከመፃረሩም ባሻገር በሁሉም ላይ ችግር እንደሚፈጥር፤ ከፍተኛ መጫናነቅና አደጋዎችን እንደሚያስከትል ምንም ጥርጥር የለውም። ለበጎ ነገር የሚገጥመን አላህ ነው።

አዲስ ክፍል:

ከሐጅ ወራት ውጪ ወደ ሚቃት የደረሰ ሰው ብይን፤

ወደ ሚቃት የደረሰ ሰው ሁለት ሁኔታዎች ይኖሩታል፡-

ከሐጅ ወራት ውጪ እንደ ረመዳንና ሸዕባን ባሉ ወራት ለሚደርስ ሰው ሱናው፤ በልቡ ዑምራን ነይቶ በአንደበቱ፡- "ለበይክ ዑምረተን" ወይም "አልላሁምመ ለበይክ ዑምረተን" በማለት ለዑምራ ኢሕራም ማድረግ ነው። ከዚያም የነቢዩን ﷺ ተልቢያ ይላል፤ እሱም፡-

«لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ، لَبَّيْكَ لَا شَرِيكَ لَكَ لَبَّيْكَ، إِنَّ الْحَمْدَ وَالنِّعْمَةَ لَكَ وَالْمُلْكَ لَا شَرِيكَ لَكَ».

«ለበይክል-ሷሁምመ ለበይክ፤ ለበይክ ላ ሸሪክ ለክ ለበይክ፤ ኢንነል-ሐምደ ወን-ኒዕመተ ለክ ወል-ሙልክ፤ ላ ሸሪክ ለክ» (ትርጉሙም፡- "አላህ ሆይ! ጥሪህን ተቀብያለሁ፤ አሁንም!

ጥሪህን ተቀብያለሁ፤ ለንተ አጋር የለህም፤ ምስጋና ሁሉ፤ ጸጋም ሁሉ፤ ንግስናም ለንተ ብቻ ነው፤ አጋር የለህም።")¹ ወደተከበረው ቤት እስኪደርስ ድረስም ይህችን ተልቢያህ እና የአላህን ስም ማውሳትን (ዚክር) ያብዛ። ካዕባ ዘንድ ሲደርስ ተልቢያውን አቋርጦ ሰባት ዙር ጦዋፍ ያደርጋል። ከዚያም ከመቃሙ ኢብራሂም ጀርባ ሁለት ረከዓዎችን ከሰገደ በኋላ ወደ ሶፋ ወጥቶ በሶፋና መርዋ መካከል ሰባት ዙር ይሮጣል። ከዚያም የጮንቅላቱን ፀጉር ይላጫል ወይም ያሳጥራል። በዚህም ዑምራው ይጠናቀቅና በኢሕራም ምክንያት የተከለከላቸው ነገሮች ሁሉ የተፈቀዱ ይሆኑለታል።

ሁለተኛው፡ በሐጅ ወራቶች ሚቃት መድረስ ነው፤ እነርሱም፡ ሸዋል፣ ዙልቀዒዳና የዙልሒጃ የመጀመሪያዎቹ አስር ቀናት ናቸው።

እናም ይህ ሰው ሶስት ምርጫዎች ይኖሩታል። እነርሱም ሐጅን ለብቻ መፈፀም፣ ዑምራን ለብቻ መፈፀምና ሁለቱንም በጋራ ማከናወን ናቸው። ምክንያቱም ነቢዩ ﷺ በሐጅቱል ወዳዕ (የመሰናበቻው ሐጅ) ወቅት በዙል-ቀዒዳ ወር ሚቃት (ኢሕራም ማድረጊያ) ቦታ በደረሱ ጊዜ ባልደረቦቻቸውን በእነዚህ ሶስቱ የአፈፃፀም አይነቶች መካከል አስመርጠዋቸዋል። ነገር ግን ሱናው ለዚህ ሰውም ቢሆን ከርሱ ጋር ሀድይ (እርድ) ከሌለ ዑምራን ኢሕራም ማድረግ እና ከሐጅ ወራት ውጪ ሚቃት ለደረሰ ሰው ቀደም

¹ ቡኸሪ በቁጥር (1549) እና ሙስሊም በቁጥር (1184) ዘግበውታል።

ብለን የጠቀስነውን መፈፀሙ ነው። ምክንያቱም ነቢዩ ﷺ ወደ መካ በተቃረኑ ጊዜ ባልደረቦቻቸውን ኢሕራማቸውን ዑምራ እንዲያደርጉት አዘዋቸዋል፤ በመካም ይህንን አረጋግጠውላቸዋል። ሶሳቦችም የእርሳቸውን ﷺ ትዕዛዝ በመፈፀም ጦዋፍ አድርገዋል፤ ሰዕይ ፈፅመዋል፤ ፀጉራቸውንም አሳጥረው ከኢሕራም ወጥተዋል። ከርሱ ጋር ሀድይ (እርድ) የነበረው ሰው ሲቀር፤ ነቢዩ ﷺ ይህ ሰው የእርድ ቀን ከኢሕራም እስከሚወጣ ድረስ በኢሕራሙ ላይ እንዲቆይ አዘውታል። ሀድይ ይዞ ለመጣ ሰው ሱናው ሐጅና ዑምራን በጋራ ኢሕራም ማድረጉ ነው። ምክንያቱም ነብዩ ﷺ ሀድይ ይዘው ስለነበር ይህንኑ ፈፅመዋልና። ከባልደረቦቻቸውም መካከል ሀድይ ይዘው መጥተው ዑምራን ኢሕራም ያደረጉትን፣ ከዑምራቸው ጋር ሐጅንም እንዲጨምሩበትና የእርዱ ቀን ሁለቱንም አንድ ላይ እስኪፈቱ ድረስ በኢሕራማቸው እንዲቆዩ አዘዋል። ሀድይ ይዞ የመጣው ሰው ሐጅን ብቻ ኢሕራም ያደረገ እንደሆነም፣ በሁለቱ መካከል እንደሚያቆራኘው (ቃሪን) ሰው የእርዱ ቀን ከኢሕራሙ እስኪፈታ ድረስ በኢሕራሙ ላይ እንዳለ ይቆያል።

ከዚህም ሊታወቅ የሚገባው፡ ሐጅን ብቻውን ወይም ሀድይ ይዞ ሳይመጣ ሐጅን ከዑምራ ጋር አጣምሮ ኢሕራም ያደረገ ሰው በኢሕራሙ ላይ መቆየት እንደማይጠበቅበት ነው። ይልቁንም ለርሱ ሱና የሚሆነው ኢሕራሙን ወደ ዑምራ መቀየር ነው፤ ከዚያም ጦዋፍና ሰዕይ አድርጎ ፀጉሩን

አሳጥሮ ከኢሕራሙ ይፈታል። ነቢዩ ﷺ ከባልደረቦቻቸው መካከል ሀድይ ይዘው ያልመጡትን እንዲህ እንዲያደርጉ አዘዋል። ነገር ግን ይህ ሰው ዘግይቶ በመምጣቱ ሐጅ እንዳያመልጠው ከሰጋ በኢሕራሙ ላይ ቢቆይም ችግር የለውም። አላህም ይበልጥ ያውቃል።

ኢሕራም ያደረገ ሰው በህመሙ ወይም ጠላትን ወይም መሰል ነገርን በመፍራቱ የአምልኮ ሥርዓቱን ማከናወን አልችልም ብሎ ከሰጋ ኢሕራም ሲያደርግ፡- "ፈኢን ሐበሰኒ ሓቢስ ፈመሐሊ ሐይሡ ሐበሰትኒ" (ትርጉሙም፡ "አንድ ከልካይ ነገር ከከለከለኝ የአምልኮ ስርዓቱ መጠናቀቂያ የታገድኩበት ቦታ ነው።" ማለት ነው) እንዲል ይወደድለታል። ለዚህም የዱባዓ ቢንት አዝ-ተበይር (አላህ ስራዋን ይውደድላችና) ሐዲስ ማስረጃ ነው፤ እርሷም፡- «የአላህ መልክተኛ ሆይ! እኔ ሐጅ ማድረግ እፈልጋለሁ፤ ግን ታምሜያለሁ» ስትል፤ ነብዩም (የአላህ ሰላትና ሰላም በእርሳቸው ላይ ይስፈንና) እንዲህ አሏት፡-

«حُجِّي وَاشْتَرِطِي أَنْ مَجْلِي حَيْثُ حَبَسْتَنِي»

«ሐጅ አድርገኝ፤ የኢሕራሜ ፍፃሜ በታገድኩበት ቦታ ነው በማለትም መስፈርት አስቀምጪ።»¹ ቡኸሪና ሙስሊም ዘግበውታል።

የዚህ መስፈርት ጥቅሙ፡- ኢሕራም ያደረገ ሰው በህመም ወይም በጠላት መታገድ ምክንያት የሐጅ ወይም

¹ ቡኸሪ በቁጥር (5089) እና ሙስሊም በቁጥር (1207) ዘግበውታል።

የዑምራ ስነ ስርዓቱን አሟልቶ ከመፈፀም የሚያግደው ነገር ካጋጠመው ምንም የማድረግ ግዴታ ሳይኖርበት ከኢሕራሙ መፈታት የሚፈቀድለት ይሆናል።

አዲስ ክፍል:

የህፃን ልጅ ሐጅ ማድረግ ከኢስላማዊ የግዴታው ሐጅ (ግዴታ ከሆነው ሐጅ) ያብቃቃዋልን? በሚለው ዙሪያ ያለው ብይን፤

የትንሽ ወንድ ልጅም የትንሽ ሴት ልጅም ሐጅ ይበቃል። በሶሊሕ ሙስሊም ከኢብኑ ዐባስ -አላህ መልካም ስራውን ይውደድለትና- እንደተዘገበው፤ አንዲት ሴት አንድን ህፃን ልጅ ወደ ነብዩ ﷺ ከፍ አድርጋ: "የአላህ መልክተኛ ሆይ! ለዚህ ሐጅ አለውን?" ስትል፤ እርሳቸውም እንዲህ አሉ:

«نَعَمْ، وَلَئِكَ أَجْرٌ».

«አዎን፤ ላንቺም ምንዳ ይኖርሻል»¹

በሶሊሕ ቡኸሪ ከአስ-ሳይብ ቢን የዚድ -አላህ መልካም ስራውን ይውደድለትና- ተላልፎ እንደተዘገበው እንዲህ ብሏል: ከአላህ መልክተኛ (የአላህ ሰላትና ሰላም በርሳቸው ላይ ይስፈንና) ጋር እኔ የሰባት ዓመት ልጅ ሆኜ ሐጅ አድርጌያለሁ።² ነገር ግን ለእነዚህ ልጆች ሐጁ ከኢስላማዊው የግዴታ ሐጅ አይብቃቃቸውም።

¹ ሙስሊም በቁጥር (1336) ዘግበውታል።

² ቡኸሪ በቁጥር (1858) ዘግበውታል።

እንደዚሁም ወንድ ባሪያና ሴት ባሪያ ሐጅ ቢያደርጉ ይቆጠርላቸዋል፤ ከግዴታ ሐጅ ግን አያብቃቃቸውም። ኢብኑ ዐባስ -አላህ መልካም ስራውን ይውደድለትና - እንዳስተላለፉት ነቢዩ ﷺ እንዲህ ብለዋል፡

«أَيُّمَا صَبِيٍّ حَجَّ، ثُمَّ بَلَغَ الْجُنُثَ، فَعَلَيْهِ أَنْ يُحْجَّ حَجَّةً أُخْرَى، وَأَيُّمَا عَبْدٍ حَجَّ، ثُمَّ أُعْتِقَ، فَعَلَيْهِ حَجَّةٌ أُخْرَى»

«ማንኛውም ልጅ ሐጅ አድርጎ አቅመ አዳም ከደረሰ፣ ሌላ ሐጅ ማድረግ ይኖርበታል። ማንኛውም ባሪያም ሐጅ አድርጎ ነፃ ከወጣ፣ ሌላ ሐጅ ማድረግ ይኖርበታል።»¹ ኢብኑ አቢ ሸይባህና በይሀቂይ ሐሠን በሆነ ሰነድ ዘግበውታል።

በመቀጠል ህፃኑ ልጅ መለዋት የሚችልበት እድሜ (ተምይዝ) ላይ የደረሰ ካልሆነ ወልደ (አሳዳሪው) ኢሕራምን ይነይትላታል። የተሰፉ ልብሶችንም ያስወልቀውና በሱም ፋንታ ተልቢያ ይላል፤ በዚህም ህፃኑ ልጅ ሙሕሪም ይሆናል። ትልቅ ሙሕሪም ከሚከለክለው ነገር ሁሉ ይከለክላል። ልክ እንደዚሁ መለዋት የምትችልበት እድሜ (ተምይዝ) ላይ ላልደረሰች ህፃን ልጅም ወልደዋ (አሳዳሪዋ) ኢሕራምን ይነይትላትና በሷ ፋንታ ተልቢያ ይላል፤ በዚህም ሙሕሪም ትሆናለች፤ ትልቅ ሙሕሪም ሴት ከምትከለክለው ነገርም ሁሉ ትከለክላለች። ጠዋፍ በሚያደርጉበት ጊዜ ልብሳቸውና አካላቸው ንፁህ መሆን ይኖርበታል። ምክንያቱም ጠዋፍ ልክ እንደ ሰላት ነው፤ ጠዋፍም ትክክለኛ እንዲሆን ጦሃራ (ንፅህና) አንዱ መስፈርት ነው።

¹ ኢብን አቢ ሸይባህ በቅፅ (4/444) ዘግበውታል።

ወንድና ሴት ህፃናት ነገሮችን መለየት የሚችሉ ከሆኑ በሞግዚታቸው ፈቃድ ኢሕራም ያደርጋሉ። ኢሕራም ሲያደርጉም ትልልቅ ሰዎች የሚፈፀሟቸውን እንደ ገለ መታጠብና ሽቶ መቀባት አይነት ተግባራትን ይፈፀማሉ። ሞግዚታቸው ማለት ጉዳያቸውን የሚከታተልና ጥቅማቸውን የሚያስጠብቅላቸው ሲሆን፤ አባታቸው፣ እናታቸው ወይም ሌላም ሰው ሊሆን ይችላል። ሊፈፀሙት ያቃታቸውን እንደጀመራ መወርወርን የመሳሰሉ ድርጊቶችን ሞግዚታቸው በነሱ ምትክ ይፈፀምላቸዋል። ከዚህ ውጭ ያሉትን የሐጅ ስርአቶች እንደ ዐረፋ ላይ መቆም፣ ሚናና ሙዝደሊፋ ማደር፣ ጦዋፍና ሰዕይ ማድረግን የመሳሰሉትን ግን ህፃናቱ እራሳቸው መፈፀም ይኖርባቸዋል። ጦዋፍና ሰዕይ (መሮጥን) ማድረግ ያቃታቸው እንደሆነ በሰው ታዝለው ጦዋፍና ሰዕይ እንዲያደርጉ ይሆናሉ። ለሚያዝላቸውም ሰው የተሻለው የራሱን ጦዋፋንና ሰዕዩን ከነሱ ጋር አጣምሮ ባይሆን ነው። ይልቁንም ጦዋፋንና ሰዕዩን ለነሱ ነይቶ፣ ለራሱ ደግሞ በተናጠል ጦዋፍና ሰዕይ ያድርግ፤ ይህም ለዲባዳው ጥንቃቄ ሲባልና የተከበረውን ሐዲስ መሰረት በማድረግ ነው፡-

«دَعْ مَا يَرِيئُكَ إِلَىٰ مَا لَا يَرِيئُكَ».

«የሚያጠራጥርህን ትተህ ወደ ማያጠራጥርህ ሂድ!»¹። ተሸከሟው ጦዋፋን ለራሱም ለተሸከመውም ከነየተ፤ ከሁለቱ የዑለማዎች አቋም ይበልጥ ትክክል በሆነው

¹ ቲርሚዚይ በቁጥር (2518) ዘግበውታል።

መሰረት ያብቃቃለታል። ነቢዩ ፳ ስለ ህፃኑ ሐጅ የጠየቀቻቸውን ሴት ለርሱ ብቻ ጦዋፍ እንድታደርግ አላዘዟቸውም። ይህ ነገር ግዴታ ቢሆን ኖሮ እርሳቸው ፳ ያብራሩት ነበር። ስኬትን የሚለግስ አላህ ነው።

መለዋት የሚችሉበት እድሜ ላይ የደረሱ ወንድና ሴት ልጅ ልክ ኢሕራም እንዳደረገ ትልቅ ሰው ጠዋፍ ከመጀመራቸው በፊት ከሐደሥና ከነጃሳ እንዲፀዱ ይታዘዛሉ። ለትንንሽ ወንድና ሴት ልጆች ኢሕራም ማድረግ በወሊያቸው ላይ ግዴታው አይደለም፤ ይልቁንም ሱና ነው። ይህን ከፈጸመ አጅር አለው፤ ከተወውም ምንም ችግር የለበትም። ወላሁ አዕለም።

አዲስ ክፍል:

በኢሕራም ወቅት የተከለከሉና የተፈቀዱ ነገሮች፤

ኢሕራም ያደረገ ሰው -ወንድም ይሁን ሴት- ከፀጉሩም ሆነ ከጥፍሩ አንዳችንም ማስወገድ ወይም ሽቶ መቀበት አይፈቀድለትም።

ለወንድ ልጅ ብቻ በሙሉ ሰውነቱ ወይም በከፊሉ ላይ የተሰፋ ልብስ መልበስ አይፈቀድለትም። ይህም ማለት እንደ ቀሚስ፣ ጃፖኒ፣ ሱሪ፣ ኹፎች እና ካልሲዎች ያሉ በሰውነት ቅርጽ ልክ ተለክተውና ተሰፍተው የተዘጋጁ ልብሶች ናቸው። ነገር ግን ግልድም ያላገኘ ሰው ሱሪ መልበስ ይፈቀድለታል። እንደዚሁም ነዕል (ጫማ) ያላገኘ ሰው ኹፎችን

ሳይቆርጣቸው መልበስ ይፈቀድለታል። ለዚህም ማስረጃው በሁለቱ ሰሐራች ላይ የተረጋገጠው የኢብኑ አባስ (አላህ መልካም ስራቸውን ይውደድላቸውና) ሐዲስ ሲሆን፤ ነቢዩ (የአላህ ሶላትና ሰላም በእርሳቸው ላይ ይስፈንና) እንዲህ ብለዋል፡-

«مَنْ لَمْ يَجِدْ نَعْلَيْنِ، فَلْيَلْبَسْ خُفَّيْنِ، وَمَنْ لَمْ يَجِدْ إِزَارًا، فَلْيَلْبَسْ سَرَاوِيلَ»
«ጫማ ያላገኘ ኹፍ ይልበስ፤ ግልድም ያላገኘ ደግሞ ሱሪ ይልበስ»¹።

በኢብኑ ዑመር (ረዲየላሁ ዐንሁማ) ሐዲስ ውስጥ የተዘገበው፤ ጫማዎችን ባለማግኘት ምክንያት ኹፎችን መልበስ አስፈላጊ ሲሆን እንዲቆረጡ የወጣው ትእዛዝ የተሻረ ነው። ምክንያቱም ነቢዩ (ሶላላሁ ዐለይሂ ወሰለም) ሙሕሪም ስለሚለብሰው ልብስ በመዲና በተጠየቁ ጊዜ ይህንን አዘው ነበር። ከዚያም ዐረፋ ላይ ለሰዎች ኹጥባ ባደረጉ ጊዜ ደግሞ ጫማ በሌለበት ወቅት ኹፎች እንዲለበሱ ፈቀዱ፤ እንዲቆረጡ ግን አላዘዙም። በዚህ ኹጥባ ላይ ደግሞ በመዲና የሰጡትን መልስ ያልሰማ ሰው ተገኝቶ ነበር። ማብራሪያንም ከሚያስፈልግበት ጊዜ ማዘግየት በኡሱሉል ሐዲስ እና በኡሱሉል ፊቅህ የእውቀት ዘርፎች እንደሚታወቀው አይፈቀድም። ስለዚህም እንዲቆረጥ የወጣው ትእዛዝ መሻሩ በዚህ ተረጋግጧል። ይህ ግዴታ ቢሆን ኖሮ እርሳቸው (ሶላላሁ ዐለይሂ ወሰለም) ባብራሩት ነበር። አላህ ይበልጥ ያውቃል።

¹ ቡኸሪ በቁጥር (1841) እና ሙስሊም በቁጥር (1179) ዘግበውታል።

ኢሕራም ላደረገ ሰው ከቁርጭንምጭሚት በታች የሆኑ ሹፎችን መልበሱ የነዕል (ጫማ) አይነት ፍርድ ስላላቸው ይፈቀድላታል።

የሚከለክል ማስረጃ ባለመኖሩ ሽርጥን መቋጠር እንዲሁም በክርና (በቀበቶ) በመሳሰሉት ማሰር ይፈቀዳል።

ኢሕራም ያደረገ ሰው ሲያስፈልገው ገላውን መታጠብ፣ ጭንቅላቱን ማጠብና በቀስታና በቀላሉ ማከክም ይፈቀድላታል። በዚህ ምክንያት ከጭንቅላቱ ላይ የሆነ (ፀጉር) ነገር ቢወድቅበትም በእርሱ ላይ ምንም ችግር የለበትም።

ኢሕራም ያደረገች ሴት ለፊቷ እንደ ቡርቃና ኒቃብ፣ ወይም ለእጆቿ እንደ ዳንት ያሉ የተሰፉ ልብሶችን መልበስ ሐራም ይሆንባታል። ነቢዩ (የአላህ ሰላትና ሰላም በረሳቸው ላይ ይስፈንና) እንዲህ ብለዋል፦

«وَلَا تَتَّقِبِ الْمَرْأَةُ الْمُحْرَمَةَ، وَلَا تَلْبَسِ الْقَفَّازِينَ»

«ኢሕራም ያደረገች ሴት ኒቃብ አትልበስ፤ ዳንትንም አትልበስ።»¹ ቡኸሪ ዘግበውታል። ዳንት ማለት፡ ከሱፍ ወይም ከጥጥ ወይም ከመሳሰሉት በእጅ ልክ ተመጥኖ የሚሰፋ ወይም የሚሸረብ ነው።

ከዚህ ውጪ ያሉ እንደ ቀሚስ፣ ሱሪ፣ ሹፎች፣ ካልሲዎች እና የመሳሰሉት የተሰፉ ልብሶች ይፈቀዳሉ።

¹ ቡኸሪ በቁጥር (1838) ዘግበውታል።

እንዲሁም ሲያስፈልጋት ጉፍታዋን ያለ ማሰሪያ ፊቷ ላይ መልቀቅም ይፈቀድላታል፤ ጉፍታው ፊቷን ቢነካውም ምንም አይጠበቅባትም፤ ዓኢሻ -አላህ መልካም ሥራዋን ይውደድላትና- ባስተላለፈችው ሐዲሥ እንዲህ ብላለችና፡- «እኛ ከአላህ መልክተኛ (የአላህ ሰላትና ሰላም በርሳቸው ላይ ይስፈንና) ጋር ኢሕራም ላይ እያለን ጋላቢዎች በኛ በኩል ያልፉ ነበር። በአጠገባችን ሲደርሱ አንዳችን ጅልባቢን ከራሷ ላይ ፊቷ ላይ ታወርድ ነበር። አልፈውን ሲሄዱ ደግሞ እንገልጠው ነበር።»¹ አቡ ዳውድና ኢብኑ ማጃህ የዘገቡት ሲሆን፤ ዳረቁጥኒይም ከኡም ሰለመህ ተመሳሳዩን ዘግቧል።

በተመሳሳይም እጆቿን በልብሷ ወይም በሌላ ነገር መሸፈን ችግር የለውም። ባዳ ወንዶች ባሉበት ስትሆን ግን ፊቷንና እጆቿን የመሸፈን ግዴታ አለባት፤ ዐውራ በመሆናቸውና ከፍ ያለው አላህም እንዲህ በማለቱ ነው፡-

﴿...وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا لِبُعُولَتِهِنَّ...﴾

{ጌጣቸውንም ለባሎቻቸው ካልሆነ በስተቀር አይግለጹ።} [አን-ኑር፡ 31] ፊትና ሁለቱ መዳፎች ከታላላቅ ጌጦች መካከል መሆናቸው ምንም ጥርጥር የለውም።

በተለይ ፊትን መግለጥ ይበልጥ ከባድና ትልቅ ነው። ጥራት ይገባውና እንዲህም ብሏል፡

﴿...وَإِذَا سَأَلْتُمُوهُنَّ مَتَاعًا فَاسْأَلُوهُنَّ مِنْ وَرَاءِ حِجَابٍ ذَلِكُمْ أَطْهَرُ لِقُلُوبِكُمْ وَقُلُوبِهِنَّ...﴾

¹ አቡ ዳውድ በቁጥር (1833) ዘግበውታል።

{እቃንም ለመዋስ በጠየቃችኋቸው ጊዜ ከመጋረጃ ኋላ ሆናችሁ ጠይቋቸው። ይሃችሁ ለልቦቻችሁም ለልቦቻቸውም የበለጠ ንጽህና ነው።} [አል-አሕዛብ: 53]

በርካታ ሴቶች ጉፍታቸውን ከፊታቸው ከፍ ለማድረግ በጉፍታቸው ስር ጭንቅላት ማሰሪያ ነገር የማድረግ ልማድ ግን እኛ እስከምናውቀው ድረስ በሽሪዓ መሰረት የለውም። ይህ የተደነገገ ቢሆን ኖሮ የአላህ መልዕክተኛ (የአላህ ሰላትና ሰላም በርሳቸው ላይ ይስፈንና) ለህዝቦቻቸው ያብራሩት ነበር፤ በዚህ ጉዳይ ላይም ዝም ማለት አይፈቀድላቸውም ነበር።

ኢሕራም ላደረጉ ወንዶችም ሆኑ ሴቶች ኢሕራም ያደረጉበትን ልብሳቸውን በእድፍ ወይም በመሰል ምክንያቶች የተነሳ ማጠብም ሆነ በሌላ መለወጥ ይፈቀድላቸዋል።

ዛዕፈራን ወይም ወርስ (የሽቶ አይነቶች) የነካውን ማንኛውንም ልብስ መልበስ አይፈቀድላቸውም፤ ምክንያቱም ነቢዩ (የአላህ ሰላትና ሰላም በእርሳቸው ላይ ይስፈንና) በኢብኑ ዑመር (አላህ መልካም ስራቸውን ይውደድላቸውና) በተላለፈ ሐዲስ ይህንኑ ከልክለዋልና።

ሙሕሪም የሆነ ሰው ጾያፍ ንግግርን፣ ስሜት ቀስቃሽ ንግግርንና ክርክርን መተው ግዴታ ይሆንበታል፤ የላቀው አላህ እንዲህ ብሏልና፡-

{الْحَجُّ أَشْهُرٌ مَّعْلُومَاتٌ فَمَنْ فَرَضَ فِيهِنَّ الْحَجَّ فَلَا رَفْتٌ وَلَا فُسُوقٌ وَلَا جِدَالَ فِي الْحَجِّ...}

{ሐጅ ጊዜያቱ የታወቁ ወሮች ናቸው። በእነርሱ ውስጥ ሐጅን ለመስራት ነፍሱን ያስገደደ ሰው በሐጅ ክንውን ውስጥ እያለ ሴትን መገናኘት፤ በአላህ ላይ ማመጽና ክርክር የለም።} [አልበቀራህ: 197]

ነብዩ (የአላህ ሰላትና ሰላም በእርሳቸው ላይ ይስፈንና) እንዲህ ማለታቸውም በሶሊክ ሐዲሥ ተዘግቧል፡-

«مَنْ حَجَّ، فَلَمْ يَرْفُثْ، وَلَمْ يَفْسُقْ، رَجَعَ كَيَوْمِ وَلَدَتْهُ أُمُّهُ».

«ሳይባልግና ሳያምፅ ሐጅ ያደረገ ሰው፤ እናቱ እንደወለደቸው ቀን ከወንጀሉ ፀድቶ ይመለሳል።»¹ ረፈሥ፡- ለሩካቤ ስጋ፤ እንዲሁም ለብልግና ንግግርና ድርጊት ያገለግላል፤ "ፋሱቅ"፡- ወንጀሎች ማለት ነው፤ "ጂዳል"፡- በባጢል ወይም ጥቅም በሌለው ነገር ላይ መከራከር ነው፤ እውነትን ለመግለጽና ባጢልን ለመመለስ ሲባል በመልካሟ መንገድ መከራከር ግን ምንም ችግር የለውም፤ ይልቁንም ትእዛዝ የመጣበት ጉዳይ ነው፤ የላቀው አላህ ቃል እንዲህ ስላለ፡-

﴿ادْعُ إِلَى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحُكْمَةِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ وَجَادِلْهُمْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ...﴾

{(መልዕክተኛችን ሙሐመድ ሆይ!) ወደ ጌታህ መንገድ በብልሃትና በመልካም ግሳጼ በለዘብተኛ ቃልም ሰዎችን ጥራ። በዚያችም እርሷ መልካም በሆነችው ዘዴ ተከራክራቸው።} [አን-ነሕል: 125]

¹ ቡኸሪ ከአቡ ሁረይራ (ረዳዩሊሁ ዐንሁ) በቁጥር (1521) እና ሙስሊም በቁጥር (1350) ዘግበውታል።

ሙሕሪም የሆነ ወንድ እንደ ኮፊያና ጥምጣም በመሰሉ ከጭንቅላቱ ጋር በሚነካኩ ነገሮች ራሱን እና ፊቱን መሸፈኑ ይከለከላል፤ ይህም ነብዩ (የአላህ ሰላትና ሰላም በእርሳቸው ላይ ይስፈንና) በዐረፋ ቀን ከግመሉ ወድቆ ስለሞተው ሰው እንዲህ በማለታቸው ነው፡-

«اغسلوه بماءٍ وسِدْرٍ، وَكَفَّنُوهُ فِي ثَوْبَيْهِ، وَلَا تُخَمِّرُوا رَأْسَهُ، وَلَا وَجْهَهُ، فَإِنَّهُ يُبْعَثُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مُلَبِّيًّا»

«በውሃና በቁርቁራ እጠቡት፤ በሁለቱ ልብሶቼም ከፍኑት፡፡ ራሱንና ፊቱን ግን አትሸፍኑ፡፡ ምክንያቱም የቂያማ ቀን ተልቢያ እያለ ይቀሰቀሳልና፡፡»¹ ቡኸሪና ሙስሊም ዘግበውታል ቃሉ የሙስሊም ዘገባ ነው፡፡

በመኪና ጣራ፣ በዠንጥላና በመሳሰሉት መከለል ግን ልክ በድንኳንና በዛፍ እንደሚከለሉት ችግር የለውም፡፡ ነቢዩ ﷺ ጀምረተል ዓቀባን በሚወረውሩበት ጊዜ በልብስ ጥላ እንደተደረገላቸው እንዲሁም በነሚራም ድንኳን እንደተከለላቸውና የዐረፋ ቀን ፀሐይ እስክትዘነበል ድረስ ከርሷ ሥር ወርደው እንደነበር በሰሊክ ተዘግቧልና፡፡

ኢሕራም ላይ ባሉ ወንዶችና ሴቶች ላይ የየብስ ታዳኝን መግደል፣ በዚህ ላይ መተባበር፣ ከቦታው ማባረር፣ ኒካክ ማሰር፣ ግንኙነት ማድረግ፣ ሴቶችን ማጨትና ከነርሱ ጋር በስሜት መነካካት ይከለከላል፡፡ ዑስማን ረዲየላሁ ዐንሁ ባስተላለፉት ሐዲስ ነቢዩ ﷺ እንዲህ ብለዋልና፡-

¹ ቡኸሪ በቁጥር (1521) እና ሙስሊም በቁጥር (1350) ዘግበውታል፡፡

«لَا يَنْكِحُ الْمُحْرَمُ وَلَا يُنْكَحُ وَلَا يَخْطُبُ»

«ሙሕሪም አያገባም፤ አይድርምም፤ አያጮምም፡፡»¹
ሙስሊም ዘግበውታል።

ሙሕሪም (ኢሕራም ያደረገ ሰው) በመርሳት ወይም ባለማወቅ የተሰፋ ልብስ ከለበሰ፣ ራሱን ከሸፈነ ወይም ሽቶ ቢቀባ ፊድያ አይጠበቅበትም፤ ነገር ግን ባስታወሰ ወይም ባወቀ ጊዜ ያንን ነገር ወዲያውኑ ማስወገድ ይኖርበታል። ልክ እንደዚሁ በመርሳት ወይም ባለማወቅ ራሱን የላጩ፣ ከፀጉሩ አንዳች ነገር ያስወገደ ወይም ጥፍሩን የቆረጠ ሰውም በትክክለኛው አቋም መሰረት ምንም ማድረግ አይጠበቅበትም።

ኢሕራም ያደረገም ይሁን ያላደረገ ሙስሊም፣ ወንድም ሆነ ሴት፤ የሐረምን ታዳኝ መግደል እንዲሁም በመሳሪያ፣ በምልክት ወይም በመሰል ድርጊት ለግድያው ተባባሪ መሆንም ይከለከላል።

ከቦታቸው ማባረር፣ የሐረም ዛፍንና አረንጓዴ እፅዋቱን መቁረጥ፣ እንዲሁም የጠፋ ንብረትን "የጠፋበት" እያለ ለሚያፈላልገው ሰው ካልሆነ በቀር ማንሳትም ይከለከላል፤ ነብዩ ﷺ እንዲህ ብለዋልና፡-

«فَإِنَّ هَذَا الْبَلَدَ - يَعْنِي مَكَّةَ - حَرَامٌ بِحُرْمَةِ اللَّهِ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ، لَا يُعْضَدُ شَوْكُهُ، وَلَا يُنْفَرُ صَيْدُهُ، وَلَا يُلْتَقَطُ لَقَطَتُهُ إِلَّا مَنْ عَرَفَهَا، وَلَا يُخْتَلَى خِلَاهَا»

¹ ሙስሊም በቁጥር (1409) ዘግበውታል።

«ይህች ሀገር -መካ- አላህ ክብርን ስለሰጣት እስከ ትንሳኤ ቀን ድረስ ሐራም (ክብሯ የተጠበቀ) አድርጓታል። ስለሆነም እሾኋ አይቆረጥም፤ የዱር እንስሳዎቿም አይባረሩም፤ እዚህ የጠፋ ንብረትም የሚያስተዋውቃት ሰው ካልሆነ በቀር አይነሳም፤ ለምለም ሳሯም አይታጨድም።»¹ ቡኸሪና ሙስሊም ዘግበውታል።

በዚህ ቦታ ሙንሺድ የተባለው (የጠፋውን) የሚያስተዋውቀው ነው። ኸላ ማለት እርጥብ ሳር ነው። ሚናና ሙዝደሊፋ ከሐረም ሲሆኑ፤ ዓረፋ ግን ከሐሊል (ከሐረም ክልል ውጭ) ነው።

አዲስ ክፍል:

**ሐጅ አድራጊ መካ ሲገባ ስለሚያከናውናቸው
ተግባራት፤ እንዲሁም ጦዋፍና የመሳሰሉትን
መስጂደል ሐራም ከገባ በኋላ
ስለሚፈፀማቸው ተግባራት፤**

ኢሕራም ያደረገ ሰው መካ ሲደርስ ከመግባቱ በፊት መታጠቡ ይወደድለታል፤ ምክንያቱም ነቢዩ (የአላህ ሰላትና ሰላም በእርሳቸው ላይ ይስፈንና) ይህንን ፈፅመዋልና። ወደ መስጂደል ሐራም ሲደርስም ቀኝ እግሩን ማስቀደሙ ሱና ነው፤ እንዲሁም ይላል፡- "ቢስሚልላህ ወስሰላቱ ወስሰላሙ ዐላ ረሱሊላህ አዑዙ ቢልላሂል ዐዚም ወቢወጅሂሂል ከሪም

¹ ቡኸሪ በቁጥር (1834) እና ሙስሊም በቁጥር (1353) ዘግበውታል።

ወሱልጣኒሂል ቀዳም ሚነ-ሽ-ሽይጢኒ-ር-ረጂም፤ አልላሁምም ኢፍተክ ሊ አብዋበ ረሕመቲክ።" ይህ ወደ ሌሎች መስጂዶች ሲገባም ይባላል። እኔ እስከማውቀው ድረስ መስጂደል ሐራም ሲገባ ብቻ የሚባል ከነቢዩ (የአላህ ሰላትና ሰላም በእርሳቸው ላይ ይስፈንና) የተረጋገጠ የተለየ ዚክር የለም።

ተመቱዕ ወይም ዑምራ አድራጊ ከሆነ ካዕባ ሲደርስ ጦዋፍ ከመጀመሩ በፊት ተልቢያ ማለቱን ያቆማል። ከዚያም ወደ ሐጀረል አስወድ በመሄድ ሰዎችን ሳያጨናንቅ በቀኝ እጁ ይዳብሰዋል፤ የሚመች ከሆነም ይስመዋል። በሚዳብስበት ጊዜም "ቢስሚላሂ አላሁ አክበር" ወይም "አላሁ አክበር" ይላል። መሳም የሚከብድ ከሆነ በእጁ ወይም በዱላ ወይም በመሳል ነገር ይዳብስና የዳበሰበትን ነገር ይስማል። መዳበሱ የሚከብድ ከሆነ ደግሞ ወደርሱ በመጠቆም "አላሁ አክበር" ይላል፤ ያመለከተበትን እጁን ግን አይስምም። ጠዋፉ ትክክለኛ ይሆን ዘንድ ጠዋፍ የሚያደርገው ሰው ከትንሹም (ዉዱእ ማድረግ ከሚያስፈልገው) ሐደሥም ሆነ ከትልቁ (ገላ ትጥበት ከሚያስፈልገው) ሐደሥ ንፁህ መሆን አለበት። ምክንያቱም የጠዋፍ ሥርዓት ውስጥ ማውራት ከመፈቀዱ በቀር እንደ ሰላት ነው። በጠዋፍ ጊዜም ካዕባን በግራ ጎኑ ያደርጋል። በጠዋፉ መጀመሪያ ላይ፡ «አላሁም ኢማነን ቢክ ወተስዲቀን ቢኪታቢክ ወወፋአን ቢዐህዲክ ወቲባዐን ሊሱነቲ ነብይክ ሙሐመዲን ሰለሷሁ ዓለይሂ ወሰለም» (ትርጉሙም፡ አላህ ሆይ! ባንተ በማመን፤ መጽሐፍህንም

እውነት በማለት፣ ቃልኪዳንህንም በመሙላትና የነቢይህ የሙሐመድን ۞ ሱንና በመከተል) ቢል መልካም ነው፤ ምክንያቱም ይህ ከነብዩ ۞ ተዘግቦ መጥቷልና። ሰባት ዙር ይዞራል። በመጀመሪያዎቹ ሶስት ዙሮች ላይ ሰምሶማ (ረመል) ያደርጋል፤ ይህም ጦዋፍ መካ እንደደረሰ መጀመሪያ የሚያደርገው ጦዋፍ ነው። ይህን የሚያደርገውም ዑምራ የሚያደርግ፣ ተመቱዕ የሚያደርግ፣ ለሐጅ ብቻ ኢሕራም ያደረገ፣ ወይም በሐጅና በዑምራ መካከል ያጣመረ (ቂራን ያደረገ) ሰው ነው። በቀሪዎቹ አራቱ ዙሮች ላይ ደግሞ በተለመደው ሁኔታ ይሄዳል። እያንዳንዱን ዙር ከሐጅረል አስወድ በመጀመር በዚያው ያጠናቅቃል።

ረመል ማለት እርምጃን በማቀራረብ ፈጠን ብሎ መሄድ ነው። በሌላው ላይ ሳይሆን በነዚህ ጠዋፎች በሙሉ ኢድጢባዕ ማድረግም ለእርሱ የተወደደ (ሙስተሐብ) ነው። ኢድጢባዕ ማለት፦ የኩታውን መሃል በቀኝ ትከሻው ስር አሳልፎ ጫፎቹን በግራ ትከሻው ላይ ማድረግ ነው።

የዙፋን ብዛት ከተጠራጠረ እርግጠኛ በሆነበት ማለትም ቢያንስ በሚለው ላይ ይገነባል። የዘረው ሶስት ዙር ነው ወይስ አራት? ብሎ ከተጠራጠረ ሶስት እንደሆነ ይቆጥረዋል። ሰዕይ ላይም እንደዚሁ ያደርጋል።

ይህንን ጠዋፍ ካጠናቀቀ በኋላ፣ የጠዋፍን ሁለት ረከዓዎች ከመስገዱ በፊት ኩታውን ይለብሳል፤ በትከሻው ላይ ያደርግና ጫፎቹን በደረቱ ላይ ያደርጋል።

ሴቶችን በተመለከተ ሊወገዙና ሊከለከሉ ከሚገቡ ጉዳዮች ውስጥ በጌጥና ሽቶ ተውበው ጦዋፍ ማድረጋቸው፤ እንዲሁም እነሱ ሀፍረተ ገላ ሆነው ሳሉ ተገላልጠው አለመሸፋፈናቸው ነው። ስለዚህም ራሳቸውን መሸፈን፤ እንዲሁም በጦዋፍ ወቅትና ሴቶች ከወንዶች ጋር በሚቀላቀሉባቸው ሌሎች ሁኔታዎች ላይ ጌጥን መተውግዴታ ይሆንባቸዋል። ምክንያቱም እነሱ ሀፍረተ ገላና ፈተና ናቸውና። የሴት ልጅ ፊት ደግሞ ይበልጥ ግልፅ የሆነው ውበቷ ነው፤ ስለሆነም ከመሕረሞቿ በስተቀር ልትገልጸው አይፈቀድላትም። ይህም የሆነው የላቀው አላህ እንዲህ በማለቱ ነው፡

{...وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا لِبُعُولَتِهِنَّ...}

{ጌታቸውንም ለባሎቻቸው ካልሆነ በስተቀር አይግለጹ}

[አን-ኑር፡ 31] ሴቶች ሐጀረል አስወድን በሚስሙ ጊዜ ወንዶች የሚያዩዋቸው ከሆነ ፊታቸውን መግለጥ አይፈቀድላቸውም። ድንጋዩን ለመዳበስና ለመሳም ካልገራላቸውም ወንዶችን መገፋፋት አይፈቀድላቸውም፤ ይልቁንም ከኋላቸው ሆነው ጦዋፍ ያድርጉ። ይህም ወንዶችን እየተገፋፉ ከካዕባ አቅራቢያ ጦዋፍ ከማድረግ ለነርሱ የተሻለና በምንዳም የላቀ ነው። ረመልና ኢድጢባዕ ከዚህ ጦዋፍ ውጪ፣ በሰዕይ ወቅት እና ለሴቶች የተደነገገ አይደለም። ነቢዩ (የአላህ ሰላትና ሰላም በርሳቸው ላይ ይስፈንና) ረመልና ኢድጢባዕን ያደረጉት መካ በገቡ ጊዜ ባደረጉት የመጀመሪያው ጦዋፋቸው ላይ ብቻ ነው።

በጦዋፍ ጊዜም ከሐደስና ከነጃሳ የፀዳ፣ ለጌታው የተዋደቀና የተናነሰ መሆን አለበት።

በጦዋፍ ወቅት የአላህን ዚክርና ዱዓ ማብዛቱ ይወደድለታል። ከቁርአንም የተወሰነውን ቢቀራ መልካም ነው። በዚህ ጦዋፍም ሆነ በሌሎች ጦዋፎች እንዲሁም በሰዕይ የተለየ ዚክርም ሆነ ዱዓ አይጠበቅበትም።

አንዳንድ ሰዎች ለእያንዳንዱ የጦዋፍ ወይም የሰዕይ ዙር የተለየ አዝካር ወይም ዱዓ መመደባቸው ምንም መሰረት የለውም። ይልቁንም የተመቸውን ዚክርና ዱዓ ማድረግ በቂ ነው። ሩክኑል የማኒ ጋር ሲደርስ በቀኝ እጁ ይነካውና፡- “ቢስሚላህ ወላሁ አክበር” ይላል፤ ነገር ግን አይስመውም። እሱን መንካት የሚያስችግረው ከሆነ ደሞ ወደ እሱ ሳይጠቁምና ተክቢራ ሳያደርግ ትቶ ጦዋፉን ነው የሚቀጥለው። ምክንያቱም እስከምናውቀው ድረስ ይህ ከነቢዩ (የአላህ ሰላትና ሰላም በእርሳቸው ላይ ይስፈንና) ስላልተረጋገጠ ነው። በሩክኑል የማኒ እና በሐጀረል አስወድ መካከል እንዲህ ማለቱ ይወደድለታል፡-

{...رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ (201)}

{ጌታችን ሆይ! በምድር ዓለም ደግን ነገር (ጸጋን) በመጨረሻይቱ ሀገርም ደግን ነገር (ገነትን) ስጠን። ከእሳትም ቅጣት ጠብቀን።} [አል-በቀራህ፡ 201] ሐጀረል አስወድ ዘንድ በደረሰ ቁጥር ይዳብሰዋልም ይስመዋልም «አላሁ አክበር» ይላልም። መዳበሱና መሳሙ ካልገራለት ደግሞ ከሱ ትይዩ

በሆነ ቁጥር በእጁ ወደርሱ እየጠቆመ «አላሁ አክበር» ይላል።

ከዘመዘመና ከመቃም ጀርባ ጠዋፍ ማድረግ ችግር የለውም፤ በተለይም በጭንቅንቅ ጊዜ። መስጂዱ በሙሉ የጠዋፍ ቦታ ነው። በመስጂዱ ከሪደሮች ላይ ጠዋፍ ቢያደርግ ራሱ ይበቃዋል። ነገር ግን ከተቻለ ከካዕባ አቅራቢያ መዞሩ በላጭ ነው።

ጠዋፉን ሲያጠናቅቅ፣ ከገራለት ከመቃም ኢብራሂም ኋላ ሁለት ረከዓ ይሰግዳል። በሰዎች መጫናነቅና በመሳሰሉ ምክንያቶች ካልገራለት ደግሞ መስጂዱ ውስጥ በሚገኝ በማንኛውም ስፍራ ይሰግዳል። ከፋቲሐ በኋላም የሚከተሉትን ሱራዎች መቅራቱ ሱና ነው፡

{قُلْ يَا أَيُّهَا الْكَافِرُونَ 1}

{ቁል ያ አዩሃል ካፊሩን} [አል-ካፊሩን፡ 1] በመጀመሪያው ረከዓ እንዲሁም

{قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ 1}

{ቁል ሁወሷሁ አሐድ} [አልኢ ሽላስ፡1] በሁለተኛው ረከዓ መቅራት በላጭ ነው፤ በሌሎች ሱራዎች ቢሰግድም ግን ችግር የለውም። ከዚያም የነብዩን ﷺ ፈለግ በመከተል፣ ወደ ሐጀረል አስወድ መጣጋቱ ከተመቸው በቀኝ እጁ ይነካዋል።

ከዚያም በበሩ በኩል ወደ ሰፋ ይወጣና ኮረብታው ላይ ይወጣል ወይም ስፍራው ላይ ይቆማል፤ ከተቻለ ሰፋ ላይ

መውጣቱ ይበልጣል፤ የመጀመሪያውን ዙር ሲጀምርም ተከታዩን የኃያሉን አምላክን ቃል ይቀራል፡-

﴿إِنَّ الصَّفَا وَالْمَرْوَةَ مِنْ شَعَائِرِ اللَّهِ...﴾

{የሶፋና የመርዋ (ጋራዎች) የአላህን ትዕዛዝ ከመፈጸሚያ ጉልህ በታዎች (ምልክቶች) ናቸው።} [አልበቀራህ፡ 158]

ሶፋ ላይ ሆኖ ወደ ቂብላ በመዞር አላህን ማመስገንና ተክቢራ ማለቱ ይወደዳል። እንዲህም ይላል፡- "ላ ኢላሃ ኢላላህ፤ ወሷሁ አክበር፤ ላ ኢላሃ ኢላላሁ ወሕደሁ ላ ሽሪከ ለህ፤ ለሁል ሙልኩ ወለሁል ሐምዱ ዩሕዪ ወዩሚት፤ ወሁወ ዐላ ኩሊ ሽይኢን ቀዳር። ላ ኢላሃ ኢላላሁ ወሕደህ፤ አንጀዘ ወዕደህ፤ ወነሰረ ዐብደህ፤ ወሀዘመል-አሕዛብ ወሕደህ።" (ትርጉሙም፡ ከአላህ በስተቀር በእውነት የሚመለከ አምላክ የለም። አላህ ታላቅ ነው፤ ከአላህ በስተቀር በእውነት የሚመለከ አምላክ የለም፤ እርሱ አንድ ነው፤ ለእርሱ አጋር የለውም። ንግስናና ምስጋና ለእርሱ ብቻ ነው፤ ህያው ያደርጋልም ይገላልም፤ እርሱም በነገሩ ሁሉ ላይ ቻይ ነው። ከአላህ በስተቀር በእውነት የሚመለከ አምላክ የለም፤ እርሱ አንድ ነው። የገባውን ቃል ፈጽሟል፤ ባሪያውንም ረድቷል፤ የተሰባሰቡትንም (የጠላት) ኃይሎች ብቻውን ድል ነስቷል።) ከዚያም እጆቹን ወደ ላይ ከፍ አድርጎ የገራለትን ዱዓ ያደርጋል፤ ይህንንም ዚክርና ዱዓ ሶስት ጊዜ ይደግማል። ከዚያም ወርዶ ወደ መርዋ ይሄዳል። ወንድ ከሆነም ከመጀመሪያው ምልክት ጀምሮ እስከ ሁለተኛው ምልክት ድረስ በፈጣን እርምጃ ይሄዳል። ሴት ከሆነች መላ ነገሯ

ዐውራ (መሸፈን ያለበት) ስለሆነ ለርሷ በሁለቱ ምልክቶች መካከል መፍጠን አልተደነገገላትም። ይልቁንም ለርሷ የተደነገገው በሁሉም መሮጫ ስፍራ መራመድ ነው። ከዚያም እየተራመደ ወደ መርዋ ይወጣል ወይም ስፍራው ላይ ይቆማል። ከተቻለ (ኮረብታው ላይ) መውጣቱ በላጭ ነው፤ ሰፋ ላይ ያለውን እና የፈፀመውን ሁሉ መርዋ ላይም ይደግማል። እንዲህ የሚለውን የቁርአን አንቀፅ ግን አይደግምም፡

{إِنَّ الصَّفَا وَالْمَرْوَةَ مِنْ شَعَائِرِ اللَّهِ...}

{የሶፋና የመርዋ (ጋራዎች) የአላህን ትዕዛዝ ከመፈጸሚያ ጉልህ ቦታዎች (ምልክቶች) ናቸው።} [አልበቀራህ፡ 158] ይህን አንቀፅ መቅራት የተደነገገው ነብዩን ﷺ አርአያ በማድረግ በመጀመሪያው ዙር ብቻ ወደ ሶፋ በሚወጣ ወቅት ነው። ከዚያም ይወርዳል፤ መርዋ እስኪደርስ ድረስ መራመድ ባለበት ቦታ እየተራመደ፤ መፍጠን ባለበት ቦታ ደግሞ እየፈጠነ ይጓዛል። ይህንንም ሰባት ጊዜ ይደጋግመዋል። መሄዱ አንድ ዙር ሲሆን መመለሱም ሌላ ዙር ነው። አሁን የተጠቀሱትን ነብዩ ﷺ ፈፅመዋቸዋል። እንዲህም ብለዋል፡-

«خُذُوا عَنِّي مَنَاسِكَكُمْ».

«የሐጅ ስርአታችሁን ከኔ ውሰዱ።»¹ በሰዕይ ጊዜ የፈለገውን ዚክርና ዱዓ ማብዛት እንዲሁም ከትልቅና ከትንሽ ሐደስ

¹ ዘገባውን ቀደም ብለን አሳልፈናል።

ንጹሕ መሆንም የተወደደ ነው። ጦሃራ ሳይኖረው ሰዕይ ቢያደርግም ግን ይበቃለታል። ልክ እንደዚሁ ሴት ልጅ ከጦዋፍ በኋላ የወር አበባ ወይም የወሊድ ደም ቢፈሳት ሰዕይ ታደርጋለች፤ ይህም ይበቃለታል። ምክንያቱም ጦሃራ ለሰዕይ መስፈርት አይደለም፤ ይልቁንም ቀደም ብሎ እንደተገለጸው ከሚወደዱ ተግባራት መካከል ነው።

ሰዕዩን እንዳጠናቀቀ ጭንቅላቱን ይላጫል ወይም ያሳጥራል። ለወንድ መላጫቱ በላጭ ነው። ፀጉሩን አሳጥሮ መላጫቱን ለሐጅ ከተወውም መልካም ነው። መካ የደረሰው የሐጅ ወቅት በተቃረከ ጊዜ ከሆነ በሐጅ ወቅት የቀረውን ፀጉሩን ይላጭ ዘንድ ፀጉሩን ማሳጠር በላጭ ይሆንለታል። ምክንያቱም ነቢዩ ﷺ እርሳቸውና ባልደረቦቻቸው በዙል-ሒጃ አራተኛው ቀን መካ በገቡ ጊዜ ሀድይ ያልነዱትን ከኢሕራም እንዲወጡና እንዲያሳጥሩ አዘዋል፤ እንዲላጩ ግን አላዘዟቸውም። በማሳጠር ጊዜ መላውን ጭንቅላት ማዳረስ ግድ ነው። ከፊሉን ብቻ ማሳጠር በቂ አይደለም፤ ልክ እንደዚሁ ከፊሉን መላጩትም በቂ አይሆንም። ሴት ልጅ የተደነገገላት ማሳጠር ብቻ ነው። ለእርሷ የተደነገገላት ከእያንዳንዱ ሹሩባዋ የአንጓ ያህል ወይም ከዚያ ያነሰ መጠን መቁረጥ ነው። አንጓ ማለት የጣት ጫፍ ማለት ነው። ሴት ልጅ ከዚህ በላይ አትቆርጥም።

ኢሕራም ያደረገ ሰው የተጠቀሰውን ከፈፀመ ዑምራው ይጠናቀቃል። በኢሕራም ምክንያት እርም ተደርገውበት የነበሩ ነገሮች በሙሉ የተፈቀዱ ይሆኑለታል። ከሐረም ውጭ

ሀድይ (እርድ) ይዞ የመጣ ከሆነ ግን ከሐጅና ዑምራ በኋላ በጋራ እስከሚፈታ ድረስ በኢሕራሙ ላይ ይቆያል።

ሐጅን ብቻውን ኢሕራም ያደረገ ወይም ሐጅና ዑምራን አንድ ላይ ኢሕራም ያደረገ ሰው፣ ከርሱ ጋር ሀድይ (እርድ) ይዞ ካልመጣ በቀር ኢሕራሙን ወደ ዑምራ እንዲለውጥና የተመቱዕን አፈፃፀም መፈፀሙ ሱና ይሆንለታል። ምክንያቱም ነቢዩ ﷺ ሰላቦቻቸውን (ባልደረቦቻቸውን) እንዲህ እንዲያደርጉ አዝዘዋልና እንዲህም ብለዋል፡-

«لَوْلَا أَنِّي سَفَّيْتُ الْهَدْيَ لَأَخَلَّيْتُ مَعَكُمْ».

«ሀድይን ባልነዳሁ ኖሮ ከእናንተ ጋር እፈታ ነበር»¹።

አንዲት ሴት ለዑምራ ኢሕራም ካደረገች በኋላ የወር አበባ ወይም የወሊድ ደም ቢፈሳት ንፁህ እስክትሆን ድረስ በካዕባ ዙሪያ ጠዋፍ አታደርግም፤ በሶፋና በመርዋም መካከል ሰዕይ አታደርግም። ንፁህ ስትሆን ጠዋፍና ሰዕይ ታደርጋለች፤ ከፀጉሯም ታሳጥራለች፤ በዚህም ዑምራዋ ይጠናቀቃል። ነገር ግን ንፁህ ሳትሆን የተርዊያ ቀን ከደረሰ በምትገኝበት ቦታ ሆና ለሐጅ ኢሕራም ታደርጋለች፤ ከሰዎች ጋርም ወደ ሚና ትወጣለች። በዚህም ሐጅና ዑምራን አጣምራ የምትፈፀም (ቃሪን) ትሆናለች። ሐጃጆች የሚፈፀሟቸውን ስርአቶች ማለትም በዓረፋ መቆምን፣ በመሽዓር (ሙዝደሊፋ) መቆምን፣ የጠጠር ውርወራን፣ በሙዝደሊፋና በሚና ማደርን፣ ሀድይን ማረድንና ፀጉርን

¹ ቡኸሪ በቁጥር (1568) ዘግበውታል።

ማሳጠርን ሁሉ ትፈፅማለች። ከዚያም ንፁህ ስትሆን በካዕባ ዙሪያ ጠዋፍ ታደርጋለች፤ በሶፋና በመርዋም መካከል ሰዕይ ታደርጋለች፤ አንድ ጠዋፍና አንድ ሰዕይ ብቻ። ይህም ለሐጂም ለዑምራዊም ያበቃላታል። ይህም ዓኢሻ (ረዳየላሁ 034) ለዑምራ ኢሕራም ካደረገች በኋላ የወር አበባ ሲያጋጥማት ነብዩ (ሶላላሁ ዐለይሂ ወሰለም) እንዲህ ስላሏት ነው፡-

«أَفْعَلِي مَا يَفْعَلُ الْحَاجُّ غَيْرَ أَنْ لَا تَطُوفِي بِالْبَيْتِ حَتَّى تَطْهَرِي»

«ንፁህ እስክትሆኑ ድረስ በቤቱ ዙሪያ ጠዋፍ ከማድረግ ውጪ ሐጃጆች የሚፈፅሙትን ሁሉ ፈፅሟ።»¹ ቡኸሪና ሙስሊም ዘግበውታል።

የወር አበባ ወይም የወሊድ ደም ላይ ያለች ሴት በእርድ ቀን ጠጠር ከወረወረችና ፀጉሯን ካሳጠረች ልክ እንደሌሎቹ ንፁህ ሴቶች ሐጂን እስክታጠናቅቅ ድረስ ከባለቤቷ ጋር ግንኙነት ከመፈፀም ውጪ በኢሕራም ምክንያት ክልክል የነበሩባት እንደ ሽቶና መሰል ነገሮች ሁሉ ይፈቀዱላታል። ከንፅህናዋ በኋላ ጠዋፍና ሰዕይ ከፈጸሙት ደግሞ ከባለቤቷ ጋር መገናኘትም ይፈቀድላታል።

¹ ቡኸሪ በቁጥር (305) እና ሙስሊም በቁጥር (1211) ዘግበውታል።

አዲስ ክፍል:

በዙልሒጃህ ስምንተኛው ቀን ለሓጅ ኢሕራም ስለማድረግና ወደ ሚና ስለመውጣት ብይን፤

የተርዊያህ ቀን ሲሆን — ይህም የዙልሒጃ ስምንተኛው ቀን ነው — በመካ ሆነው ከኢሕራማቸው ለተፈቱ ሰዎች እና ሐጅ ማድረግ ለሚፈልጉ የመካ ነዋሪዎች ከመኖሪያዎቻቸው ሆነው ለሐጅ ኢሕራም ማድረጋቸው የተወደደ ነው። ምክንያቱም የነብዩ ﷺ ባልደረቦች በአብጣሕ ሰፍረው በተርዊያ ቀን በሳቸው ﷺ ትዕዛዝ ከዚያው ሆነው ለሐጅ ኢሕራም አድርገዋልና። ነብዩም ﷺ ወደ ከዕባ ሄደው ከእርሱ ዘንድ ወይም ከሚዛብ ጎን ኢሕራም እንዲያደርጉ አላዘዟቸውም። እንዲሁም ወደ ሚና በሚወጡበት ጊዜ የመሰናበቻ ጠዋፍ እንዲያደርጉም አላዘዟቸውም። ይህ የተደነገገ ቢሆን ኖሮ ያስተምሯቸው ነበር። ኸይር ነገር ሁሉ ነብዩን ﷺ እና ባልደረቦቻቸውን ረዲየላሁ ዐንሁም በመከተል ውስጥ ነው።

ከሚቃት ኢሕራም ሲያደርግ እንደሚያደርገው ሁሉ፤ ለሐጅ ኢሕራም ሲያደርግም መታጠቡ፤ መፅዳቱ እና ሽቶ መቀባቱ ይወደድለታል። ለሓጅ ኢሕራም ካደረጉ በኋላ በተርዊያ ቀን ፀሀይ ዘምበል ከማለቷ በፊት ወይም በኋላ ወደ ሚና መሄዳቸውም ሱና ነው። ጀምረት አል-ዓቀባን እስከሚወረውሩ ድረስም ተልቢያን ያበዛሉ። በሚናም ዙህርን፣ ዐስርን፣ መግራብን፣ ዒሻንና ፈጅርን ይሰግዳሉ።

ሱናውም እያንዳንዱን ሰላት በወቅቱ ሳይሰበስቡ እያሳጠሩ መስገዳቸው ነው። መግሪብና ፈጅርን ግን አያሳጥሩም።

በመካ ሰዎችና ከነሱ ውጭ ባሉት መካከል ልዩነት የለውም፤ ምክንያቱም ነቢዩ (የአላህ ሰላትና ሰላም በርሳቸው ላይ ይስፈንና) የመካ ሰዎችንም ሆነ ሌሎችን ሚና፣ ዐረፋና ሙዝደሊፋ ላይ ሰላትን አሳጥረው አሰግደዋልና። የመካ ሰዎችን ነጥለው እንዲያሟሉ አላዘዙም። በነሱ ላይ ዋጅብ ቢሆን ኖሮ ለነሱ ባብራሩላቸው ነበር።

ከዚያም የዐረፋ ቀን ፀሐይ ከወጣች በኋላ ከሚና ወደ ዐረፋ ይጓዛሉ። ከገራላቸውም ፀሐይ ወደ መግቢያዋ እስክትዘነበል ድረስ ወደ ነሚራ መውረዳቸው ሱና ነው፤ ነቢዩ (ሰላላሁ ዐለይሂ ወሰለም) ይህንኑ አድርገዋልና።

ፀሐይ ወደ መግቢያዋ ስትዘነበል ኢማሙ ወይም ተተኪው ወቅቱን የሚመጥን ኹጥባ ለህዝቡ ማድረጉ ሱና ነው። በዚህ ኹጥባውም በዚህች ዕለትና ከእርሷም በኋላ ለሐጃጆች የተደነገገውን ያብራራበታል፤ አላህን እንዲፈሩ፣ እርሱን በብቸኝነት እንዲያመልኩ (ተውሒድ)፣ በሁሉም ስራዎቻቸው ለእርሱ ብቻ ፍጹም እንዲሆኑ (ኢኽላስ) ያዛል፤ ከክልክል ነገሮችም ያስጠነቅቃል፤ እንዲሁም የአላህን መጽሐፍና የነቢያቸውን ሱና (የአላህ ሰላትና ሰላም በርሳቸው ላይ ይስፈንና) አጥብቀው እንዲይዙ፣ በሁሉም እንዲዳኙና በሁሉም ጉዳዮች ላይ ወደ እነርሱ እንዲፋረዱ ይመክራል። በዚህ ሁሉ የነቢዩን (የአላህ ሰላትና ሰላም

በርሳቸው ላይ ይስፈንና) ፈለግ በመከተል ከኹጥባው በኋላ ዙህርንና ዐስርን በዝሁር ወቅት በአንድ አዛንና በሁለት ኢቃማ አሳጥረውና ሰብስበው ይሰግዳሉ። ይህም ነቢዩ (የአላህ ሰላትና ሰላም በርሳቸው ላይ ይስፈንና) መፈፀማቸውን ሙስሊም ከጃቢር (አላህ ስራቸውን ይውደድላቸውና) በተለለፈ ሓዲሥ ስለተዘገበ ነው።

ከዚያም ሰዎች በዓረፋ ይቆማሉ። ከዑረና ሸለቆ በቀር ሁሉም የዓረፋ ክፍል መቆሚያ ቦታ ነው። ከተቻለ ወደ ቂብላ እና ወደ ጀበለ-ረሕማ (የእዝነት ተራራ) መዞሩ ይወደዳል። ወደ ሁለቱም መዞር ካልተቻለ ተራራውን ባይቅጣጭም እንኳ ወደ ቂብላ ይዙር። ሓጅ አድራጊው በዚህ የመቆሚያ ቦታ ጥራት የተገባውን አላህን በማውሳት፣ ዱዓእ በማድረግ እና ወደርሱ በመተናነስ መጣሩ ይወደድላታል። ዱዓእ ሲያደርግም እጆቹን ከፍ ያደርጋል። ተልቢያ ቢያደርግ ወይም ከቁርኣን የተወሰነውን ቢቀራ መልካም ነው። የሚከተለውን ዚክር ማብዛቱም ሱና ነው፡ "ላ ኢላህ ኢልላልላሁ ወሕደሁ ላ ሸሪከ ለሁ፣ ለሁል ሙልኩ ወለሁል ሐምዱ፣ ዩሕዱ ወዩሚቱ ወሁወ ዐላ ኩሊ ሸይኢን ቀዲር"፤ ከነቢዩ ﷺ እንደተዘገበው እንዲህ ብለዋልና፡

«خَيْرُ الدُّعَاءِ دُعَاءُ يَوْمِ عَرَفَةَ، وَأَفْضَلُ مَا قُلْتُ أَنَا وَالنَّبِيُّونَ مِنْ قَبْلِي: لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ، يُحْيِي وَيُمِيتُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ»

«ከዱዓዎች ሁሉ በላጭ የዐረፋ ቀን ዱዓ ሲሆን፤ እኔና ከኔ በፊት የነበሩ ነቢያት ከተናገርነው ሁሉ በላጭ ደግሞ 'ላኢላህ

ኢላሏሁ ወሕደሁ ላሽሪከ ለህ፤ ለሁል ሙልኩ ወለሁል ሐምዱ ዩሕዪ ወዩሚቱ ወሁወ ዐላ ኩሊ ሸይኢን ቀዳር' (ትርጉሙ፡ ከአላህ በስተቀር በእውነት የሚመለከ አምላክ የለም፤ ብቸኛ ነው ለእርሱ ምንም ተጋሪ የለውም፤ ንግስና ሁሉ ለእርሱ ነው፤ ምስጋናም ሁሉ ለእርሱ ነው፤ ህያው ያደርጋል፤ ይገድላልም፤ እርሱ በሁሉ ነገር ላይ ቻይ ነው) የሚለው ነው።»¹፤ ነቢዩ ﷺ እንዲህ ማለታቸውም በሶሒክ ሐዲሥ ተላልፏል፡-

«أَحَبُّ الْكَلَامِ إِلَى اللَّهِ أَرْبَعٌ: سُبْحَانَ اللَّهِ، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ، وَلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَاللَّهُ أَكْبَرُ».

«አላህ ዘንድ ተወዳጅ የሆኑ ንግግሮች አራት ናቸው። 'ሱብሐነላህ' (አላህ ሆይ! ጥራት ተገባህ)፣ 'አልሐምዱ ሊላህ' (ምስጋና ለአላህ የተገባ ነው)፣ 'ላኢላሃ ኢላላህ' (ከአላህ በስተቀር በእውነት የሚመለከ አምላክ የለም) እና 'አሏሁ አክበር' (አላህ ታላቅ ነው)።»²

ይህንን ዚክር በተመስጦና ልብን ሰብስቦ ማብዛትና መድጋገም ይገባል። እንዲሁም በማንኛውም ጊዜ በሽሪዓ የመጡ ዚክሮችንና ዱዓዎችን ማብዛትም ይገባል፤ በተለይም በዚህ ታላቅ ቀን እና ስፍራ ላይ ጠቅለል ያሉ ዚክሮችንና ዱዓዎችንም መምረጥ ይገባል። ከነዚህም መካከል፡

¹ ቲርሚዚይ በቁጥር (3585) ዘግበውታል።

² ሙስሊም በቁጥር (2137) ዘግበውታል።

* «ሱብሐነላሂ ወቢሐምዲሂ፣ ሱብሐነላሂል ዐዚም።»
(ለአላህ ጥራትና ምስጋና ይገባው፤ ታላቁ አላህ ጥራት ይገባው።)

(...لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ سُبْحَانَكَ إِنِّي كُنْتُ مِنَ الظَّالِمِينَ 87)

«ካንተ በስተቀር ሌላ አምላክ የለም ጥራት ይገባህ። እኔ በእርግጥ ከበዳዮች ነበርኩ።» [አል-አንቢያ፡ 87]

ከአላህ በስተቀር በእውነት የሚመለከ የለም፤ ከርሱም ሌላ አንገዛም። ፀጋው የርሱ ብቻ ነው፤ ችግሩም የርሱ ብቻ ነው፤ መልካም ውዳሴም የሚገባው ለእርሱ ብቻ ነው። ከአላህ በስተቀር በእውነት የሚመለከ የለም፤ ከሐዲዎች ቢጠሉም (እኛ) ሃይማኖታችንን ለርሱ ያጠራን ነን።

* በአላህ ካልሆነ በስተቀር ምንም ኃይልና ዘዴ የለም።¹
(...رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ 201)

«ጌታችን ሆይ! በምድር ዓለም ደግን ነገር (ጾገን) በመጨረሻይቱ ሀገርም ደግን ነገር (ገነትን) ስጠን። ከእሳትም ቅጣት ጠብቀን።»

[አል-በቀራህ፡ 201]

* اللَّهُمَّ أَصْلِحْ لِي دِينِي الَّذِي هُوَ عَصْمَةُ أَمْرِي، وَأَصْلِحْ لِي دُنْيَايَ الَّتِي فِيهَا مَعَاشِي، وَأَصْلِحْ لِي آخِرَتِي الَّتِي فِيهَا مَعَادِي، وَاجْعَلْ الْحَيَاةَ زِيَادَةً لِي فِي كُلِّ خَيْرٍ، وَالْمَوْتَ رَاحَةً لِي مِنْ كُلِّ شَرٍّ.

* አልሏሁምም አስሊሕ ሊ ዲኒየ-ልለዚ ሁወ ዒስመቱ አምሪ፣ ወአስሊሕ ሊ ዲንያየ-ልለቲ ፊሃ መዓሺ፣ ወአስሊሕ

¹ ሙስሊም ከኢብኑ ዙባደር ረዲየላሁ ዐንሁ በቁጥር (594) ዘግበውታል።

ሊ አኪረቲዮ-ልለቲ ፊሃ መዓዲ፣ ወጅዐሊል ሐያተ ዚያደተን ሊ ፊ ኩልሊ ኸይር፣ ወልመውተ ራሐተን ሊ ሚን ኩልሊ ሸር" ትርጉሙም "አላህ ሆይ! የጉዳዮቼ መጠበቂያ የሆነውን ሀይማኖቴን አስተካክልልኝ፤ ኑሮዬ በውስጧ የሆነችውን ዱንያዬንም አስተካክልልኝ፤ መመለሻዬ በውስጧ የሆነውን አኪራዬንም አስተካክልልኝ፤ ህይወትን መልካም ነገር ሁሉ የምጨምርባት አድርግልኝ፤ ሞትንም ከሁሉም መጥፎ ነገር የማርፍበት አድርግልኝ።"¹

* أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ جَهْدِ الْبَلَاءِ، وَدَرَكِ الشَّقَاءِ، وَسُوءِ الْقَضَاءِ، وَشَمَاتَةِ الْأَعْدَاءِ.

* "አዑዙ ቢልላሂ ሚን ጀህዲል በላእ ወደረኪ-ሸሸቃእ ወሱኢል ቀደኢ ወሸማተቲል አዕዳእ" ትርጉሙም "ከከባድ መከራ ፣ እድለ ቢስነት ከሚያገኘኝ ፣ ከመጥፎ ውሳኔ ፣ የጠላት ደስታ ምንጭ ከመሆን በአላህ እጠበቃለሁ።"²

* اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْهَمِّ وَالْحَزَنِ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنَ الْعَجْزِ وَالْكَسَلِ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنَ الْجُبْنِ وَالْبُخْلِ، وَمِنَ الْمَأْثَمِ وَالْمَغْرَمِ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ غَلَبَةِ الدَّيْنِ وَقَهْرِ الرِّجَالِ.

«አልላሁምም ኢንኒ አዑዙ ቢከ ሚነል ሀምሚ ወልሐዘኒ፣ ወአዑዙ ቢከ ሚነል ዐጅዚ ወልከሰሊ፣ ወአዑዙ ቢከ ሚነል ጁብኒ ወልቡሽሊ፣ ወሚነል መእሠሚ ወልመጃረሚ፣ ወአዑዙ ቢከ ሚን ጎለበቲድ-ደይኒ ወቀህሪር-ሪጃል» "አላህ ሆይ! ከጭንቀትና ከሀዘን፣ ከአቅም ማነስና ከስንፍና፣

¹ ሙስሊም ከአቡ ሁረይራ አላህ መልካም ስራውን ይውደድለትና በቁጥር (2720) ዘግበውታል።

² ቡኸሪ ከአቡ ሁረይራ ረዲየላሁ ዐንሁ በቁጥር (6347) ዘግበውታል።

ከፈረነትና ከስስት ከወንጀልና ከእዳ፣ ከእዳ ሙብዛትና በሰዎች ከመጨቆን በአንተ እጠበቃለሁ።"¹

* اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْبَرَصِ وَالْجُنُونِ وَالْجُدَامِ وَمِنْ سَيِّئِ الْأَسْقَامِ.

"አልሏሁምም ኢንኒ አዑዙ ቢከ ሚነል በረሲ ወልጁኑኒ ወልጁዛሚ ወሚን ሰይዩኢል አስቃሚ" ትርጉሙም "አላህ ሆይ! እኔ ከለምጥ ፣ ከእብደት፣ ከቁምጥና፣ ከመጥፎ በሽታዎችም ባንተ እጠበቃለሁ።"²

«አሏሁም ኢኒ አስአሉከል ዓፍወ ወልዓፊየተ ፊዱኒያ ወልአኺራህ» አላህ ሆይ! በዚህችም ሆነ በቀጣዩ ዓለም ይቅርታህንና ጤናን እጠይቅሃለሁ።

«አሏሁም ኢኒ አስአሉከል ዓፍወ ወልዓፊየተ ፊዱኒ ወዱንያይ ወአህሊ ወማሊ» አላህ ሆይ! በሃይማኖቴ፣ በቅርቢቱ ዓለም ህይወቴ፣ በቤተሰቦቼና በንብረቴም ይቅርታህንና ጤናን እጠይቅሃለሁ።

* اللَّهُمَّ اسْتُرْ عَوْرَتِي وَأَمِنْ رَوْعَاتِي، اللَّهُمَّ احْفَظْنِي مِنْ بَيْنِ يَدَيَّ وَمِنْ خَلْفِي، وَعَنْ يَمِينِي وَعَنْ شِمَالِي، وَمِنْ فَوْقِي، وَأَعُوذُ بِعَظَمَتِكَ أَنْ أُغْتَالَ مِنْ تَحْتِي.

«አሏሁምስቱር ዓውራቲ ወአሚን ረውዓቲ አሏሁምሕፈዝኒ ሚን በይኒ የደየ ወሚን ኸልፊ ወዓን የሚኒ ወዓን ሺማሊ ወሚን ፈውቂ ወአዑዙ ቢዓዘመቲከ አን

¹ በዚሁ ቃል አቡ ዳውድ (ወሚነል መእሠሚ ወልመሻረም) የሚለው ቃል ሳይኖርበት ከአቢ ኡማማ አል-አንሲሪይ በቁጥር (1554) ዘግበውታል።

² አቡ ዳውድ በቁጥር (1554) ከአነስ -አሏህ መልካም ስራቸውን ይውደድላቸውና- ዘግበውታል።

ኡማታላ ሚን ተሕቲ»አላህ ሆይ! ነውሬን ሸፍንልኝ፤ ለስጋቴም (ለፍርሃቴም) ደህንነትን ለግሰኝ። አላህ ሆይ! ከፊት ለፊቴ፣ ከኋላዬም፣ ከበስተቀኜም፣ ከበስተግራዬም እንዲሁም ከበላዬም ጠብቀኝ፤ ከበታቼም እንዳልጠቃ በልቅናህ እጠበቃለሁ።¹

* اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي جَدِّي وَهَزْلِي، وَخَطِيئِي وَعَمْدِي، وَكُلَّ ذَلِكَ عِنْدِي، اللَّهُمَّ اغْفِرْ لِي مَا قَدَّمْتُ وَمَا أَخَّرْتُ، وَمَا أَسْرَرْتُ وَمَا أَعْلَنْتُ، وَمَا أَنْتَ أَعْلَمُ بِهِ مِنِّي، أَنْتَ الْمُقَدِّمُ وَأَنْتَ الْمُؤَخِّرُ، وَأَنْتَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ.

"አሊሁመማፊርሊ ጀዲ ወሀዝሊ ወኸጦኢ ወዓምዲ ወኩሉ ዛሊከ ዒንዲ አሊሁመማፊርሊ ማቀደምቱ ወማ አኸርቱ ወማ አስረርቱ ወማ አዕለንቱ ወማ አንተ አዕለሙ ቢሂ ሚኒ አንተል ሙቀዲሙ ወአንተል ሙአኪሩ ወአንተ ዓላ ኩሊ ሸይኢን ቀዲር" ትርጉሙ: "አላህ ሆይ! ምሬንም ቀልዴንም፣ ስህተቴንም ሆን ብዬ የሰራሁትንም ማረኝ፤ ይህ ሁሉም ከኔው ነው። አላህ ሆይ! ያስቀደምኩትን፣ ያዘገየሁትን፣ የደበቅኩትን፣ ግልፅ ያወጣሁትን፣ አንተ ከኔ የበለጠ የምታውቀውንም ማረኝ። አንተ አስቀዳሚ ነህ፣ አንተም የሚያዘገይ ነህ፤ አንተም በሁሉም ነገር ላይ ቻይ ነህ።"²

* اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ التَّوْبَةَ فِي الْأَمْرِ وَالْعَزِيمَةِ عَلَى الرَّشِدِ، وَأَسْأَلُكَ شُكْرَ نِعْمَتِكَ وَحُسْنَ عِبَادَتِكَ، وَأَسْأَلُكَ قَلْبًا سَلِيمًا وَلِسَانًا صَادِقًا، وَأَسْأَلُكَ مِنْ خَيْرِ مَا تَعْلَمُ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ مَا تَعْلَمُ، وَأَسْتَغْفِرُكَ لِمَا تَعْلَمُ، إِنَّكَ عَلَّامُ الْغُيُوبِ.

¹ አቡ ዳውድ ከኢብኑ ኡመር (ረዳዩላሁ ዐንሁ) በቁጥር (5074) ዘግበውታል።

² ሙስሊም ከአቡ ሙሳ አል-አሸዐሪይ ረዳዩላሁ ዐንሁ በቁጥር (2719) ከዘገቡት ሐዲስ የተወሰደ።

"አልላሁም ኢኒ አስአሉከሥ-ሠባተ ፊልአምሪ፣ ወልዐዚመተ ዓለር-ሩሽዲ፤ ወአስአሉከ ሹክረ ኒዕመቲክ፣ ወሑስነ ዒባደቲክ፤ ወአስአሉከ ቀልበን ሰሊመን ወሊሳንን ሲዲቃ፤ ወአስአሉከ ሚን ኸይሪ ማ ተዕለም፣ ወአዑዙ ቢከ ሚን ሸሪ ማተዕለም፣ ወአስተጃፊሩከ ሊማ ተዕለም ኢነከ ዓልላሙል ችዩብ" "አላህ ሆይ! እኔ በጉዳዩ ላይ ፅናትንና በቀናነት ላይ ቆራጥነትን እጠይቅሀለሁ፤ ለፀጋዎችህ ማመስገንንና አምልኮህን ማሳመርን እጠይቅሀለሁ፤ ንፁህ ቀልብና እውነተኛ ምላስን እጠይቅሀለሁ፤ የምታውቀውን መልካም ነገር እጠይቅሀለሁ፤ ከምታውቀው መጥፎ ነገርም ባንተ እጠበቃለሁ፤ ለምታውቀው (ወንጀሎች) ምህረትን እጠይቅሀለሁ። እነሆ አንተ ሩቁን አዋቂ ነህና።"¹

* اللَّهُمَّ رَبَّ النَّبِيِّ مُحَمَّدٍ عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ، اغْفِرْ لِي ذَنْبِي، وَأَذْهَبْ غَيْظَ قَلْبِي وَأَجِرْنِي مِنْ مُضِلَّاتِ الْفِتَنِ مَا أَحْيَيْتَنَا.

"አልላሁም ረብበን-ነቢይ ሙሐመዲን ዐለይሂስ-ሰላቱ ወስ-ሰላም፣ ጃፈር ሊ ዘንቢ፣ ወአዝሂብ ጃይዘ ቀልቢ ወአጂርኒ ሚን ሙዲልላቲል ፊተኒ ማ አሕዩይተና" "የነብዩ ሙሐመድ ጌታ የሆንክ አላህ ሆይ! ወንጀሌን ማረኝ፤ የልቤን ከባድ ንዴትም አስወግድልኝ፤ ህያው እስካደረግከን ድረስም አጥማሚ ከሆኑ ፈተናዎች ጠብቀኝ።"²

¹ ቲርሚዚይ ከሸዳድ ኢብኑ አውስ (ረዲየላሁ ዐንሁ) በቁጥር (3407) ዘግበውታል።

² ኢማሙ አሕመድ "ሙስነድ" ላይ (6/301) ከኡሙ ሰለመህ (ረዲየላሁ ዐንህ) ዘግበውታል።

* اللَّهُمَّ رَبَّ السَّمَاوَاتِ وَرَبَّ الْأَرْضِ وَرَبَّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ، رَبَّنَا وَرَبَّ كُلِّ شَيْءٍ، فَالِقَ الْحَبِّ وَالنَّوَى، وَمُنْزِلَ التَّوْرَةِ وَالْإِنْجِيلِ وَالْفُرْقَانِ، أَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ كُلِّ شَيْءٍ أَنْتَ آخِذٌ بِنَاصِيَّتِهِ، اللَّهُمَّ أَنْتَ الْأَوَّلُ فَلَيْسَ قَبْلَكَ شَيْءٌ، وَأَنْتَ الْآخِرُ فَلَيْسَ بَعْدَكَ شَيْءٌ، وَأَنْتَ الظَّاهِرُ فَلَيْسَ فَوْقَكَ شَيْءٌ، وَأَنْتَ الْبَاطِنُ فَلَيْسَ دُونَكَ شَيْءٌ، اقْضِ عَنَّا الدَّيْنَ وَأَغْنِنَا مِنَ الْفَقْرِ.

"አላሁመ ረብ-ስሰማዋቲ ወረበል አርዲ ወረበል ዐርሺል ዐዚም፤ ረበና ወረበ ኩሊ ሸይኢን፤ ፋሊቀል ሐቢ ወንነዋ፤ ወሙንዚሊ-ትተውራቲ ወልኢንጂሊ ወልፋርቃን፤ አዑተ ቢከ ሚን ሸርሪ ኩሊ ሸይኢን አንተ አኪዙን ቢናሲዩቲህ፤ አላሁመ አንተል አውወሉ ፈለይሰ ቀብለከ ሸይኡን፤ ወአንተል አኪሩ ፈለይሰ በዕደከ ሸይኢ፤ ወአንተዝዚሂሩ ፈለይሰ ፈውቀከ ሸይኢ፤ ወአንተል ባጢኑ ፈለይሰ ዱነከ ሸይኢ፤ ኢቅዲ ዐንነ-ድደይነ ወአጃኒና ሚነል ፈቅር" ትርጉሙም "የሰማያት ጌታ፣ የምድር ጌታ፣ የታላቁ ዐርሽ ጌታ፣ ጌታችን፣ የሁሉም ነገር ጌታ የሆንከው፣ ቅንጣትንና የቴምር ፍሬን ፈልቃቁ፣ ተውራትን ኢንጂልንና ፋርቃንን አውራጂ የሆንከው አላህ ሆይ! ከሁሉም አንተ አናቱን የምትይዝ ከሆንከው ነገር ክፋት በአንተ እጠበቃለሁ፤ አላህ ሆይ! አንተ የመጀመሪያ ነህ ከአንተ በፊት አንዳችም የለም፤ አንተ የመጨረሻ ነህ ከአንተ በኋላ አንዳችም የለም፤ አንተ የበላይ ነህ ከአንተ በላይ አንዳችም የለም፤ አንተ ቅርብ ነህ እንዳንተ ቅርብ አንዳችም የለም እዳችንን ክፈልልን ከድህነትም አብቃቃን።"¹

¹ ሙስሊም በቁጥር (2713) ከአቡ ሁረይራ አላህ መልካም ስራውን ይውደድለትና ዘግቦውታል።

* اللَّهُمَّ أَعْطِنَفْسِي تَقْوَاهَا، وَرَكَّهَا أَنْتَ خَيْرُ مَنْ رَكَّاهَا، أَنْتَ وَلِيُّهَا وَمَوْلَاهَا، اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنَ الْعَجْزِ وَالْكَسَلِ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنَ الْجُبْنِ وَالْهَرَمِ وَالْبُخْلِ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ.

"አልሊሁምም አዕጢ ነፍሴ ተቅዋሃ ወዘክኪሃ አንተ ኸይሩ ሙን ዘክካሃ አንተ ወሊይዩሃ ወመውላሃ ፤ አልሊሁምም ኢንኒ አውተ ቢክ ሚነልዐጅዚ ወልከሰሊ ፤ ወአውተ ቢክ ሚነልጁብኒ ወልሀረሚ ወልቡኸሊ ፤ ወአውተ ቢክ ሚን ዐዛቢል ቀብረ" ትርጉሙም "አላህ ሆይ! ለነፍሴ ፍራቻዋን ስጣት ፤ ነፍሴን ለማጥራት የተሻልከው አንተው ነህና ነፍሴን አጥራት ፤ አንተ ረዳቷና ተቆጣጣሪዋ ነህና። አላህ ሆይ! እኔ ከስንፍናና ከመታከት ባንተ እጠበቃለሁ ፣ ከፈሪነት ፣ ከመጃጀትና ከስስትም ባንተ እጠበቃለሁ ፣ ከቀብር ቅጣትም ባንተ እጠበቃለሁ።"¹

* اللَّهُمَّ لَكَ أَسْلَمْتُ، وَبِكَ أَمَنْتُ، وَعَلَيْكَ تَوَكَّلْتُ، وَإِلَيْكَ أُنَبِّتُ، وَبِكَ خَاصَمْتُ، أَعُوذُ بِعِزَّتِكَ أَنْ تُضِلَّنِي، لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، أَنْتَ الْحَيُّ الَّذِي لَا يَمُوتُ، وَالْجَنُّ وَالْإِنْسُ يَمُوتُونَ.

"አልላሁም ለከ አስለምቱ፣ ወቢከ አመንቱ፣ ወዐለይከ ተወከልቱ፣ ወኢለይከ አነብቱ፣ ወቢከ ኸሶምቱ፣ አውተ ቢዒዘቲከ አንቱዲለኒ፣ ላኢላሃ ኢላ አንተ፣ አንተልሐይዩ ለዚ ላየሙት፣ ወልጂኑ ወልኢንሱ የሙቱን" ትርጉሙም "አላህ ሆይ! ላንተ እጅ ሰጥቻለሁ፤ ባንተም አምኛለሁ፤ ባንተም ላይ ተመክቻለሁ፤ ወዳንተም ተመልሻለሁ፤ ባንተ ሙንገድም ተሟግቻለሁ፤ እንዳታጠመኝ በልቅናህ

¹ ሙስሊም ከዘይድ ኢብኑ አርቀም ረዲየላሁ ዐንሁ በቁጥር (2722) ዘግበውታል።

እጠበቃለሁ፤ ካንተ በቀርም በእውነት የሚመለከ የለም።
የማይሞት ህያው አንተው ነህ። ጋንንም ሰውም ይሞታሉ።"
ማለት ነው።¹

* اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ مِنْ عِلْمٍ لَا يَنْفَعُ، وَمِنْ قَلْبٍ لَا يَخْشَعُ، وَمِنْ نَفْسٍ لَا تَشْبَعُ، وَمِنْ دَعْوَةٍ لَا يُسْتَجَابُ لَهَا.

"አልሏምም ኢንኒ አዑዙ ቢከ ሚን ዒልሚን ላ የንፈዑ፤
ወሚን ቀልቢን ላ የኸሸዑ፤ ወሚን ነፍሲን ላ ተሸበዑ፤
ወሚን ደዕወቲን ላ ዩስተጃቡ ለሃ" ትርጉሙም "አላህ ሆይ!
እኔ ከማይጠቅም እውቀት፣ ከማይተናነስ ልብ፣
ከማትጠግብ ነፍስ፣ ተቀባይነት ከሌላት ዱዓም ባንተ
እጠበቃለሁ።"²

* اللَّهُمَّ جَبِّبْنِي مُنْكَرَاتِ الْأَخْلَاقِ وَالْأَعْمَالِ وَالْأَهْوَاءِ وَالْأَدْوَاءِ.

"አላሁም ጀንኒብኒ ሙንከራቲል አኽላቂ፣ ወልአዕማሊ፣
ወልአህዋኢ፣ ወልአድዋእ።" ትርጉሙም "አላህ ሆይ!
ከፀያፍ ምግባሮች፣ ከፀያፍ ተግባሮች፣ ከፀያፍ ዝንባሌዎችና
በሽታዎች አርቀኝ።"³

* اللَّهُمَّ أَلْهَمْنِي رُسْدي، وَأَعِزَّنِي مِنْ شَرِّ نَفْسِي.

"አላሁም አልሂምኒ ሩሽዲ ወአዒዝኒ ሚን ሸርሪ ነፍሲ"
ትርጉሙም "አላህ ሆይ! ቅናቻን በውስጤ አስርፅብኝ ከነፍሴ
ክፋትም ጠብቀኝ።"⁴

¹ ሙስሊም ከኢብኑ ዐባስ ረዲየላሁ ዐንሁማ በቁጥር (2717) ዘግበውታል።
² ይህ ከዚህ በፊት በቁጥር (2722) ከተዘገበው የዘይድ ኢብኑ አርቀም ረዲየላሁ
ዐንሁ ሐዲስ ውስጥ የተወሰደ ክፍል ነው።
³ ቲርሚዚይ ከዚያድ ኢብኑ ዐላቀህ ከአጎቱ በቁጥር (3591) ዘግበውታል።
⁴ ቲርሚዚይ ከዲምራን ኢብኑ ሑሰይን (ረ.ዐ) በቁጥር (3483) ዘግበውታል።

* اللَّهُمَّ اكْفِنِي بِحَلَالِكَ عَنْ حَرَامِكَ، وَأَغْنِنِي بِفَضْلِكَ عَمَّنْ سِوَاكَ.

* "አልላሁምክፈኒ ቢሐላሊክ ዐን ሐራሚክ፤ ወአግኒኒ ቢፈድሊክ ዓመን ሲዋክ" ትርጉሙም "አላህ ሆይ! በሐላልህ ከሐራምህ ጠብቀኝ፤ በችፍታህም ከአንተ ውጪ ካሉ አብቃቃኝ፡፡"¹

* اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ الْهُدَىٰ وَالتَّقَىٰ وَالْعَفَافَ وَالْغِنَى.

"አልላሁምሙ ኢንኒ አስአሉከል ሁዳ ወት-ቱቃ ወልዐፋፈ ወልጂና" ትርጉሙም "አላህ ሆይ! እኔ ቅናቻን ፣ ጥንቁቅነትን ፣ ጨዋነትንና መብቃቃትን እጠይቅሃለሁ፡፡"²

* اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ الْهُدَىٰ وَالسَّدَادَ.

"አልላሁምሙ ኢንኒ አስአሉከል ሁዳ ወስሰዳድ" "አላህ ሆይ! እኔ ቅናቻንና መገጠምን እጠይቅሃለሁ፡፡"³

* اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ مِنَ الْخَيْرِ كُلِّهِ، عَاجِلِهِ وَآجِلِهِ، مَا عَلِمْتُ مِنْهُ وَمَا لَمْ أَعْلَمْ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنَ الشَّرِّ كُلِّهِ، عَاجِلِهِ وَآجِلِهِ، مَا عَلِمْتُ مِنْهُ وَمَا لَمْ أَعْلَمْ، وَأَسْأَلُكَ مِنْ خَيْرِ مَا سَأَلَكَ مِنْهُ عَبْدُكَ وَنَبِيُّكَ مُحَمَّدٌ ﷺ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنْ شَرِّ مَا اسْتَعَاذَ مِنْهُ عَبْدُكَ وَنَبِيُّكَ مُحَمَّدٌ ﷺ، اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْأَلُكَ الْجَنَّةَ وَمَا قَرَّبَ إِلَيْهَا مِنْ قَوْلٍ أَوْ عَمَلٍ، وَأَعُوذُ بِكَ مِنَ النَّارِ وَمَا قَرَّبَ إِلَيْهَا مِنْ قَوْلٍ أَوْ عَمَلٍ، وَأَسْأَلُكَ أَنْ تَجْعَلَ كُلَّ قَضَاءٍ قَضَيْتَهُ لِي خَيْرًا.

* "አልላሁምሙ ኢንኒ አስአሉከ ሚነል ኸይሪ ኩልሊህ፣ ዓጂሊሂ ወኣጂሊህ፣ ማ ዐሊምቱ ሚንሁ ወማ ለም አዕለም፣ ወአዑዙ ቢከ ሚነሽሽሪ ኩሊህ፣ ዓጂሊሂ ወኣጂሊህ፣ ማ

¹ ቲርሚዚይ ከዓሊይ ረዳየላሁ ዐንሁ ሐዲስ በቁጥር (3563) ዘግበውታል፡፡

² ሙስሊም ከአብደላህ ኢብኑ ሙስዑድ (ረዳየላሁ ዐንሁ) በዘገጡት ሐዲስ በቁጥር (2721) ዘግበውታል፡፡

³ ሙስሊም ከዐሊይ ረዳየላሁ ዐንሁ በቁጥር (2725) ዘግበውታል፡፡

ዐሊምቱ ሚንሁ ወማ ለም አዕለም፣ ወአስአሉከ ሚን ኸይሪ
 ማ ሰአለከ ሚንሁ ዐብዱከ ወነቢይዩከ ሙሐመዱን ﷺ፣
 ወአውተ ቢከ ሚን ሸሪ መስተዓዛ ሚንሁ ዐብዱከ ወነቢይዩከ
 ሙሐመዱን ﷺ፣ አልሷሁምም ኢንኒ አስአሉከል ጀንነተ ወማ
 ቀርረበ ኢለይሃ ሚን ቀውሊን አው ዐመል፣ ወአውተ ቢከ
 ሚንነናሪ ወማ ቀርረበ ኢለይሃ ሚን ቀውሊን አው ዐመል፣
 ወአስአሉከ አንተጅዐለ ኩለ ቀደኢን ቀደይተሁ ሊ ኸይራ"
 ትርጉሙም " * አላህ ሆይ! እኔ ከሁሉም መልካም ነገር
 እጠይቅሀለሁ፤ ከፈጣኑም ይሁን ከዘገየው፣ ካወቅኩትም
 ይሁን ካላወቅኩት። ከሁሉም መጥፎ ነገርም ባንተ
 እጠበቃለሁ፤ ከፈጣኑም ይሁን ከዘገየው፣ ካወቅኩትም
 ይሁን ካላወቅኩት። ባሪያህና ነቢይህ ሙሐመድ ﷺ
 የጠየቁህን መልካም ነገር እጠይቅሀለሁ። ባሪያህና ነቢይህ
 ሙሐመድ ﷺ ከተጠበቁበት መጥፎ ነገርም ባንተ
 እጠበቃለሁ። አላህ ሆይ! እኔ ጀነትንና ወደርሷ የሚያቃርበን
 ንግግር ወይም ተግባር እጠይቅሀለሁ። ከእሳትና ወደርሷ
 ከሚያቃርብ ንግግር ወይም ተግባር ባንተ እጠበቃለሁ።
 ሁሉንም ለኔ የወሰንከውን ውሳኔ መልካም እንድታደርግ
 እጠይቅሀለሁ።"¹

* لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ، يُحْيِي وَيُمِيتُ بِيَدِهِ
 الْخَيْرُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ، سُبْحَانَ اللَّهِ، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ، وَلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ،
 وَاللَّهُ أَكْبَرُ، وَلَا حَوْلَ وَلَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ الْعَلِيِّ الْعَظِيمِ.

¹ ኢብኑ ማጀህ ከዓኢሻ ረዲየላሁ ዐንሃ በቁጥር (3846) ዘግበውታል።

* "ላ ኢላህ ኢላሏህ ወሕደሁ ላ ሸሪክ ለሁ፣ ለሁል ሙልኩ ወለሁል ሐምዱ፣ ዩሕዱ ወዩሚት ቢዩዲሂል ኸይር ወሁወ ዐላ ኩሊ ሸይኢን ቀዳር። ሱብሐነሏህ፣ ወልሐምዱሊላህ፣ ወላ ኢላህ ኢላሏህ፣ ወሏሁ አክበር፣ ወላ ሐውለ ወላ ቁወተ ኢላ ቢላሂል ዐሊዪል ዐዚም" (ትርጉሙም፡ ከአላህ በስተቀር በእውነት አምልኮ የሚገባው አምላክ የለም፤ እርሱ አንድ ነው፤ አጋር የለውም። ንግሥናም ምስጋናም የእርሱ ብቻ ነው። ህያው ያደርጋልም ይገላልም። መልካም ነገር ሁሉ በእጁ ነው። እርሱም በነገሩ ሁሉ ላይ ቻይ ነው። አላህ ጥራት ይገባው። ምስጋናም ለአላህ ነው። ከአላህም በስተቀር በእውነት የሚመለከ አምላክ የለም። አላህም ታላቅ ነው። ልዑልና ታላቅ በሆነው በአላህ ቢሆን እንጅ ብልሃትም ሆነ ሃይል የለም።)¹

* اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ، وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ، كَمَا صَلَّيْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ، وَعَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ، إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ، وَبَارِكْ عَلَى مُحَمَّدٍ، وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ، كَمَا بَارَكْتَ عَلَى إِبْرَاهِيمَ، وَعَلَى آلِ إِبْرَاهِيمَ، إِنَّكَ حَمِيدٌ مَجِيدٌ.

* "አልላሁመ ሶሊ ዓላ ሙሐመድ ወዓላ አሊ ሙሐመድ፣ ከማ ሶለይተ ዓላ ኢብራሂም ወዓላ አሊ ኢብራሂም፣ ኢንነከ ሐሚዱን መጂድ። ወባሪክ ዓላ ሙሐመድ ወዓላ አሊ ሙሐመድ፣ ከማ ባረክተ ዓላ ኢብራሂም ወዓላ አሊ ኢብራሂም፣ ኢንነከ ሐሚዱን መጂድ።"² ትርጉሙም፡- "አላህ ሆይ! በኢብራሂምና በቤተሰቦቻቸው ላይ

¹ ቡኸሪ ከዑባዳ ኢብን አስ-ሷሚት (ረዳየላሁ ዐንሁ) በቁጥር (1154) ዘግበውታል።

² ቡኸሪ ከከዕብ ኢብን ዑጅራ ረዳየላሁ ዐንሁ በቁጥር (3370) ዘግበውታል።

እንዳወደስክ ሁሉ በሙሐመድና በቤተሰቦቻቸው ላይም ውዳሴህን አውርድ፤ አንተ ምስጉንና የላቅክ አምላክ ነህና። አላህ ሆይ! በኢብራሂምና በቤተሰቦቻቸው ላይ በረከትህን እንዳሰፈንክ ሁሉ በሙሐመድና በቤተሰቦቻቸው ላይም በረከትህን አውርድ፤ አንተ ምስጉንና የላቅክ አምላክ ነህና።

* (...رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ 201)

«ጌታችን ሆይ! በምድር ዓለም ደግን ነገር (ጾጋን) በመጨረሻይቱ ሀገርም ደግን ነገር (ገነትን) ስጠን። ከእሳትም ቅጣት ጠብቀን።»

[አል-በቀራህ: 201]

በዚህ ታላቅ መቆሚያ ላይ ሐጅ አድራጊው ከዚህ ቀደም የተጠቀሱትን ዚክሮችና ዱዓዎች፤ እንዲሁም ተመሳሳይ ትርጉም ያላቸውን ዚክሮች ዱዓ እና በነብዩ (ሰላላሁ ዐለይሂ ወሰላም) ላይ ሰለዋት ማውረድን ደጋግሞ ማድረጉ ይወደዳል። ዱዓውንም ችክ ብሎ ደጋግሞ ያድርግ፤ ጌታውንም የዱንያና የአኪራን መልካም ነገር ይጠይቅ። ነብዩ (ሰላላሁ ዐለይሂ ወሰላም) ዱዓ ሲያደርጉ ሶስት ጊዜ ይደጋግሙት ነበር። ስለሆነም በዚህም ነገር እሳቸውን (አለይሂ ሶላቱ ወሰላም) መከተል ይገባል።

ሙስሊም የሆነ ሰው በዚህ ስፍራ ለጌታው የተዋደቀ፤ ለርሱ የተናነሰ፤ ለታላቅነቱ የተዋረደ፤ አላህ ፊት የተሰበረ፤ እዝነቱንና ምህረቱን የሚከፅፈ፤ ቅጣቱንና ቁጣውን የሚፈራ፤ ነፍሱንም የሚተሳሰብ፤ ንፁህ የሆነችን ተውባም የሚያድስ መሆን ይገባዋል። ምክንያቱም ይህ ቀን አላህ

ለባሮቹ የሚለግስበት፣ በነርሱም በመላኪያዎቹ ፊት የሚኩራራበትና ከእሳት ነፃ ማውጣትን የሚያበዛበት ታላቅ ቀንና ታላቅ መሰባሰቢያ ነው። ሽይጣንም ከበድረ ቀን በኋላ በዐረፋ ቀን ከሚሆነው በላይ የተዋረደ፣ ያነሰና የተናቀ ሆኖ በሌላ ቀን አይታይም፤ ይህም የሆነው አላህ በባሮቹ ላይ የሚያሳየውን ቸርነት፣ በጎ አድራጎቱን፣ ከእሳት ነፃ ማውጣቱና ምህረቱ መብዛቱን ስለሚያይ ነው።

በሶሊክ ሙስሊምም፣ ከዓኢሻ -አላህ መልካም ስራዋን ይውድድላትና- እንደተላለፈው ነቢዩ ﷺ እንዲህ ብለዋል፡

«مَا مِنْ يَوْمٍ أَكْثَرَ مِنْ أَنْ يُعْتَقَ اللَّهُ فِيهِ عَبْدًا مِنَ النَّارِ مِنْ يَوْمِ عَرَفَةَ، وَإِنَّهُ لَيَدْنُو ثُمَّ يُبَاهِي بِهِمُ الْمَلَائِكَةَ، فَيَقُولُ: مَا أَرَادَ هَؤُلَاءِ؟».

«ከዐረፋ ቀን በበለጠ አላህ ባርያን ከእሳት ነፃ የሚያወጣበት ቀን የለም። እርሱም ይቀርብና ከዚያም ዓረፋ በተገኙ ባሮቹ መላኪያዎች ላይ ይፎክርባቸዋል፤ እንዲህም ይላል፡ "እነዚህ ምን ፈለጉ?"»¹

ሙስሊሞች ዚክርና ዱዓ በማብዛት ከሁሉም ወንጀሎችና ስህተቶች ተውባና ኢስቲግፋርን በማዘውተር አላህ ከነፍሶቻቸው የሚመለከተው መልካም ነገራቸውን እንዲሆን ማድረግና ጠላታቸውን ሽይጤንንም ሊያዋርዱት፣ ሊያስከፉት ይገባቸዋል። ሉጃጆች ፀሀይ እስክትጠልቅ ድረስ በዚህ ቦታ ላይ በዚክር፣ በዱዓና ወደ አላህ በመዋደቅ የተጠመዱ ሆነው ይቆያሉ። ፀሀይ ከጠለቀች በኋላም

¹ ሙስሊም ከዓኢሻ ረዲየላሁ ዐንሃ በቁጥር (1348) ዘግበውታል።

በእርጋታና በዝግታ ወደ ሙዝደሊፋ ይሄዳሉ። ተልቢያንም ያበዛሉ። ሰፊ በሆነው ቦታም ላይ የነቢዩን (የአላህ ሰላትና ሰላም በእርሳቸው ላይ ይሁን) ተግባር በመከተል ፈጠን ይላሉ። ፀሀይ ከመጥለቋ በፊት ወደሌላ ቦታ ግን መንቀሳቀስ የተፈቀደ አይደለም፤ ምክንያቱም ነቢዩ (የአላህ ሰላትና ሰላም በእርሳቸው ላይ ይሁን) ፀሀይ እስክትጠልቅ ድረስ ቆመዋልና፤ እንዲህም ብለዋል፡

«خُذُوا عَلَيَّ مَنَاسِكُكُمْ».

«የሐጅ ስነስርዓታችሁን ከኔ ውሰዱ።»¹

ሙዝደሊፋ ሲደርሱም - የደረሱበት ወቅት በመግራብም ወቅትም ይሁን የዲሻ ወቅት ከገባ በኋላም ቢሆን - እዛው እንደደረሱ የነቢዩን ሰላላሁ ዐለይሂ ወሰላም ተግባር ከመከተል አኳያ መግራብን ሶስት ረከዓ ዲሻን ደግሞ ሁለት ረከዓ አድርገው በአንድ አዛንና በሁለት ኢቃም ሰብስበው ይሰግዷቸዋል።

አንዳንድ ሰዎች ሙዝደሊፋ እንደደረሱ ሰላት ከመስገዳቸው በፊት የሚወረወረውን ጠጠር መልቀማቸውና ብዙዎቻቸውም ይህ ድርጊት የተደነገገ እንደሆነ ማሰባቸው መሰረት የሌለው ስህተት ነው። ነቢዩም (የአላህ ሰላትና ሰላም በእርሳቸው ላይ ይሁን) ጠጠር እንዲለቀምላቸው ያዘዙት ከመሸዓር ወደ ሚና ከሄዱ በኋላ ነው። ጠጠሩን ከየትኛውም ቦታ ቢለቅም ይበቃለታል።

¹ ዘገባውን ቀደም ብለን አሳልፈናል።

ከሙዝደሊፋ መልቀሙም ግዴታ አይደለም፤ ይልቁንም ከሚና መልቀምም ይፈቀዳል። ሱናው ነቢዩን (የአላህ ሰላትና ሰላም በእርሳቸው ላይ ይሁን) በመከተል በዚህ ቀን ጀምረተል ዓቀባን የሚወረውርባቸውን ሰባት ጠጠሮችን መልቀሙ ነው። በሶስቱ ቀናቶች ግን በየቀኑ ከሚና ሀያ አንድ ጠጠሮችን ይለቅምና በነሱም ሶስቱን ጀመራቶች ይወረውራል።

ጠጠርን ማጠብ የተወደደ አይደለም፤ የሚወረወርበትም ሳይታጠብ ነው። ምክንያቱም ይህ ከነቢዩም (ሰላላሁ ዐለይሂ ወሰለም) ይሁን ከባልደረቦቻቸው አልተዘገበምና። ከዚህ በፊት በተወረወረበት ጠጠርም መወርወር አይፈቀድም።

ሐጅ አድራጊው በዚህች ሌሊት በሙዝደሊፋ ያድራል። ከሴቶች፣ ከህፃናትና ከመሰሎቻቸው ለሆኑ ደካሞች ግን በሌሊቱ መጨረሻ ወደ ሚና መጓዝ ይፈቀድላቸዋል። ይህም ከዓኢሻ፣ ከኡሙ ሰለማ እና ከሌሎችም (አላህ መልካም ሥራቸውን ይውደድላቸውና) በተላለፈው ሐዲሥ የተዘገበ ስለሆነ ነው። ሌሎቹ ሐጃጆች ግን ፈጅርን እስከሚሰግዱ ድረስ በዚያው ማሳለፍ በእነርሱ ላይ በአፅንዖት የተገባ ነው። ከዚያም አል-መሸዐረል ሐራም ዘንድ ይቆሙና ወደ ቂብላ ፊታቸውን በመመለስ ንጋቱ በጣም ወገግ እስኪል ድረስ የአላህን ስም ማውሳት፣ ተክቢራ ማለትንና ዱዓ ማድረግን ያበዛሉ። እዚህ ጋር በዱዓ ወቅት ሁለት እጆችን ከፍ ማድረግ ይወደዳል። ከሙዝደሊፋ የትም ቦታ ላይ ቢቆሙም

ይበቃቸዋል። ከመሸወጥ መቅረብም ሆነ እሱ ላይ የመውጣት ግዴታ የለባቸውም። ይህም ነቢዩ (የአላህ ሰላትና ሰላም በርሳቸው ላይ ይስፈንና) እንዲህ ስላሉ ነው፡

«وَقَفْتُ هَاهُنَا - يَغْنِي عَلَيَّ الْمَشْعَرُ الْحَرَامُ - وَجَمَعْتُ كُلَّهَا مَوْقِفٌ»

እኔ እዚህ - ማለትም አል-መሸወጥ ሐራም ላይ - ቆሜያለሁ። ጀምሶ (ሙዝደሊፋ) በጠቃላይ መቆሚያ በታ ነው።"¹ ሙስሊም በሶሒሳቸው ዘግበውታል።፤ ጀመሶ የተባለውም ሙዝደሊፋ ነው።

ንጋቱ በጣም ወገግ ያለ ጊዜ ፀሐይ ከመውጣቱ በፊት ወደ ሚና ይመለሳሉ። በጉዟቸውም ተልቢያን ያበዛሉ። ሙሐስሲር ሲደርሱ ፍጥነትን ጥቂት መጨመሩ የተወደደ ነው።

ሚና በደረሱ ጊዜ ጀምረተል ዐቀባ ዘንድ ተልቢያ ማለትን ያቆማሉ። እዚያ እንደደረሱ ሰባት ጠጠሮችን አንድ በአንድ አከታትለው ይወረውራሉ። እያንዳንዱ ጠጠር ሲወረወር እጅ ከፍ አድርጎ ተክቢራ እያሉ ነው። ሽለቆው ውስጥ ሆኖ ከዕባን በግራው ሚናን ደግሞ በቀኙ አድርጎ መወርወሩ የተወደደ ነው፤ ይህም የነብዩን (የአላህ ሰላትና ሰላም በእርሳቸው ላይ ይሁን) ፈላጊ ለመከተል ነው። ከሌሎች አቅጣጫዎች በኩል ሆኖ ቢወረውርም ግን ጠጠሩ መወርወሪያው ውስጥ እስከወደቀ ድረስ ይበቃለታል። ጠጠሩ መወርወሪያው ውስጥ መቆየቱ መስፈርት አይደለም፤ መስፈርቱ ሲጣል

¹ ሙስሊም ከጃቢር (ረዲየላሁ ዐንሁ) በቁጥር (1218) ዘግበውታል።

እዛው ውስጥ መውደቁ ብቻ ነው። በመሆኑም በእውቀት ባለቤቶች ንግግር መሰረት አንድ ጠጠር መወርወሪያው ውስጥ ወድቆ ከዚያ ቢወጣም ይበቃል። ይህንንም በግልፅ ከገለፁት መካከል ኢማም አን-ነወዊ (አላህ ይዘንላቸውና) በ'ሸርሕ አል-ሙሀዘብ' ላይ አስቀምጠውታል። የጀመራ ጠጠሮች እንደ ወንጭፍ ጠጠር ያሉ ሲሆኑ ከሽንብራ ትንሽ የሚበልጡ መሆን አለባቸው።

ከዚያም ጀመራውን ከወረወረ በኋላ ሀድዩን ያርዳል። በሚወጋበት ወይም በሚያርድበት ጊዜም "ቢስሚላሂ፣ ወሷሁ አክበር፣ አልላሁም ሃዛ ሚንከ ወለክ" ማለቱ ይወደዳል። ወደ ቂብላም ያዘረዋል። ሱናው ግመልን ግራ እጇ ታስሮ በቆመችበት መውጋት፤ ከብትንና በግን (ፍየልንም) ደሞ በግራ ጎናቸው አጋድሞ ማረድ ነው። ከቂብላ ውጭ አዙሮ ቢያርድ ሱናን ቢተውም እርዱ ግን ይበቃለታል። ይህም የሆነበት ምክንያት በእርድ ጊዜ ወደ ቂብላ ማዞር ሱና እንጂ ግዴታ ባለመሆኑ ነው። ከሀድዩ መብላቱ፣ እንዲሁም ስጦታ መስጠትና መመፅወት ይወደዳል። ይህም አላህ እንዲህ ስላለ ነው፡

{...فَكُلُوا مِنْهَا وَأَطِيعُوا الْبَائِسَ الْفَقِيرَ}

{ከእርሷም ብሉ። ቸግረኛ ድሀንም አብሉ።} [አል-ሐጅ: 28] በትክክለኛው የዑለማዎች አቋም መሰረት የእርድ ወቅት እስከ አያመ ተሸረቅ ሶስተኛው ቀን ፀሐይ መጥለቂያ ድረስ ይቆያል። በዚህም የእርዱ ጊዜያት የእርድ ቀን (ዙልሒጃ 10) እና ከእርሱ በኋላ ያሉት ሶስት ቀናት ናቸው።

ከዚያም መስዋእቱን ከወጋ ወይም ካረደ በኋላ ጭንቅላቱን ይላጫል ወይም ያሳጥራል። መላጫቱ በላጭ ነው፤ ምክንያቱም ነቢዩ (የአላህ ሰላትና ሰላም በእርሳቸው ላይ ይስፈን) ለሚላጩት እዝነትንና ምህረትን ያገኙ ዘንድ (ሶስት ጊዜ) ዱዓ ስላደረጉ፤ ለሚያሳጥሩት ደግሞ አንድ ጊዜ ዱዓ አድርገውላቸዋል። ከፊል ጭንቅላትን ብቻ ማሳጠር በቂ አይደለም፤ ይልቁንም ልክ እንደ መላጫቱ ሁሉ ማሳጠሩም መላውን ጭንቅላት መሆን አለበት። ቤት ደግሞ ከእያንዳንዱ ሹርባዋ የጣት ጫፍ ወይም ከዚያ ያነሰ መጠን ታሳጥራለች።

ጀምረተል ዓቀባን ከወረወረና ከተላጫ ወይም ከሳጠረ በኋላ ለሙሕሪሙ ከሴቶች በስተቀር በኢሕራም ምክንያት ክልክል የሆኑበት ነገሮች በሙሉ ይፈቀዱለታል። ይህ የመጀመሪያው መፈታት (አት-ተሐሉሉል-አወል) ይባላል። ከዚህ መፈታት በኋላ ሽቶ መቀባቱና ጦዋፈል ኢፋዲን ለማድረግ ወደ መካ መሄዱ ሱና ነው። ዓኢሻ (ረዳየሷሁ ዐንሃ) እንዲህ በማለት የተናገረችው ሐዲስ ለዚህ ማስረጃ ነው፡-

«كُنْتُ أَطِيبُ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ لِإِحْرَامِهِ قَبْلَ أَنْ يُحْرَمَ، وَلِحَلِّهِ قَبْلَ أَنْ يَطُوفَ بِالْبَيْتِ»

«የአላህ መልዕክተኛን (የአላህ ሰላትና ሰላም በርሳቸው ላይ ይስፈንና) ለኢሕራማቸው ኢሕራም ከማድረጋቸው በፊት፤ እንዲሁም ከኢሕራም ሊወጡ ሲሉም በአላህ ቤት ጦዋፍ

ከማድረጋቸው በፊት ሽቶ እቀባቸው ነበር።»¹ ቡኸሪና ሙስሊም ዘግበውታል።

ይህ ጦዋፍም፡ ጦዋፈል ኢፋዲ እና ጦዋፈ ዚያራ ተብሎ ይጠራል። እርሱም ሐጁ ያለ እርሱ የማይጠናቀቅበት ከሐጅ ማዕዘናት መካከል አንዱ ነው። እርሱም ክብር ይግባውና ከፍ ያለው አላህ እንዲህ በሚለው ቃሉ ላይ የፈለገበት ነው፡-

﴿ثُمَّ لِيَقْضُوا تَفَنَّهُمْ وَلِيُؤْفُوا نُؤْرَهُمْ وَلِيَطَّوَّفُوا بِالْبَيْتِ الْعَتِيقِ 29﴾

«ከዚያም (እንደ ጠጉርና ጥፍር ያሉትን) ትርፍ አካላቸውንና እድፋቸውን ያስወግዱ። ስለቶቻቸውንም በትክክል ይሙሉ። በጥንታዊውም ቤት በካዕባ ዙሪያ ይዙሩ።» 29 [አል-ሐጅ: 29]

ከዚያም ጦዋፍ ካደረገና ከመቃም ኋላ ሁለት ረከዓ ከሰገደ በኋላ፤ የተመቱዕን የሐጅ አፈፃፀም ከሆነ በሰፋና መርዋ መካከል ይኖራል። ይህ መኖሩ ለሐጁ ሲሆን የመጀመሪያው መኖሩ ደግሞ ለዑምራው ነው።

በይበልጥ ትክክለኛ በሆነው የሊቃውንት ንግግር አንድ ሰዕይ በቂ አይደለም፤ ዓኢሽ -አላህ መልካም ሥራዋን ይውደድላትና- «ከአላህ መልክተኛ ﷺ ጋር ወጣን» ብላ ሐዲሡን ከጠቀሰች በኋላ በውስጡ እንዲህ ብለዋልና፡-

«وَمَنْ كَانَ مَعَهُ هَدْيٌ فَلْيُهِلَّ بِالْحَجِّ مَعَ الْعُمْرَةِ ثُمَّ لَا يَحِلُّ حَتَّى يَحِلَّ مِنْهُمَا جَمِيعًا»...

¹ ቡኸሪ በቁጥር (1539) እና ሙስሊም በቁጥር (1189) ዘግበውታል።

«ከእርሱ ጋር ሀድይ (የእርድ እንስሳ) ያለ ሰው ሐጅን ከዑምራ ጋር አጣምሮ ኢሕራም ያድርግ፤ ከዚያም ከሁለቱም በአንድ ላይ እስከሚፈታ ድረስ ከኢሕራም አይወጣ።» ... እንዲህ እስከማለት ድረስ

«فَطَافَ الَّذِينَ أَهَلُّوا بِالْعُمْرَةِ بِالْبَيْتِ وَالصَّافَا وَالْمَرْوَةِ ثُمَّ حَلُّوا ثُمَّ طَافُوا طَوَافًا آخَرَ بَعْدَ أَنْ رَجَعُوا مِنْ مِثْنَى لِحَجَّتِهِمْ»

«ለዑምራ ኢሕራም ያደረጉት በቤቱ (በከዕባ) ጦዋፍ አደረጉ፤ በሶፋና በመርዋም መካከል ተመላለሱ፤ ከዚያም ከኢሕራማቸው ወጡ። ከዚያም ለሐጃቸው ከሚና ከተመለሱ በኋላ ሌላ ጦዋፍ አደረጉ።»¹ ቡኸሪ እና ሙስሊም ዘግበውታል።

ዓኢሻ (አላህ መልካም ሥራዋን ይውደድላና) ዑምራን አስበው ኢህራም ስላደረጉት ሰዎች «ከዚያም ለሐጃቸው ከሚና ከተመለሱ በኋላ ሌላ ጦዋፍ አደረጉ» ያለችውን ግግር፤ ይህን ሐዲሥ በማብራራት ረገድ ከተሰጡት አንድምታዎች መካከል ይበልጥ ትክክለኛ በሆነው አባባል መሰረት በግግሩ ያመለከተችው በሶፋና በመርዋ መካከል የሚደረገውን መመላለስ ነው። በግግሩ ያመለከተችው ጠዋፈል ኢፋዳን ነው የሚለው የሌሎች አባባል ግን ትክክል አይደለም፤ ምክንያቱም ጠዋፈል ኢፋዳ በሁሉም ላይ ማእዘን በመሆኑ ሁሉም ፈፅመውታልና። ይልቁንም በዚህ የተፈለገው ሙተመትዕን የሚመለከተው ነው፤ እርሱም ሐጅን ለማሟላት ከሚና ከተመለሰ በኋላ ለሁለተኛ ጊዜ

¹ ቡኸሪ በቁጥር (1556) እና ሙስሊም በቁጥር (1211) ዘግበውታል።

በሶፋና በመርዋ መካከል የሚያደርገውን መመላለስ ነው። ይህም አላህ የተመሰገነ ይሁንና ግልፅ ሲሆን የአብዛኞቹ የዕውቀት ባለቤቶችም ንግግር ነው።

ቡኸሪ በሶሊሐቸው ላይ እርግጠኛ በሆነ መልኩ በተዕሊቅ ከኢብኑ ዐባስ (አላህ መልካም ሥራቸውን ይውደድላቸውና) ያስተላለፉት ዘገባም እንደዚሁ የዚህን ነገር ትክክለኛነት የሚያመለክት ነው፤ እርሳቸውም ስለ ሐጅ ሙትዓ ተጠይቀው እንዲህ ብለዋል፡- «ሙሃጂሮች፣ አንሷሮችና የነብዩ (የአላህ ሶላትና ሰላም በእርሳቸው ላይ ይስፈንና) ባለቤቶች በመሰናበቻ ሐጅ ኢሕራም አደረጉ፤ እኛም ኢሕራም አደረግን። መካ በደረስን ጊዜም የአላህ መልክተኛ (የአላህ ሶላትና ሰላም በእርሳቸው ላይ ይስፈንና) እንዲህ አሉ፡- “ሀድይ (ለእርድ የሚሆን እንስሳ) ይዞ ከመጣ ሰው በስተቀር ለሐጅ ያደረጋችሁትን ኢሕራም ዑምራ አድርጉት።” ከዚያም በቤቱ (በካዕባ) እንዲሁም በሶፋና በመርዋ ጠዋፍና ሰዒይ አደረግን፤ ከባለቤቶቻችን ጋር ተገናኘን፤ ልብሶቻችንንም ለበስን። እርሳቸውም፡- “ሀድይ ይዞ የመጣ ሰው ሀድዩ የሚታረድበት ቦታ እስኪደርስ ድረስ ከኢሕራሙ አይወጣም።” አሉ። ከዚያም በተርዊያ ቀን ዋዜማ ለሐጅ ኢሕራም እንድናደርግ አዘዙን። ከመናሲኮቹ (ከሐጅ ስርአቶች) ስንጨርስም መጥተን በቤቱ (በካዕባ) እንዲሁም በሶፋና በመርዋ ጠዋፍና ሰዒይ አደረግን።»¹ ከእርሱ የተፈለገው መልዕክት አበቃ፤ ይህም ሙተመትቲዕ ሁለት

¹ ቡኸሪ በቁጥር (1572) ዘግበውታል።

ጊዜ ሰዕይ እንደሚያደርግ በግልፅ ያስረዳል። አላህም ይበልጥ ያውቃል።

ሙስሊም ከጃቢር (ረዲየላሁ ዐንሁ) የዘገቡትን በተመለከተ ደሞ፡- «ነቢዩ (የአላህ ሶላትና ሰላም በርሳቸው ላይ ይስፈንና) እንዲሁም ባልደረቦቻቸው በሰፋና በመርዋ መካከል አንድ ጠዋፍ እንጂ አላደረጉም»¹፤ የመጀመርያው ጠዋፋቸው የሚያመለክተው ከሶሐባዎች መካከል ሀድይ ይዘው የመጡትን ነው፤ ምክንያቱም እነርሱ ከነቢዩ ሰ.ዐ.ወ ጋር ከሐጅም ከዑምራም በአንድነት እስከሚፈቱ ድረስ በኢሕራማቸው ላይ ቆይተዋልና። ነቢዩም ሶለሏሁ ዓለይሂ ወሰለም በሐጅና በዑምራ ኢሕራም አድርገዋል፤ ሀድይ ይዘው የመጡትም ዑምራን ከሐጅ ጋር አጣምረው ኢሕራም እንዲያደርጉና ከሁለቱም በአንድነት እስከሚፈቱ ድረስ እንዳይፈቱ አዘዋል። ሐጅንና ዑምራን አቆራኝቶ በሚፈፅም ሰው ላይ የተጠቀሰው የጃቢር ሐዲስና ሌሎችም ትክክለኛ ሐዲሶች እንዳመለከቱት ከአንድ ሰዓይ ውጪ አይጠበቅበትም።

በተመሳሳይ መልኩ ሐጅን በኢፍራድ ያደረገና እስከ ዓድ እለት ድረስ በኢሕራሙ ላይ የቆየ ሰውም አንድ ሰዕይ ብቻ ነው የሚጠበቅበት። ቃሪኑና ሙፍሪዱ ከጦዋፈል ቁዱም በኋላ ሰዕይ ካደረጉ ይህ ከጦዋፈል ኢፋዲ በኋላ ከሚደረገው ሰዕይ ያብቃቃቸዋል። የዓኢሻንና የኢብኑ ዐባስን ሐዲሦች

¹ ሙስሊም በቁጥር (1215) ዘግበውታል።

ከተጠቀሰው የጃቢር ሐዲስ ጋር በዚህ መልኩ ይታረቃሉ። በዚህም መጋጨቱ ይቅራል፤ በሐዲሦችም ሁሉ መስራት ይቻላል።

ይህንን አቀራረቢ ሃሳብ ከሚያጠናክሩት መካከል የዓኢሻና የኢብኑ ዓባስ ሐዲሦች ሁለቱም ሶሊክ ከመሆናቸው በተጨማሪ ለሙተመትቲዕ ሁለተኛ ሰዕይ እንዳለበት ማፅደቃቸው ነው። የጃቢር ሐዲሥ ግልፅ መልዕክት ደግሞ ይህንን ውድቅ ያደርጋል። በኡሱልና በሙስጦላሐል-ሐዲሥ የእውቀት ዘርፎች እንደፀደቀው ደግሞ ያፀደቀው ማስረጃ ውድቅ ካደረገው ይቀደማል። ትክክለኛውንም ነገር የሚገጥመው ጥራትና ልዕልና የተገባው አላህ ነው። ከአላህም በስተቀር ብልሀትም ኃይልም የለም።

አዲስ ክፍል:

በእርድ ቀን ሐጅ አድራጊው የሚፈፀመው ተግባር በላጭ መሆኑን ማብራሪያ፤

ለሐጅ አድራጊ የነሕር ቀን ላይ እነዚህን አራት ነገሮች እንደተጠቀሰው በቅደም ተከተል መፈፀሙ በላጭ ነው። በመጀመሪያ ጀምረተል ዐቀባን በመወርወር ይጀምራል፤ ከዚያም በማረድ፤ ከዚያም ፀጉርን በመላጩት ወይም በማሳጠር፤ ከዚያም በበይቱ ጦዋፍ ማድረግና ከሱም በኋላ ሰዕይ ማድረግ ነው። ይህ ለተመቱዕ እና ከጦዋፈል ቁዱም ጋር ሰዕይ ላላደረጉ ሙፍሪድና ቃሪንም ነው። ከእነዚህ

ነገሮች መካከል አንዱን ከሌላው ቢያስቀድምም ይበቃለታል፤ ምክንያቱም ከነቢዩ ﷺ በዚህ ላይ የተገኘ ፍቃድ መኖሩ ስለተረጋገጠ ነው። ሰዕይን ከጦዋፍ ማስቀደምም በዚህ ውስጥ ይካተታል። ምክንያቱም በነሕር ቀን ከሚፈፀሙ ተግባራት ውስጥ አንዱ ስለሆነ ነው። በሰላባው ንግግር ውስጥም ይካተታል፤ «በዚያች ቀን አንድ ነገር ስለማስቀደሙ ወይም ስለማዘግየቱ አልተጠየቁም እንዲህ ያሉ ቢሆን እንጂ፡-

«افْعَلْ وَلَا حَرَجَ»

"ይሁን፤ ችግር የለውም።"¹ መርሳትና አለማወቅ ከሚከሰቱባቸው ጉዳዮች አንዱ በመሆኑ በዚህ አጠቃላይ መርህ ስር መካተቱም ግድ ሆኗል፤ ይህም ነገሩን የሚያቀልና የሚያገራ በመሆኑ ነው።

ነቢዩም - የአላህ ሰላትና ሰላም በርሳቸው ላይ ይስፈንና - ከጠዋፍ በፊት ሰዕይ ስላደረገ ሰው ተጠይቀው እንዲህ ማለታቸው ተረጋግጧል፡-

«لَا حَرَجَ»

"ችግር የለውም።"² አቡ ዳውድ ከኡሳማ ኢብኑ ሸሪክ በሶሒሕ ሰነድ ዘግበውታል። በዚህም ያለምንም ጥርጥር በአጠቃላይ ድንጋጌ ውስጥ መካተቱ ግልጽ ሆኗል። ስኬትን የሚሰጥ አላህ ነው።

¹ ቡኸሪ በቁጥር (83) እና ሙስሊም በቁጥር (1306) ዘግበውታል።

² አቡ ዳውድ በቁጥር (2015) ዘግበውታል።

ቀደም ብለን ከጠቅሰነውም አንፃር ሐጅ አድራጊው ሙሉ ለሙሉ ከኢሕራም የሚፈታባቸው ሶስት ነገሮች አሉ። እነሱም፦ ጀምረተል ዓቀባን መወርወር፣ መላጩት ወይም ማሳጠር እና ጦዋፈል ኢፋዲን ከሰዓይ ጋር ማድረግ ናቸው። እነዚህን ሶስቱን ከፈፀመ፣ ሴቶችን መገናኘት፣ ሽቶ መቀባትና ሌሎችንም ጨምሮ በኢሕራም ምክንያት ክልክል የሆኑበት ነገሮች ሁሉ ይፈቀዱለታል። ከነዚህ ውስጥ ሁለቱን የፈፀመ ሰው ግን ሴቶችን ከመገናኘት ውጪ በኢሕራም ምክንያት ክልክል የነበሩበት ነገሮች ሁሉ ይፈቀዱለታል። ይህም የመጀመሪያው መፈታት ይባላል።

ሐጅ ላደረገ ሰው የዘምዘም ውሃን እስኪረከ ድረስ መጠጣትና የገራላትን ጠቃሚ ዱዓ ማድረግ ይወደድለታል፤

«مَاءٌ زَمْزَمٌ لِمَا شَرِبَ لَهُ».

«የዘምዘም ውሃ ለተጠጣለት ዓላማ ነው።»¹ እንዲሁም ሙስሊም በሶሊሐቸው ከአቡ ዘር -አላህ መልካም ስራቸውን ይውደድላቸውና- እንደዘገቡት ነቢዩ ሰላላሁ ዐለይሂ ወሰለም ስለ ዘምዘም ውሃ እንዲህ ብለዋል፦

«إِنَّهُ طَعَامٌ طُعِمَ».

"እርሱ ለምግብ ፈላጊ ምግብ ነው"² አቡ ዳውድ ጨምረዋል፡

«وَشِفَاءٌ سُقِمَ».

¹ ኢብኑ ማጃህ ከጃቢር ኢብኑ ዐብዳላህ አላህ መልካም ሥራቸውን ይውደድላቸውና በቁጥር (3062) ዘግበውታል።

² ሙስሊም በቁጥር (2473) ዘግበውታል።

«ለበሽታም ፈውስ ነው።»¹

ከኢፋዲ ጠዋፍና ከሰዕይ በኋላ ሰዕይ ማድረግ ግዴታ የሆነባቸው ደግሞ ሰዕይ ካደረጉ በኋላ ሑጃጆች ወደ ሚና ይመለሳሉ። እዚያም ሶስት ቀናትን ከነሌሊቶቻቸው ያሳልፋሉ። ከሶስቱ ቀናት በእያንዳንዳቸው ፀሐይ ወደ መግቢያዋ ከተዘነበለች በኋላ ሶስቱንም ጀመራዎች ይወረውራሉ። ሲወረውሩም ቅደም ተከተላቸውን መጠበቁ ግዴታ ነው።

በመጀመሪያው ጠጠር መወርወሪያ ይጀምራል፤ ይህም መስጂደል ኸይፍን ተከትሎ የሚገኘው ነው። ሰባት ጠጠሮችን አከታትሎ ይወረውርበታል። ከእያንዳንዱ ጠጠር ውርወራ ጋርም እጁን ከፍ ያደርጋል። ከእርሷ ወደ ኋላ መራቁና በግራ ጎኑ ማድረግ ሱና ነው። ወደ ቂብላም ይዘርና እጆቹን ከፍ አድርጎ ዱዓና መዋደቅን ያበዛል።

ቀጥሎ ሁለተኛውን ጠጠር መወርወሪያ ዘንድ ልክ እንደ መጀመሪያው ይወረውራል። ከወረወረ በኋላም ጥቂት ወደ ፊት ይራመድና ጠጠር መወርወሪያውን በቀኙ በኩል አድርጎ ወደ ቂብላ ይዘራል። እጆቹንም ከፍ አድርጎ በብዛት ዱዓ ያደርጋል።

¹ ማለትም፡ አቡ ዳውድ አጥ-ጠያሊሲ ሲሆኑ በ "ሙስነድ አቢ ዳውድ አጥ-ጠያሊሲ" ቁጥር (459) የአቡ ዘር ረዲየላሁ ዐንሁ የመስለም ታሪክ በያዘው ሐዲስ ውስጥ ዘግበውታል።

ቀጥሎ ሶስተኛው ጠጠር መወርወሪያ ዘንድ ይወረውራል እርሷ ዘንድ ግን አይቆምም።

ቀጥሎ በሁለተኛው የተሸረቅ ቀንም ፀሐይ ከተዘነበለች በኋላ ልክ በመጀመሪያው ቀን እንደወረወረው ይወረውራል። ነቢዩ ﷺ በፈፀሙት መልኩ የመጀመሪያውና ሁለተኛው ጠጠር መወርወሪያ ዘንድም ልክ በመጀመሪያው ቀን እንዳደረገው ያደርጋል።

በአያመ-ተሸረቅ የመጀመሪያዎቹ ሁለት ቀናት መወርወር ከሐጅ ግዴታዎች ውስጥ አንዱ ነው። እንዲሁም በመጀመሪያውና በሁለተኛው ሌሊት በሚና ማደር ግዴታ ነው። በውሃ አጠጪዎችና በእረኞች እንዲሁም በመሳሎቻቸው ላይ ግን ግዴታ አይደለም።

ከዚያም በተጠቀሱት ሁለት ቀናት ከወረወረ በኋላ ከሚና ፈጥኖ መውጣት የፈለገ ሰው ፀሐይ ከመግባቷ በፊት መውጣት ይችላል። የዘገየ ሰው ደግሞ ሶስተኛዋን ሌሊት አድሮ በሶስተኛውም ቀን ቢወረውር ይህ በላጭና ምንዳውም ታላቅ ነው። አላህ እንዲህ ብሏል፡

{وَاذْكُرُوا اللَّهَ فِي أَيَّامٍ مَّعْنُودَاتٍ فَمَنْ تَعَجَّلَ فِي يَوْمَيْنِ فَلَا إِثْمَ عَلَيْهِ وَمَنْ تَأَخَّرَ فَلَا إِثْمَ عَلَيْهِ لِمَنِ اتَّقَى...}

{(ሙስሊሞች ሆይ!) በእነዚያ በተወሰኑ ቀናት ውስጥ አላህን አውሱ። በሁለት ቀናት ውስጥ ለመሄድ የተቻኮለ ሰው በእርሱ ላይ ኃጢአት የለበትም። የቆየም ሰው ኃጢአት የለበትም። ይህም አላህን ለፈራ ሰው ሁሉ ነው።} [አል-በቀራህ: 203] ነቢዩ ﷺ ለሰዎች ፈጥነው እንዲወጡ

ቢፈቅዱላቸውም እሳቸው ግን አልቸኮሉም፤ ይልቁንም በአስራ ሶስተኛው ቀን ፀሐይ ከተዘነበለች በኋላ ጠጠሮችን እስከሚወረውሩ ድረስ ሚና ቆይተው ከዚያም ዙህርን ከመስገዳቸው በፊት ተጉዘዋል።

በቀጥታ ጠጠር መወርወር የማይችል ለሆነው ህፃን ልጅ ወሊዩ ለራሱ ከወረወረ በኋላ ጀምረተል ዓቀባን እና ሌሎች ጀማራዎችን ለህፃኑም ሊወረውርለት ይፈቀድለታል። እንዲሁም መወርወር የማትችል ህፃን ሴት ልጅም ወሊደዋ ለርሷ ይወረውርለታል፤ ጃቢር -አላህ ስራቸውን ይውደድላቸውና- ባስተላለፉት ሐዲስ ላይ እንዲህ ብለዋል፡-
 «حَجَجْنَا مَعَ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ، وَمَعَنَا النِّسَاءُ وَالصِّبْيَانُ، فَلَبَيْنَا عَنِ الصِّبْيَانِ وَرَمَيْنَا عَنْهُمُ»

«ከአላህ መልክተኛ ﷺ ጋር ሐጅ አደረግን። ከኛ ጋርም ሴቶችና ህፃናት ነበሩ። ለህፃናቱ ተልቢያም አደረግንላቸው፤ ለነሱም ወረወርንላቸው።»¹ ኢብኑ ማጃህ ዘግበውታል።

በበሽታ ወይም በእርጅና ወይም በእርግዝና ምክንያት መወርወር ላልቻለ ሰው ለርሱ የሚወረውርለትን እንዲወክል ይፈቀድለታል። ይህም አላህ እንዲህ ስላለ ነው፡-

{فَاتَّقُوا اللَّهَ مَا اسْتَطَعْتُمْ...}

{አላህንም የቻላችሁትን ያህል ፍሩት።} [አት-ተጋቡን: 16] እነዚህ ሰዎች ጀመራት ላይ ከሰዎች ጋር መገፋፋትም አይችሉም፤ ጠጠር የመወርወሪያ ጊዜም አላፈ በመሆኑ

¹ ቲርሚዲይ በቁጥር (927) ዘግበውታል።

ቀደሕ እንዲያወጡም አልተደነገገላቸውም። ስለዚህም ከሌሎች የሐጅ ስርአቶች በተቃራኒ ውክልና መስጠት ተፈቀደላቸው። በሌሎች ስርአቶች ግን አንዴ ኢሕራም ካደረገ ሐጁ ነፍል (ትርፍ) ቢሆንም እንኳ በምትኩ የሚፈጽምለትን ሰው መወከል አይችልም። ምክንያቱም በሐጅ ወይም በዑምራ ኢሕራም ያደረገ ሰው ሁለቱም (ሐጁም ዑምራውም) ነፍል (ትርፍ) ቢሆኑም እንኳ ሁለቱንም ማሟላት ግዴታው ነውና፤ ይህም ከፍ ያለው አላህ እንዲህ በማለቱ ነው፡-

{وَأَتِمُّوا الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ لِلَّهِ...}

{ሐጅንና ዑምራንም ለአላህ ሙሉ።...} [አል-በቀራህ: 196] የጦዋፍና የሰዕይ ወቅት ግን እንደ መወርወሪያው ወቅት የሚያልፍ አይደለም።

ዐረፋ ላይ መቆምንና በሙዝደሊፋና ሚና ላይ ማደርን በተመለከተም ጊዜያቸው እንደሚያልፍ ጥርጥር የሌለው ቢሆንም አቅም የሌለው ሰው ከችግር ጋርም ቢሆን በእነዚህ በታዎች ላይ መገኘት ይችላል። ይህም ጀመራትን ከመወርወር ይለያል፤ ምክንያቱም ጀመራትን መወርወር ችግር ላለበት ሰው ውክልና የተፈቀደ መሆኑን ከደጋግ ቀደምቶች ተዘግቧልና። ጠጠር ከመወርወር ውጪ ግን ውክልና መስጠት አልተዘገበም።

አምልኮ በቁርአንና ሐዲሥ የተገደበ ነው። ማንም ይሁን አንድንም አምልኮ ያለ ማስረጃ መደንገግ አይፈቀድለትም። ይበልጥ ትክክለኛ በሆነው የዑለማዎች አቋም መሰረት አንድ

ተወካይ በአንድ የቆመበት ቦታ ሆኖ ከሶስቱም ጀመራዎች ዘንድ በመጀመሪያ ለራሱ ከዚያም ለወከለው ሰው መወርወር ይፈቀድለታል። ለራሱ ሶስቱንም ጀመራዎች ወርወሮ ከጨረሰ በኋላ ተመልሶ ለወከለው ሰው መወርወር ግን ግዴታው አይሆንበትም፤ ይህን ግዴታ የሚያደርግ ማስረጃ ስለሌለና በውስጡም ችግርና መጣበብ ስላለበት ነው። አላህም እንዲህ ይላል፦

(...وَمَا جَعَلَ عَلَيْكُمْ فِي الدِّينِ مِنْ حَرَجٍ...)

{በናንተም ላይ በሃይማኖቱ ውስጥ ምንም ችግር አላደረገባችሁም...} [አል'ሐጅ: 78] ነቢዩም የአላህ ሰላትና ሰላም በእርሳቸው ላይ ይስፈንና እንዲህ ብለዋል፦

«يَسِّرُوا وَلَا تُعَسِّرُوا».

"አግራሩ አታክብዱ!"¹ እንዲሁም ይህ ከአላህ መልዕክተኛ ሰላላሁ ዐለይሂ ወሰለም ባልደረቦች ለህፃናቶቻቸውና ከነሱ መካከል አቅም ለሌላቸው በወረወሩ ጊዜ (ተወካይ ለወካይ ሲል መገደዱ) ስላልተዘገበ ነው፤ ይህን አድርገውት ቢሆን ኖሮ ለመዘገብ ትልቅ ትኩረት ከሚሰጣቸው ነገሮች መካከል በመሆኑ በተዘገበ ነበርና። አላህም ይበልጥ ያውቃል።

¹ ቡኸሪ በቁጥር (69) ከአነስ -አላህ መልካም ስራቸውን ይውደድላቸውና ዘግበውታል።

አዲስ ክፍል:

ተመቱዕና ቂራን ፈፃሚ በሆኑት ላይ ደም ግዴታ ስለመሆኑ፤

ሓጅ አድራጊው ተመቱዕን ወይም ቂራንን የሚፈፅም ከሆነና የመስጂደል ሐረም ነዋሪ ካልሆነ መስዋእትነት ማረዱ ግዴታ ይሆንበታል። እርሱም፡ አንድ በግ፤ ወይም የግመል አንድ ሰባተኛ፤ ወይም የከብት አንድ ሰባተኛ ነው። ይህም ከሐላል የሆነ ገንዘብና ከመልካም ገቢ መሆን አለበት፤ ምክንያቱም አላህ መልካም ነው ከመልካም ውጪም አይቀበልምና።

አላህ ከገንዘቡ ለራሱ የሚሆነውንና በሰዎች እጅ ካለው ነገር የሚያብቃቃውን ነገር ያገራለት ሙስሊም የሆነ ሰው የሚለመኑት ሰዎች ንጉሶችም ሆኑ ሌሎች ቢሆኑም ስጦታም ሆነ ሌላ ነገር ከመለመን ሊጠበቅ ይገባዋል። ይህም በበርካታ ሐዲሶች ነቢዩ - የአላህ ሰላትና ሰላም በርሳቸው ላይ ይስፈንና - መለመንን በመውቀስና ነውሩንም በመግለጽ፤ የተወውንም በማወደስ የተናገሩት ሐዲሥ ስላለ ነው።

የተመቱዕና የቂራን ሐጅ ፈፃሚ ሀድይ ማቅረብ ካቃተው በሐጅ ወቅት ሶስት ቀናትን፤ ወደ ቤተሰቦቹ ሲመለስ ደግሞ ሰባት ቀናትን መጽሙ ግዴታ ይሆንበታል። ሶስቱን ቀናት በመጽም ረገድም ምርጫ አለው፤ ከፈለገ የእርድ ቀን ከመድረሱ በፊት ይጸማቸዋል፤ ከፈለገም በሶስቱ የአያመ

ተሸረቅ ቀናት ውስጥ ይጸማቸዋል። ይህም አላህ እንዲህ ስላለ ነው፡-

﴿...فَمَنْ تَمَتَّعَ بِالْعُمْرَةِ إِلَى الْحَجِّ فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْيِ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامُ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ فِي الْحَجِّ وَسَبْعَةٍ إِذَا رَجَعْتُمْ تِلْكَ عَشْرَةٌ كَامِلَةٌ ذَلِكَ لِمَنْ لَمْ يَكُنْ أَهْلَهُ حَاضِرِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ...﴾

{እስከ ሐጅ በውምራ የተጣቀመ ሰው ከመስዋእቱ የተገራውን (የቻለውን) መሰዋት አለበት። ያላገኘም ሰው ሶስትን ቀናት በሐጅ (ወራት) ላይ ሰባትንም ቀናት ደግሞ በተመለሳችሁ ጊዜ መፆም አለበት። እነዚህ ሙሉ አስር (ቀናት) ናቸው። ይህም (ህግ) ቤተሰቦቹ ከቅዱሱ መስጊድ አቅራቢያ ላልሆኑ ነው።} [አልበቀራህ፡ 196] እስከ አንቀፁ መጨረሻ ድረስ ...

በሶሊክ አል-ቡኸሪም ከእናታችን ዓሊሻና ኢብኑ ዑመር -አላህ መልካም ሥራቸውን ይውደድላቸውና እንደተላለፈው እንዲህ አሉ፡-

«لَمْ يُرَخَّصْ فِي أَيَّامِ التَّشْرِيقِ أَنْ يُصَمَّنَ إِلَّا لِمَنْ لَمْ يَجِدِ الْهَدْيَ»

«በአያሙ-ተሸረቅ ቀናት እንዲፆሙ አልተፈቀደም፤ ሀድይ (የእርድ እንስሳ) ላላገኘ ሰው ቢሆን እንጂ።»¹ ይህም ከነቢዩ (የአላህ ሰላትና ሰላም በእርሳቸው ላይ ይስፈን) በቀጥታ የተነገረን ያህል ብይን አለው። የተሻለው የዐረፋን ቀን ፆመኛ ሳይሆኑ ለማሳለፍ ሲባል የሶስቱን ቀናት ጾም ከዐረፋ ቀን አስቀድሞ መፆም ነው፤ ምክንያቱም ነቢዩ (የአላህ ሰላትና ሰላም በእርሳቸው ላይ ይስፈን) የዐረፋን ቀን ፆመኛ ሳይሆኑ

¹ ቡኸሪ በቁጥር (1998) ዘግበውታል።

ያሳለፉ ሲሆን በዐረፋ ላይ ሆኖ የዐረፋን ቀን መጽምን ከልክለዋልና። በተጨማሪም በዚህ ቀን አለመጽም ለዚክርና ለዱዓኔ የበለጠ ያነቃቃል። የተጠቀሱትን ሶስት ቀናት በተከታታይም ሆነ በተበታተነ መልኩ መጽም ይፈቀዳል። እንዲሁም የሰባቱን ቀናት ጾም በተከታታይ መጽም ግዴታ አይደለም፤ ይልቁንም በአንድ ላይም ሆነ በተበታተነ መልኩ መጽም ይፈቀዳል። ምክንያቱም አላህም መልዕክተኛውም (የአላህ ሰላትና ሰላም በእርሳቸው ላይ ይስፈን) እንዲሁ በተከታታይ እንዲጸሙ መስፈርት አላደረገምና፤ የተሻለው የሰባቱን ቀናት ጾም ወደ ቤተሰቦቹ እስከሚመለስ ድረስ ማዘግየት ነው፤ ምክንያቱም አላህ እንዲህ ብሏል፦

(...وَسَبَّعَةً إِذَا رَجَعْتُمْ...)

{ሰባትንም ቀናት ደግሞ በተመለሳችሁ ጊዜ...}

[አልበቀራህ: 196]

ሀድይ ለማቅረብ አቅም ላጣ ሰው፤ ለራሱ የሚያርደውን ሀድይ ነገስታትንም ሆነ ሌሎችን ከመለመን ይልቅ መፃሙ ይበልጥላታል። በሌላ ሰው ስም ሐጅ የሚያደርግ ቢሆንም እንኳን ሳይለምንና ነፍሱም ሳትቋምጥ ሀድይንም ሆነ ሌላን ነገር ቢሰጡት ምንም ችግር የለውም፤ ይህም የሚሆነው ወካዮቹ ለሱ ከተሰጠው ገንዘብ ሀድይ እንዲገዛ መስፈርት ካላስቀመጡበት ነው። አንዳንድ ሰዎች መንግስትንም ሆነ ሌላን አካል በውሸት በሚጠቅሷቸው ሰዎች ስም ሀድይ መለመናቸው ግን፤ ሐራም መሆኑ ላይ ምንም ጥርጥር

የለውም። ምክንያቱም በውሸት መብላት ነውና። አላህ እኛንም ሙስሊሞችንም ከዚህ ይጠብቀን።

አዲስ ክፍል:

ሐጅ የሚያደርጉ ሰዎችና ሌሎችም ላይ በመልካም ማዘዝ ግዴታ ስለመሆኑ፤

ሐጃጆችና ሌሎችም ላይ ካለባቸው ታላላቅ ግዴታዎች መካከል፤ በመልካም ማዘዝና ከመጥፎ መከላከል፤ እንዲሁም አላህ በቁርአኑና በመልእክተኛው ﷺ አንደበት እንዳዘዘው አምስቱን ሰላቶች በጀማዓ ጠብቆ መስገድ ይገኙበታል።

በመካና በሌሎችም የሚኖሩ ብዙ ሰዎች ቤቶቻቸው ውስጥ በመስገድ መስጂዶችን ከሰላት ባዶ ማድረጋቸው ሽሪዓን የሚፃረር ስህተት ነው። ስለሆነም ከዚህ ድርጊት መከላከልና ሰዎችም በመስጂዶች ውስጥ ሰላትን አዘውትረው እንዲጠብቁ ማዘዝ ይገባል። ይህም ነቢዩ ሰለላሁ ዐለይሂ ወሰለም ለኢብኑ ኡሙ መክቱም - ረዲየላሁ ዐንሁ - ማየት የተሰነውና ቤቱም ከመስጂድ የራቀ በመሆኑ በቤቱ መስገድን በጠየቃቸው ጊዜ እንዲህ ሲሉ ለርሱ ከተናገሩት ቃል አንፃር ነው፡-

«هَلْ تَسْمَعُ النَّدَاءَ بِالصَّلَاةِ؟ قَالَ: نَعَمْ، قَالَ: فَأَجِبْ»

{“የሰላቱን ጥሪ ትሰማለህን?” እርሱም “አዎን” አለ። “እንግዲያውስ ጥሪውን ተቀበል!” አሉት።}¹ በሌላ ዘገባም:

¹ ቡኸሪ በቁጥር (2420) እና ሙስሊም በቁጥር (651) ዘግበውታል።

«لَا أَجِدُكَ رُحْصَةً»

«ለአንተ ምንም ፍቃድ አላገኘውልህም»¹፤ ነቢዩ ﷺ እንዲህም ብለዋል፡

«لَقَدْ هَمَمْتُ أَنْ أَمَرَ بِالصَّلَاةِ فَنُقَاتِمَ، ثُمَّ أَمَرَ رَجُلًا فَيُؤَمِّمَ النَّاسَ، ثُمَّ أَنْطَلِقَ إِلَى رَجَالٍ لَا يَشْنَهُدُونَ الصَّلَاةَ فَأُحْرِقَ عَلَيْهِمْ بُيُوتُهُمْ بِالنَّارِ»

«በርግጥ ሶላት እንዲሰጥዎት አዝዜ፤ ሰዎችን እንዲያሰግድም አንድ ሰው ወክቦ፤ ከዚያም ጀመሩ ሶላት ወደማይገኙ ወንዶች በመሄድ በነሱ ላይ ቤቶቻቸውን በእሳት ላቃጥል አስቤም ነበር።»²፤ በሱነን ኢብኑ ማጃህና በሌሎችም በሐሰን ሰነድ ከኢብኑ ዐባስ - አላህ መልካም ሥራቸውን ይውደድላቸውና - እንደተዘገበው ነቢዩ (የአላህ ሶላትና ሰላም በእርሳቸው ላይ ይስፈን) እንዲህ ብለዋል፡

«مَنْ سَمِعَ النَّدَاءَ فَلَمْ يَأْتِ فَلَا صَلَاةَ لَهُ إِلَّا مِنْ عُذْرٍ»

«ያለበቂ ምክንያት የአዛን ጥሪን ሰምቶ ያልመጣ ሰው ሶላት የለውም።»³፤ በሶሒሕ ሙስሊምም ከኢብኑ ሙስዑድ ረዳዋሊሁ ዐንሁ እንደተላለፈው እንዲህ ብለዋል፡ «ነገ ሙስሊም ሆኖ አላህን መገናኘት የሚያስደስተው ሰው የእነዚህን ሶላቶች ጥሪ ለመቀበል ይጠባበቅ። አላህ ለነብያቸው የቅናቻ መንገዶችን ደንግጓልና፤ እነርሱም ከቅናቻ መንገዶች ናቸው። ይህ ከመስጂድ የሚቀረው ሰው በቤቱ እንደሚሰግደው እናንተም በቤቶቻችሁ ብትሰግዱ

¹ ሙስሊም ከአቡ ሁረይራ አላህ መልካም ስራውን ይውደድላትና በቁጥር (653) ዘግበውታል።

² አቡ ዳውድ ከዐብደላህ ኢብኑ ኡሙ መክቱም በቁጥር (552) ዘግበውታል።

³ ሙስሊም በቁጥር (654) ዘግበውታል።

ኖሮ የነብያችሁን ሱና በተዋችሁ ነበር። የነብያችሁን ሱና ብትተው ኖሮም በጠፋችሁ ነበር። ንፅህናውን ፈፅሞና አሳምሮ ከዚያም ከእነዚህ መስጂዶች ወደ አንዱ ያቀና ሰው፤ በሚራመደው እያንዳንዱ እርምጃ አላህ መልካም ስራ ይፀፍለታል፤ በርሷም ደረጃ ከፍ ይደረግለታል፤ በርሷም ኃጢአት ይራገፍለታል። በእርግጥም አይተናቸዋል፤ ከርሷ ንፍቅናው የታወቀ ሙናፊቅ በስተቀር ማንም አይቀርም ነበር። በእርግጥም አንድ ሰው በሁለት ሰዎች መካከል ተደግፎ ይመጣና በሰልፍ ውስጥ እንዲቆም ይደረግ ነበር።»¹

በሐጃጆችም ሆኑ በሌሎች ላይ የሁሉን ቻይ አላህ ክልከላዎችን መራቅና ከመፈፀማቸውም መጠንቀቅ ግዴታ ነው፤ እንደ ዝሙት፣ ግብረ-ሰዶም፣ ስርቆት፣ ወለድ መብላት፣ የየቲምን ገንዘብ መብላት፣ በግብይት ላይ ማታለል፣ አደራን መብላት፣ አስካሪ መጠጦችን መጠጣት፣ ጢስ (ሲጋራ) ማጨስ፣ ልብስን (ከቁርጭምጭሚት በታች) ማስረዘም፣ ኩራት፣ ምቀኝነት፣ ይዩልኝ፣ ሀሜት፣ ነገር ማሳበቅ፣ በሙስሊሞች ላይ መሳለቅ፣ እንደ የሙዚቃ ሲዲዎች፣ ዋሽንት፣ ከበሮ፣ ጌታር እና መሰል የሙዚቃ መሳሪያዎችን መጠቀም፤ ዘፈኖችን እና ከፊድዮና ከመሳሰሉት የሚተላለፉ የሙዚቃ ዜማዎችን ማዳመጥ፣ ዳይ እና ዳማ መጨወት፣ ቁማር መጨወት፣ የሰው ልጆችንና የሌሎችንም ነፍስ ያላቸውን ነገሮች ምስል መስራትና በዚህም መደሰት። እነዚህ ሁሉ አላህ በየትኛውም ጊዜና ቦታ

¹ አቡ ዳውድ ከኢብኑ ዐባስ ረዲየላሁ ዐንሁማ በቁጥር (551) ዘግበውታል።

በባሮቹ ላይ ክልክል ካደረጋቸው ፀያፍ ነገሮች መካከል ናቸው። ስለሆነም ሐጃጆችና የተከበረው የአላህ ቤት ነዋሪዎች ከሌሎች በበለጠ ሊጠነቀቁቸው ይገባል፤ ምክንያቱም በዚህች በተከበረች ሀገር የሚሰሩ ወንጀሎች ሀጢአታቸው የከፋና ቅጣታቸውም የገዘፈ ነውና።

የላቀው አሏህ እንዲህ ብሏልና፡

(...وَمَنْ يُرِدْ فِيهِ بِالْحَادِ بِظُلْمٍ نُزِفَهُ مِنْ عَذَابِ إِلِيمٍ 25)

{በእርሱም ውስጥ ከትክክለኛ መንገድ በመዘንበል በዳይ ሆኖ (ማንኛውንም ነገር) የሚያስብ ከአሳማሚ ቅጣት እናቀምሰዋለን።} [አል-ሐጅ: 25] አላህ በሐረም ውስጥ በደል ለመፈፀም ያሰበን ሰው እንኳ ከስፈራራ፣ የፈፀመው ሰው ቅጣት እንዴት ሊሆን ነው?! ቅጣቱ ያለጥርጥር እጅግ የከበደና በጣም ብርቱ ነው። በመሆኑም ከዚህና ከሌሎችም ወንጀሎች ሁሉ መጠንቀቅ የግድ ነው።

ሐጃጆች አላህ በእነርሱ ላይ ከከለከላቸው ከእነዚህና ከሌሎች ወንጀሎች በመጠንቀቅ ካልሆነ በቀር የሐጃቸው ቅጡልነትና የወንጀላቸው ስርየት አይገኝም፤ ነቢዩም የአላህ ሰላትና ሰላም በእርሳቸው ላይ ይስፈንና በሐዲስ እንዲህ ብለዋል፡-

«مَنْ حَجَّ فَلَمْ يَرْفُتْ وَلَمْ يَفْسُقْ رَجَعَ كَيَوْمٍ وَلَدَتْهُ أُمُّهُ».

«ሳይባልግ (ከሚስቱ ጋር ግንኙነት ሳይፈጽም) እና ሳያምፅ ሐጅ ያደረገ እናቱ እንደወለደችው ቀን ከወንጀሉ ፀድቶ ይመለሳል።»¹

ከእነዚህ መጥፎ ድርጊቶች ይበልጥ የከፋና የከበደው፤ አላህ ዘንድ እንዲማፀኑላቸው፤ ወይም የታመመን እንዲፈውሱ፤ ወይም የጠፋን እንዲመልሱላቸው እና የመሳሰሉትን ተስፋ በማድረግ ሙታንን መለመን፤ እርዳታ ከነርሱ መፈለግ፤ ለእነርሱም ስላት መግባትና እርድ ማቅረብ ነው።

ይህ አላህ እርም ያደረገው ትልቁ ሺርክ ነው። ይህም የጃሂሊያ ሙሽሪኮች ሀይማኖት ነው። አላህም ይህንን ለማውገዝና ለመከልከል መልክተኞችን ልኳል መፅሀፍትንም አውርዷል።

እናም ሐጅ አድራጊም ሆነ ሌላ እያንዳንዱ ግለሰብ ይህን ተግባር መጠንቀቅ፤ ከዚህ በፊት የፈፀመው መሰል ተግባር ካለ ወደ አላህ መመለስና፤ ከሱ ተውበት ካደረገ በኋላም አዲስ ሐጅ መጀመር ግዴታ ይሆንበታል። ትላቁ ሽርክ ስራዎችን በሙሉ ያበላሻልና። የላቀው አላህ እንዲህ ብሏል፡

{...وَلَوْ أَشْرَكُوا لَحَبِطَ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ (88)}

{በአላህ ባጋሩም ኖሮ ይሰሩት የነበሩት መልካም ተግባር ሁሉ ከእነርሱ በታበሰባቸው ነበር።} [አልአንዓም፡ 88]

¹ ቡሽሪ ከአቡ ሁረይራ (ረዳዩሊሁ ዐንሁ) በቁጥር (1521)፤ እና ሙስሊም በቁጥር (1350) ዘግቦውታል።

ከትንሹ ሺርክ አይነቶችም መካከል፡- ከአላህ ውጪ በሆነ መማል ነው፤ ለምሳሌም በነብዩ (ሶላላሁ ዐለይሂ ወሰለም)፣ በከዕባ፣ በአደራና በመሳሰሉት መማል ይጠቀሳል።

ከእነዚህም መካከል፡- ይዩልኝና ይስሙልኝ፣ "አላህና አንተ የሻችሁት ሆነ።"፣ "በአላህና በአንተ ባይሆን ኖሮ"፣ "ይህ ከአላህና ከአንተ ነው።" እና የመሳሰሉ ንግግሮች ይገኙበታል።

ከእነዚህ ሺርካዊ ውግዝ ተግባራት መጠንቀቅና ለመተውም መመካከር ግዴታ ነው፤ ነቢዩም (ሶላላሁ ዐለይሂ ወሰለም) እንዲህ ማለታቸው ተረጋግጧልና፡-

«مَنْ خَلَفَ بِغَيْرِ اللَّهِ فَقَدْ كَفَرَ أَوْ أَشْرَكَ».

{ "ከአላህ ውጭ ባለ አካል የማለ በእርግጥም ክዷል ወይም አጋርቷል።" }¹ አሕመድ፣ አቡ ዳውድ እና ቲርሚዚይ ሶሊክ በሆነ ዘገባ ዘግበውታል።

ሶሊክ በሆነ ሐዲሥ ከዑመር - አላህ መልካም ሥራቸውን ይውደድላቸው - እንደተዘገበው፤ የአላህ መልዕክተኛ - የአላህ ሰላትና ሰላም በእርሳቸው ላይ ይስፈንና - እንዲህ ብለዋል፡-

«مَنْ كَانَ خَالِفًا فَلْيَخْلِفْ بِاللَّهِ أَوْ لِيَصْنُتْ».

«የሚምል ሰው በአላህ ይማል ወይም ዝም ይበል።»² ነቢዩ (የአላህ ሰላትና ሰላም በእርሳቸው ላይ ይሁን) እንዲህም ብለዋል፡-

¹ አቡ ዳውድ በቁጥር (3251) ዘግበውታል።

² አቡ ዳውድ በቁጥር (3253) ዘግበውታል።

«مَنْ خَلَفَ بِالْأَمَانَةِ فَلَيْسَ مِنَّا».

"(በአማና) በአደራ የማለ ሰው ከኛ አይደለም"¹። አቡ ዳውድ ዘግበውታል።

ነቢዩ ﷺ እንዲህም ብለዋል፡-

«أَخَوْفُ مَا أَخَافُ عَلَيْكُمُ الشِّرْكَ الْأَصْغَرَ، فَسُئِلَ عَنْهُ فَقَالَ: الرِّيَاءُ».

«"በናንተ ላይ ከምፈራቸው ነገሮች መካከል እጅግ አስፈሪው ነገር ትንሹ ሺርክ ነው።" አሉ። ስለርሱም ተጠየቁ። እርሳቸውም "ይዩልኝ ነው።" አሉ።"² ነቢዩ ﷺ እንዲህም ብለዋል፡

«لَا تَقُولُوا: مَا شَاءَ اللَّهُ وَشَاءَ فُلَانٌ، وَلَكِنْ قُولُوا مَا شَاءَ اللَّهُ ثُمَّ شَاءَ فُلَانٌ».

«"አላህ እና እከሌ ከፈለጉ ..." አትበሉ። ይልቁንም "አላህ ከፈለገ ከዚያም እከሌ ከፈለገ..." በሉ።"³ ነጻኢይ ከኢብኑ ዐባስ -አላህ መልካም ሥራቸውን ይውደድላቸውና - እንደዘገቡት፡- አንድ ሰውዬ "የአላህ መልክተኛ ሆይ! የአላህና የእርሶ መሻት ሆነ።" አላቸው። እርሳቸውም እንዲህ አሉ፡-

«أَجَعَلْتَنِي لِلَّهِ نِدَاءً، بَلْ مَا شَاءَ اللَّهُ وَحْدَهُ».

"ለአላህ ቢጤ አደረከኝን? ይልቁንም አላህ ብቻውን የሻው ሆነ።"⁴

¹ ቡኸሪ ከዐብደላህ በቁጥር (2679) እና ሙስሊም በቁጥር (1646) ዘግበውታል።

² ኢማሙ አሕመድ በቁጥር (5/428) ዘግበውታል።

³ አቡ ዳውድ በቁጥር (4980) ዘግበውታል።

⁴ ኢብኑ ማጀህ በቁጥር (2117) ዘግበውታል።

እነዚህ ሐዲሦች ነቢዩ (የአላህ ሰላትና ሰላም በእርሳቸው ላይ ይስፈንና) የተውሒድን ዳር ድንበር መጠበቃቸውን፤ ህዝባቸውንም ከትልቁም ከትንሹም ሽርክ ማስጠንቀቃቸውን፤ እንዲሁም ለኡመታቸው ኢማን ደህንነትና የአላህን ቅጣትና ቁጣ ከሚያደርሱባቸው ሰበቦች ለማዳን የነበራቸውን ጥረት ያመለክታሉ። ለዚህም አላህ በላጩን ምንዳ ይመንዳቸው። መልዕክቱን አድርሰዋል፤ አስጠንቅቀዋልም፤ ለአላህና ለባሮቹም ምክር ለግሰዋል። እስከ ፍርዱ ቀን ድረስ ዘውታሪ የሆነ የአላህ ሰላትና ሰላም በእርሳቸው ላይ ይስፈን።

በሐጃጆችም ሆኑ በአላህ የተከበረች አገር እና በክቡር መልዕክተኛው -በእርሳቸው ላይ የአላህ ሰላትና ሰላም ይስፈን- አገር ነዋሪ በሆኑ የእውቀት ባለቤቶች ላይ አላህ ለሰዎች የደነጋቸውን ህግጋት ማስተማርና እርም ያደረገባቸውን የሽርክና የወንጀል አይነቶች ማስጠንቀቅ ግዴታ ነው። ደህንንም ከማስረጃዎች ጋር በስፋትና ግልጽ በሆነ መልኩ ሊያብራሩ ይገባል፤ በዚህም ሰዎችን ከጨለማዎች ወደ ብርሃን ሊያወጡና አላህ ግዴታ ያደረገባቸውን የማድረስና የማብራራት ኃላፊነት ሊወጡ ዘንድ ያስችላቸዋል። ጥራት የተገባው አላህ እንዲህ ብሏል፦

{وَإِذْ أَخَذَ اللَّهُ مِيثَاقَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ لَتُبَيِّنُنَّهُ لِلنَّاسِ وَلَا تَكُونُوهُ...}

{(መልዕክተኛችን ሙሐመድ ሆይ!) አላህ የነዚያን መጽሐፉን የተሰጡትን ለሰዎች በእርግጥ «ልታብራሩት

እንጂ ላትደብቁት» በማለት የያዘባቸውን ቃል ኪዳን አስታውሱ። [አሊ-ዒምራን 187]

ከዚህም የተፈለገው፡ የዚህ ኡማ ዑለማዎች፣ የቅርቢቱን ዓለም ከመጨረሻይቱ አስበልጠው እውነትን በመደበቅ ረገድ ከመጽሐፉ ባለቤቶች የሆኑትን የበዳዮችን መንገድ ከመከተል እንዲጠነቀቁ ነው። ክብሩ የላቀው አላህ እንዲህ ብሏል፡-

﴿إِنَّ الَّذِينَ يَكْتُمُونَ مَا أَنزَلْنَا مِنَ الْبَيِّنَاتِ وَالْهُدَىٰ مِنْ بَعْدِ مَا بَيَّنَّاهُ لِلنَّاسِ فِي الْكِتَابِ أُولَٰئِكَ يَلْعَنُهُمُ اللَّهُ وَيَلْعَنُهُمُ اللَّاعِنُونَ 159 إِلَّا الَّذِينَ تَابُوا وَأَصْلَحُوا وَبَيَّنُّوا فَأُولَٰئِكَ أَتُوبُ عَلَيْهِمْ وَأَنَا التَّوَّابُ الرَّحِيمُ 160﴾

{እነዚያ ከአንቀጾችና ከቅን መመሪያ ያወረድነውን ለሰዎች በመጽሐፉ ከገለጽነው በኋላ የሚደብቁ፤ እነዚያ አላህ ይረግማቸዋል። ረገማቸውም ሁሉ ይረግማቸዋል።

እነዚያ (ከመደበቅ) የተጸጸቱና፤ (ያበላሹትን) ያስተካከሉና (የደበቁትንም) የገለጹ ሲቀሩ። የእነርሱን ጸጸትንም እቀበላለሁ። እኔም ጸጸትን ተቀባይ አዛኝ ነኝ።} [አል-በቀራህ 159-160] ጥራት ወደተገባው አላህ ጥሪ ማድረግና ሰዎች ወደ ተፈጠሩለት ነገር መጠቆም ከበለጭ ዒባዳዎችና ከዋነኛ ግዴታዎች መካከል መሆኑን፣ እስከ የውመል ቂያማ ድረስ ያለ የመልእክተኞችና የተከታዮቻቸው መንገድ መሆኑን የቁርአን አንቀጾችና የነብዩ ሓዲሶች ጠቁመዋል። እንዲሁም ጥራት የተገባው አላህ እንዲህ ብሏል፡-

﴿وَمَنْ أَحْسَنُ قَوْلًا مِّمَّنْ دَعَا إِلَى اللَّهِ وَعَمِلَ صَالِحًا وَقَالَ إِنَّنِي مِنَ الْمُسْلِمِينَ 33﴾

{ወደ አላህ ከጠራንና መልካምንም ከሰራ፤ «እኔ ከሙስሊሞች ነኝ» ካለ ሰው ይበልጥ ቃሉ ያማረ ማን ነው?} [ፉሲላት፡ 33] የላቀው አላህ እንዲህ ብሏል፡-

﴿قُلْ هَذِهِ سَبِيلِي أَدْعُو إِلَى اللَّهِ عَلَىٰ بَصِيرَةٍ أَنَا وَمَنِ اتَّبَعَنِي وَسُبْحَانَ اللَّهِ وَمَا أَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ 108﴾

{«ይህኛ መንገዴ ናት። ወደ አላህ እጠራለሁ። እኔም የተከተለኝም ሰው በግልጽ ማስረጃ ላይ ነን። ጥራትም ለአላህ ብቻ ይገባው። እኔም ከአጋሪዎች አይደለሁም።» በል።} [ዩሱፍ፡ 108]

ነቢዩም ﷺ እንዲህ ብለዋል፡

«مَنْ دَلَّ عَلَى خَيْرٍ فَلَهُ مِثْلُ أَجْرِ فَاعِلِهِ»

«ወደ መልካም ነገር ያመላከተ ሰው ለእርሱ የሰራው አምሳያ አጅር አለው»¹

«لَأَنْ يَهْدِيَ اللَّهُ بِكَ رَجُلًا وَاحِدًا خَيْرٌ لَّكَ مِنْ حُمْرِ النَّعَمِ»

«አላህ አንተን ሰበብ አድርጎህ አንድን ሰው ቢመራልህ ላንተ ከቀያይ ግመሎች የተሻለ ነው።»² ይህን መሰል መልዕክት ያዘሉ የቂርአን አንቀጾችና ሐዲሦች በርካታ ናቸው።

የእውቀትና የኢማን ባለቤቶች በተለይም ዝንባሌዎች በነገሱበት፣ አፍራሽ መርሆዎችና አሳሳች መፈክሮች

¹ ሙስሊም በቁጥር (1893) ዘግበውታል።

² ቡኸሪ በቁጥር (3009) እና ሙስሊም በቁጥር (2406) ዘግበውታል።

በተስፋፋቦት፣ የቅኑ መንገድ ዱዓዎች በመነመኑበትና የኢልሓድና የጋጠወጥ ዱዓዎች በበዙበት በዚህ ዘመን፤ ወደ አላህ (ሱብሃነሁ) ጥሪ በማድረግ፣ ባሮችን ወደ መዳኛ መንገዶች በመምራትና ከጥፋት ሰበቦች በማስጠንቀቅ ረገድ ጥረታቸውን እጥፍ ድርብ ማድረግ ይገባቸዋል። አላህ ነው እርዳታ የሚለመነው፤ በላጩና ታላቅ በሆነው በአላህ ቢሆን እንጂ ብልሃትም ሆነ ሀይል የለም።

አዲስ ክፍል:

አምልኮዎችን መሰነቅ እንደሚወደድ፤

ሐጅ አድራጊዎች በመካ በሚቆዩበት ጊዜ የአላህን ስም ማውሳት (ዚክር)፣ እርሱን መታዘዝና መልካም ስራን ማዘውተር፤ እንዲሁም ሶላትንና በበይት (በከዕባ) ጦዋፍ ማድረግን ማብዛት የተወደደ ተግባር ነው። ምክንያቱም በሐረም ውስጥ መልካም ስራዎች (ምንዳቸው) ይነባበራሉ፤ መጥፎ ስራዎችም በውስጡ እጅግ ታላቅና ከባድ ናቸውና። እንዲሁም በአላህ መልዕክተኛ (የአላህ ሶላትና ሰላም በእርሳቸው ላይ ይስፈንና) ላይ ሶላትና ሰላምን ማብዛትም ይወደድላቸዋል።

ሐጅ አድራጊዎች ከመካ መውጣት ሲፈልጉ፣ የመጨረሻ ተግባራቸው በቤቱ እንዲሆን የመሰናበቻ ጦዋፍን ማድረግ ግዴታ ይሆንባቸዋል። ነገር ግን የወር አበባና የወሊድ ደም ላይ ያሉ ሴቶች የመሰናበቻ ጦዋፍ የለባቸውም፤

ምክንያቱም ዐብደላህ ኢብኑ ዐባስ (አላህ መልካም ሥራቸውን ይውደድላቸው) እንዲህ ብለዋል፡-

«أَمَرَ النَّاسُ أَنْ يَكُونَ آخِرُ عَهْدِهِمْ بِالْبَيْتِ، إِلَّا أَنَّهُ خُفِّتْ عَنِ الْمَرْأَةِ الْخَائِضُ»

«ሰዎች የመጨረሻ ተግባራቸው በቤቱ (በካዕባ) ዙሪያ ጠዋፍ ማድረግ እንዲሆን ታዘዙ፤ በወር አበባ ላይ ላላች ሴት ግን አግራርተዋል።»¹

ቤቱን ተሰናብቶ ከመስጂድ መውጣትን የፈለገ ጊዜ እስከሚወጣ ድረስ ፊቱን ወደፊት አድርጎ ይሄዳል። ወደ ኋላ መራመድም አይጠበቅበትም፤ ምክንያቱም ይህ ከነብዩ (የአላህ ሰላትና ሰላም በእርሳቸው ላይ ይስፈን) እንዲሁም ከባልደረቦቻቸውም አልተገኘምና ነው፤ ይልቁንም ከጊዜ በኋላ የተፈጠረ አዲስ ነገር (ቢድዓ) ነው፤ ነብዩም (የአላህ ሰላትና ሰላም በእርሳቸው ላይ ይስፈን) እንዲህ ብለዋል፡-

«مَنْ عَمِلَ عَمَلًا لَيْسَ عَلَيْهِ أَمْرُنَا فَهُوَ رَدٌّ».

"በርሱ ላይ የኛ ትዕዛዝ የሌለበትን ነገር የሰራ ሰው ስራው ወደርሱ ተመለሽ ነው።"² ነቢዩ ﷺ እንዲህም ብለዋል፡

إِيَّاكُمْ وَمُحَدَّثَاتِ الْأُمُورِ، فَإِنَّ كُلَّ مُحَدَّثَةٍ بِدْعَةٌ، وَكُلُّ بِدْعَةٍ ضَلَالَةٌ».

«አዲስ መጤ ጉዳዮችን ተጠንቀቁ፤ አዲስ መጤ በሙሉ ፈጠራ ነው፤ ፈጠራም ሁሉ ጥመት ነው»³።

¹ ቡኸሪ በቁጥር (1755) እና ሙስሊም በቁጥር (1328) ዘግበውታል።

² ዘገባውን ቀደም ብለን አሳልፈናል።

³ ሙስሊም ከጃቢር ኢብን ዐብደላህ ረዲየላሁ ዐንሁ በቁጥር (867) ዘግበውታል።

አላህን በዲኑ ላይ ፅናትን እንዲሰጠን፣ ዲንን ከሚቃረን ነገርም እንዲጠብቀን እንለምነዋለን። እነሆ እርሱ ቸርና ለጋስ ነውና።

አዲስ ክፍል:

የዚያራ ህግጋትና ስነ-ስርዓቶቹ፤

ከሐጅ በፊትም ይሁን በኋላ የነቢዩን (የአላህ ሰላትና ሰላም በርሳቸው ላይ ይስፈን) መስጂድ መዘየር ሱና ነው፤ በቡኸሪ እና ሙስሊም ከአቡ ሁረይራ (ረዳየላሁ ዐንሁ) እንደተረጋገጠው የአላህ መልእክተኛ (የአላህ ሰላትና ሰላም በርሳቸው ላይ ይስፈን) እንዲህ ብለዋል፡-

«صَلَاةٌ فِي مَسْجِدِي هَذَا خَيْرٌ مِنْ أَلْفِ صَلَاةٍ فِيْمَا سِوَاهُ إِلَّا الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ».

"በዚህ መስጂዴ የሚሰገድ ሰላት ከርሱ ውጪ ከሚሰገድ አንድ ሺህ ሰላቶች የተሻለ ነው። የተከበረው መስጊድ (መስጂደል ሐራም) ሲቀር።"¹። ከኢብኑ ዑመር (ረዳየላሁ ዐንሁማ) - አላህ መልካም ሥራቸውን ይውደድላቸውና - እንደተላለፈው፡ ነቢዩ (የአላህ ሰላትና ሰላም በእርሳቸው ላይ ይስፈንና) እንዲህ ብለዋል፡

«صَلَاةٌ فِي مَسْجِدِي هَذَا أَفْضَلُ مِنْ أَلْفِ صَلَاةٍ فِيْمَا سِوَاهُ إِلَّا الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ»

«በዚህ መስጂዴ የሚሰገድ ሰላት ከርሱ ውጪ ከሚሰገድ አንድ ሺህ ሰላት ይበልጣል። ከተከበረው መስጊድ (መስጂደል

¹ ቡኸሪ በቁጥር (1190) እና ሙስሊም በቁጥር (1394) ዘግበውታል።

ሐራም) ሲቀር።»¹ ሙስሊም ዘግበውታል። ከዓብደላህ ቢን ዙባይር (ረዲዋሊሁ ዐንሁ) -አላህ መልካም ስራቸውን ይውድድላቸውና- እንደተላለፈው እንዲህ አሉ፡- «የአላህ መልክተኛ (ሶላሊሁ ዐለይሂ ወሰለም) የአላህ ሶላትና ሶላም በእርሳቸው ላይ ይስፈንና እንዲህ ብለዋል፡-

«صَلَاةٌ فِي مَسْجِدِي هَذَا أَفْضَلُ مِنْ أَلْفِ صَلَاةٍ فِيْمَا سِوَاهُ إِلَّا الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ، وَصَلَاةٌ فِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ أَفْضَلُ مِنْ مِائَةِ صَلَاةٍ فِي مَسْجِدِي هَذَا»

«በዚህ መስጂዴ የሚሰገድ ሶላት ከርሱ ውጪ ከሚሰገዱ አንድ ሺህ ሶላቶች ይበልጣል፤ የተከበረው መስጊድ (መስጂደል ሐራም) ሲቀር፤ እንዲሁም በተከበረው መስጊድ የሚሰገድ ሶላት በዚህ መስጂዴ ከሚሰገድ ሶላት በመቶ ሶላት ይበልጣል።»² አሕመድ፤ ኢብኑ ኹዘይማህና ኢብኑ ሒባን ዘግበውታል።

ከጃቢር ረዲዋሊሁ ዐንሁ እንደተላለፈው የአሊህ መልዕክተኛ የአላህ ሶላትና ሶላም በእርሳቸው ላይ ይስፈንና እንዲህ ብለዋል፡

«صَلَاةٌ فِي مَسْجِدِي هَذَا أَفْضَلُ مِنْ أَلْفِ صَلَاةٍ فِيْمَا سِوَاهُ، إِلَّا الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ، وَصَلَاةٌ فِي الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ أَفْضَلُ مِنْ مِائَةِ أَلْفِ صَلَاةٍ فِيْمَا سِوَاهُ»

«በዚህ መስጂዴ የሚሰገድ ሶላት ከርሱ ውጪ ከሚሰገድ ሶላት በአንድ ሺህ በላጭ ነው። የተከበረው መስጊድ (መስጂደል ሐራም) ሲቀር። በተከበረው መስጊድ (መስጂደል

¹ ሙስሊም በቁጥር (1395) ዘግበውታል።

² ኢማሙ አሕመድ በቁጥር (4/5) ዘግበውታል።

ሐራም) የሚሰገድ ሶላት ደግሞ ከርሱ ውጪ ከሚሰገድ ሶላት በመቶ ሺህ በላጭ ነው።»¹ አሕመድ እና ኢብኑ ማጃህ ዘግበውታል። ተመሳሳይ ሃሳብ ያላቸው ሐዲሶችም በርካታ ናቸው።

ዘያሪው መስጂድ ሲደርስ ሲገባ ቀኝ እግሩን ማስቀደሙ ይወደድለታል፤ እንዲህም ይላል፡- "ቢስሚልላህ ወስሰላቱ ወስሰላሙ ዐላ ረሱሊላህ አውዙ ቢልላሂል ዐዚም ወቢወጅሂሂል ከሪም ወሱልጣኒሂል ቀዲም ሚነ-ሽ-ሽይጢኒ-ር-ረጂም፤ አልላሁምመ ኢፍተሕ ሊ አብዋበ ረሕመቲክ።"

ወደ ሌሎች መስጂዶች ሲገባም ይህንኑ ይላል፤ ወደ እርሳቸው (የአላህ ሶላትና ሰላም በርሳቸው ላይ ይስፈንና) መስጂድ ለመግባት ግን የተለየ ዚክር የለውም።

ከዚያም ሁለት ረከዓ ይሰግዳል፤ በውስጣቸውም ከዱንያና ከአኪራ መልካም ነገር የፈለገውን አላህን ይለምናል። እነዚህን ሁለት ረከዓዎችም በተከበረችው ረውዲ ውስጥ ከሰገዳቸው ደግሞ ይበልጥ የተሻለ ነው። ይህም ነቢዩ (የአላህ ሶላትና ሰላም በርሳቸው ላይ ይስፈንና) እንዲህ ስላሉ ነው፡

«مَا بَيْنَ بَيْتِي وَمَنْبَرِي رَوْضَةٌ مِنْ رِيَاضِ الْجَنَّةِ».

«በቤቴና በሚንበሬ መካከል ከጀነት ጨፌዎች መካከል የሆነ ጨፌ አለ።»² ከዚያም ከሶላት በኋላ የነቢዩን ﷺ ቀብርና

¹ ኢብኑ ማጃህ በቁጥር (1406) ላይ ዘግበውታል።

² ቡኸሪ ከዐብደላህ ኢብኑ ዘይድ አል-ማዚኒይ በቁጥር (1195) እና ሙስሊም በቁጥር (1390) ዘግበውታል።

የሁለቱን ባልደረቦቻቸውን የአቡበክርን እና የዑመርን - ረዳዩሊሁ ዐንሁማ - ቀብሮች ይጎበኛል። ከዚያም በነቢዩ ﷺ ቀብር ፊት ለፊት በስርዓትና ድምፁን ዝቅ በማድረግ ይቆምና እንዲህ በማለት በሳቸው ﷺ ላይ ሰላምታን ያቀርባል፡ “አስሰላሙ ዓለይክ ያ ረሱለላህ ወረሕመቱላሂ ወበረካቱህ”፤ በሱነን አቢ ዳውድ ሐሰን በሆነ ሰነድ ከአቡ ሁረይራ - ረዳዩሊሁ ዐንሁ - እንደተዘገበው የአላህ መልክተኛ ﷺ እንዲህ ብለዋል፡

«مَا مِنْ أَحَدٍ يُسَلِّمُ عَلَيَّ إِلَّا رَدَّ اللَّهُ عَلَيَّ رُوحِي حَتَّىٰ أَرُدَّ عَلَيْهِ السَّلَامَ».

«አንድም በኔ ላይ ሰላምታን የሚያቀርብ የለም ለርሱ ሰላምታን እስክመልስ ድረስ አላህ ለኔ ነፍሴን የሚመልስልኝ ቢሆን እንጂ።»¹ ጎብኝውም በሰላምታው ወቅት እንዲህ ቢል ቸግሮ የለውም፡- «አስ-ሰላሙ ዐለይክ ያ ነቢዩሊህ፣ አስ-ሰላሙ ዐለይክ ያ ኺረተሏሂ ሚን ኸልቂህ፣ አስ-ሰላሙ ዐለይክ ያ ሰይደል-ሙርሰሊን ወኢማመል-ሙተቂን፣ አሸሃዱ አንነከ ቀድ በለጃተር-ሪሳላህ ወአደይተል-አማናህ ወነሰሕተል-ኡሙተ ወጃሃድተ ፊላሂ ሐቀ ጂሃዲህ»፤ ምክንያቱም ይህ ሁሉ ከእርሳቸው ﷺ መገለጫዎች ነውና። በሽሪዓም በእርሳቸው ላይ ሰላትንና ሰላምን ማጣመር እንደተደነገገውና የላቀውን የአላህ ቃልም ስራ ላይ ለማዋል በእርሳቸው ﷺ ላይ ሰላት ያውርድ። ዱዓም ያድርግላቸው።

﴿إِنَّ اللَّهَ وَمَلَائِكَتَهُ يُصَلُّونَ عَلَى النَّبِيِّ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا صَلُّوا عَلَيْهِ وَسَلِّمُوا تَسْلِيمًا﴾ (56)

¹ አቡ ዳውድ በቁጥር (2041) ዘግበውታል።

{አላህና መላዕክቱ በነብዩ (ሙሐመድ) ላይ የአክብሮት እዝነትን ያወርዳሉ። እናንተ ያመናችሁ ሆይ! በእርሱ ላይ የአክብሮት እዝነትን አውርዱ። የማክበርን ሰላምታንም ሰላም በሉ።} [አል-አሕዛብ: 56] ቀጥሎም በአቡ በከርና ዑመር (አላህ መልካም ስራቸውን ይውደድላቸውና) ላይ ሰላምታን ያቀርባል፤ ዱዓም ያደርግላቸዋል፤ የአላህንም ውዴታ ይለምንላቸዋል።

ኢብኑ ዑመር (አላህ መልካም ስራቸውን ይውደድላቸውና) በረሱል ﷺ እና በሁለቱ ባልደረቦቻቸው ላይ ሰላምታን ሲያቀርብ፣ ብዙ ጊዜ ከዚህ ንግግሩ በላይ አይጨምርም ነበር፡- “አስ-ሰላሙ ዐለይክ ያ ረሱለልህ፣ አስ-ሰላሙ ዐለይክ ያ አባ በክር፣ አስ-ሰላሙ ዐለይክ ያ አበታህ።”

“ትርጉሙም፡ የአላህ መልዕክተኛ ሆይ! የአላህ ሰላም በእርሶ ላይ ይስፈን፤ አቡበክር ሆይ! የአላህ ሰላም በእርሶ ላይ ይስፈን፤ አባቴ ሆይ! የአላህ ሰላም በእርሶ ላይ ይስፈን።” ከዚያም ይሄዳል።

ይህ ዝያራ ለወንዶች ብቻ የተደነገገ ሲሆን ሴቶች ግን የትኛውንም ቀብር መዘየር አይፈቀድላቸውም፤ ይህም ከነቢዩ ﷺ እንደተረጋገጠው እርሳቸው

«لَعَنَ زَوَارَاتِ الْقُبُورِ مِنَ النِّسَاءِ وَالْمُتَّخِذِينَ عَلَيْهَا الْمَسَاجِدَ وَالسُّرُجَ».

"ቀብርን አዘውትረው የሚጎበኙ ሴቶችንና በመቃብር ላይ መስገጃዎችንና መብራቶችን የሚይዙትን ረግመዋል።"¹።

በመልዕክተኛው (የአላህ ሰላትና ሰላም በእርሳቸው ላይ ይሁን) መስጂድ ውስጥ ሰላት ለመስገድ፣ ዱዓ ለማድረግ እንዲሁም በሌሎች መስጂዶች ውስጥ የሚፈቀዱ መሰል ተግባራትን ለመፈፀም አስቦ ወደ መዲና መጓዝ ግን፤ በዚህ ጉዳይ ላይ ቀደም ሲል ባሉት ሐዲሶች መሰረት ለሁሉም የተፈቀደ ነው።

ለዘያረው በአላህ መልዕክተኛ መስጂድ (የአላህ ሰላትና ሰላም በእርሳቸው ላይ ይሰፈንና) አምስቱን ወቅት ሰላቶች መስገዱና በውስጡም ዚክርን፣ ዱዓንና የሱና ሰላቶችን ማብዛቱ ሱና ነው። ይህም በውስጡ ያለውን ታላቅ ምንዳ ለመሸመት ነው።

በተከበረችው ረውዲ ውስጥ ሱና ሰላቶችን ማብዛት ይወደዳል፤ ይህም ስለ ክብሯ በመጣው ትክክለኛ ሐዲስ ላይ ነቢዩ (የአላህ ሰላትና ሰላም በእርሳቸው ላይ ይሰፈንና) እንዲህ ስላሉ ነው፡-

«مَا بَيْنَ بَيْتِي وَمَنْبَرِي رَوْضَةٌ مِنْ رِيَاضِ الْجَنَّةِ».

"በቤቴና በሚንበሬ መካከል ከጀነት ጩፌዎች መካከል የሆነ ጩፌ አለ።"²

¹ አቡ ዳውድ በቁጥር (3236) ዘግበውታል።

² ዘገባውን ቀደም ብለን አሳልፈናል።

ፈርድ ሶላትን በተመለከተ ዘያሪውም ሆነ ሌላ ሰው መስጂዱ በቂብላ በኩል በተጨመረው የማስፋፊያ ክፍል በኩል ቢሆንም እንኳ፣ በቻለው አቅም ወደ ሶላቱ ቀደም ብሎ በመሄድ የመጀመሪያውን ሶፍ ሊይዝ ይገባዋል። ይህም የመጀመሪያ ሶፍን አስመልክቶ ከነቢዩ ﷺ በትክክለኛ ሐዲሶች ጠንካራ ማነሳሳት ስለተዘገበ ነው። ለምሳሌም ተከታዩ የርሳቸው ﷺ ንግግር፡

«لَوْ يَعْلَمُ النَّاسُ مَا فِي النِّدَاءِ وَالصَّغَةِ الْأُولَى لَمْ يَجِدُوا إِلَّا أَنْ يَسْتَهْمُوا عَلَيْهِ لَأَسْتَهْمُوا»

«ሰዎች በአዛንና በመጀመሪያ ሰልፍ ያለውን ምንዳ ቢያውቁና እርሱንም እጣ ካልተጣጠሉ በቀር የማያገኙት ቢሆኑ ኖሮ እጣ ይጣጣሉበት ነበር።»¹ ቡኸሪና ሙስሊም ዘግበውታል፣ በሌላ ምሳሌ ነቢዩ ﷺ ለሶሐቦቻቸው እንዲህ ብለዋል፡

«تَقَدَّمُوا فَأَتَمُّوا بِي وَلَيَأْتِمَنَّ بِكُمْ مَنْ بَعْدَكُمْ، وَلَا يَزَالُ الرَّجُلُ يَتَأَخَّرُ عَنِ الصَّلَاةِ حَتَّى يُؤْخِرَهُ اللَّهُ»

«ቅድመኑና በእኔ ተከተሉ፤ ከእናንተ በኋላ ያሉትም በእናንተ ይከተሉ። ሰው ከሶላት ወደ ኋላ ከመቅረት አይወገድም በመጨረሻም አላህ ወደ ኋላ የሚያስቀረው ቢሆን እንጂ ።»² ሙስሊም ዘግበውታል።

¹ ሙስሊም ከአቡ ሰዒድ አልኹድሪይ አላህ መልካም ስራውን ይውደድለትና በቁጥር (438) ዘግበውታል።

² ቡኸሪ በቁጥር (615) እና ሙስሊም በቁጥር (437) ዘግበውታል።

አቡ ዳውድም ከዓኢሻ አላህ መልካም ስራዋን ይውደድላትና በሐሰን ሰነድ እንደዘገቡት ነቢዩ -የአላህ ሰላዋትና ሰላም በሳቸው ላይ ይስፈንና- እንዲህ ብለዋል:

«لَا يَزَالُ الرَّجُلُ يَتَأَخَّرُ عَنِ الصَّفِّ الْمَقْدَمِ حَتَّى يُؤَخَّرَهُ اللَّهُ فِي النَّارِ».

«ሰውዬው ከመጀመሪያው ሶፍ ወደ ኋላ ከመቅረት አይወገድም፤ አላህ ወደ ኋላ እሳት ውስጥ የሚያስቀረው ቢሆን እንጂ።»¹ ከእርሳቸውም ﷺ ለባልደረቦቻቸው እንዲህ እንዳሉ ተረጋግጧል:-

«أَلَا تَصْفُونَ كَمَا تَصِفُ الْمَلَائِكَةُ عِنْدَ رَبِّهَا؟ قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، وَكَيْفَ تَصِفُ الْمَلَائِكَةُ عِنْدَ رَبِّهَا؟ قَالَ: يَتِمُّونَ الصُّفُوفَ الْأُولَى، وَيَتَرَاصُّونَ فِي الصَّفِّ»

« (የአላህ መልዕክተኛ) "መላእክት በጌታቸው ዘንድ እንደሚሰለፉት አትሰለፉምን?" (ሲሉ ሱሐቦችም እንዲህ) አሉ:- "የአላህ መልእክተኛ ሆይ! መላእክት በጌታቸው ዘንድ እንዴት ነው የሚሰለፉት?" እርሳቸውም አሉ:- "የፊተኞቹን ሰልፎች ይዋላሉ፤ በሰልፉም ይጠጋጋሉ።"»² ሙስሊም ዘግበውታል።

በዚህ ዙሪያ የመጡ ሐዲሶች በርካታ ናቸው። እነሱም የመስጂድ ግንባታ ከመስፋፋቱ በፊትም ሆነ በኋላ የነቢዩን (የአላህ ሰላትና ሰላም በእርሳቸው ላይ ይስፈንና) መስጂድና

¹ ሙስሊም ከጃቢር ኢብን ሰሙራ በቁጥር (430) ዘግበውታል።

² አቡ ዳውድ በቁጥር (679) ዘግበውታል፤ ሐዲሱም: "ሰዎች ከመጀመሪያው ሶፍ ወደኋላ ከመቅረት አይወገዱም፤ በመጨረሻም አላህ እሳት ውስጥ ቢያዘገቡባቸው እንጂ።"

ሌሎችንም መስጂዶች ያካትታሉ። ከነቢዩ (የአላህ ሰላትና ሰላም በእርሳቸው ላይ ይስፈንና) በትክክል እንደተዘገበው ባልደረቦቻቸውን በሰልፎቹ ቀኝ በኩል እንዲቆሙ ያነሳሱ ነበር። በመጀመሪያው መስጂዳቸው የሰልፉ ቀኝ ክፍል ከረውዲ ውጪ እንደነበርም ይታወቃል። ከዚህም የምንረዳው (ግዴታ ሰላቶች ላይ) የመጀመሪያ ሰልፎችንና የሰልፎችን ቀኝ ክፍል መያዝ ለተከበረችው ረውዲ ከሚሰጠው ትኩረት እንደሚቀድምና እነዚህን ሁለት ነገሮች መጠበቅም በረውዲ ውስጥ ከመስገድ የበለጠ ተመራጭ መሆኑን ነው። ይህ ጉዳይ በዚህ ርዕስ ስር የመጡ ሐዲሶችን ላስተነተነ ሰው በጣም ግልጽ ነው። አላህም ለበጎ ነገር አጋዥ ነው።

ለአንድም ሰው ክፍሉን መዳበስ ወይም መሳም ወይም በዙሪያው ጦዋፍ ማድረግ አይፈቀድለትም፤ ይህ ከቀደምት ደጋግ ሰላፎች አልተገኘምና። እንደውም የተወገዘ ቢድዓ ነው።

ለአንድም ሰው ረሱልን (ሶለሷሁ ዐለይሂ ወሰለም) ጉዳይ እንዲፈፀሙለት፣ ወይም ከጭንቀት እንዲገላግሉት፣ ወይም የታመመን እንዲፈውሱለት፣ ወይም የመሳሰሉትን ከሳቸው መጠየቅ አይፈቀድለትም። ይህ ሁሉ ከአላህ ሱብላኑሁ ብቻ ነው እንጂ ከሌላ ከማንም አይከጀልምና። ሙታንን መማፀን በአላህ ላይ ማጋራትና (ሽርክ) ከርሱ ውጪ ያለን ማምለክ ነው። የእስልምና ሃይማኖት ደሞ በሁለት መሰረቶች ላይ የተገነባ ነው፡-

አንደኛው፡- ከአላህ በስተቀር ሌላ ላይመለክ ነው።

ሁለተኛው፡ መልዕክተኛው ﷺ በደነገጉት ካልሆነ በቀር አላህን አለማምለክ ነው።

ይህም ከአላህ በስተቀር በእውነት የሚመለክ ሌላ አምላክ በፍፁም እንደሌለ እና ሙሐመድም የአላህ መልእክተኛ መሆናቸውን የመመስከር ፍሬ ሃሳብ ነው።

እንደዚሁም ለአንድም ሰው ከረሱል (የአላህ ሰላትና ሰላም በርሳቸው ላይ ይስፈንና) ምልጃን መጠየቅ አይፈቀድለትም፤ ምክንያቱም ምልጃ የላቀው የአላህ በመሆኗ ከእርሱ በቀር አትከጀልም። የላቀው አላህ እንዲህ ብሏል፡-

{قُلْ لِلَّهِ الشَّفَاعَةُ جَمِيعًا...}

«ምልጃ ሁሉም የአላህ ብቻ ነው... በል» [አዝ_ዙመር: 44] ይልቁንም: «አላህ ሆይ! ነብይህንም አማላጅ አድርግልኝ፤ አሏህ ሆይ! መላኢካዎችህን አማላጅ አድርግልኝ፤ አማኝ ባሮችህንም፤ እንዲሁም ቀድመውኝ የሞቱ ልጆቼን ለኔ አማላጅ አድርግልኝ» እና የመሳሰለውን ትላለህ። ከሙታዎች ግን ነብያትም ይሁኑ ሌሎች ምልጃም ይሁን ሌላ ምንም ነገር አይከጀልም። ምክንያቱም ይህ በሽሪዓ ያልተደነገገ ከመሆኑም በላይ ሽሪዓው ነጥሎ ካስቀረው ውጭ የሚች ስራ ተቋርጧል።

በሶሊክ ሙስሊምም አቡ ሁረይራ -አላህ መልካም ስራቸውን ይውደድላቸውና - እንዳስተላለፉት የአላህ መልዕክተኛ ﷺ እንዲህ ብለዋል:

«إِذَا مَاتَ ابْنُ آدَمَ انْقَطَعَ عَمَلُهُ إِلَّا مِنْ ثَلَاثٍ: صَدَقَةٍ جَارِيَةٍ، أَوْ عِلْمٍ يُنْتَفَعُ بِهِ، أَوْ وَلَدٍ صَالِحٍ يَدْعُو لَهُ».

«የአደም ልጅ ሲሞት ከሶስት ነገሮች በስተቀር ስራው ይቋረጣል፤ እነሱም፡- ተሻጋሪ ምፅዋት (ሰደቀተን ጃሪያ)፣ ሰዎች የሚጠቀሙበት እውቀት፣ ወይም ዱዓ የሚያደርግለት መልካም ልጅ ናቸው።»¹.

ምልጃን በህይወታቸው ጊዜም ሆነ በቂያማ ቀን ቀጥታ ከነቢዩ (የአላህ ሰላትና ሰላም በእርሳቸው ላይ ይሰፈን) መጠየቅ የተፈቀደው ያኔ ይህን ማድረግ የሚችሉበት አቅም ስላላቸው ብቻ ነው። ምክንያቱም እርሳቸው ወደ ፊት መቅረብና ለጠያቂው ጌታቸውን መጠየቅ ይችላሉና። በዱንያ ላይ ያለውማ የታወቀ ነው። ይህ ደግሞ ለእርሳቸው ብቻ የተለየ ሳይሆን ለእርሳቸውም ሆነ ለሌሎች የተፈቀደ ነው። በመሆኑም አንድ ሙስሊም ለወንድሙ “እንዲህ እንዲህ ባለ ነገር ላይ ወደ ጌታዬ አማልደኝ” ብሎ ሊጠይቀው ይፈቀድለታል። ይህም “ዱዓ አድርግልኝ” የሚል ትርጉም አለው። የተጠየቀውም ሰው፤ የተጠየቀው ነገር አላህ እንዲጠየቅ ከፈቀደው እስከሆነ ድረስ አላህን በመጠየቅ ለወንድሙ ማማለድ ይፈቀድለታል።

¹ ሙስሊም ከአቡ ሁረይራ አላህ መልካም ስራውን ይውደድላትና በቁጥር (1631) ዘግበውታል።

በቂያማ (ትንሳኤ) ቀን ግን ጥራት ከተገባው ከአላህ ፈቃድ በኋላ ቢሆን እንጂ ለማንም ማማለድ አይፈቀድለትም። የለቀው አላህ እንዲህ ብሏል፡-

{...مَنْ ذَا الَّذِي يَشْفَعُ عِنْدَهُ إِلَّا بِإِذْنِهِ...}

{ያ እርሱ ዘንድ በፍቃዱ ቢሆን እንጂ የሚያማልድ ማን ነው?} [አል-በቀራህ: 255]

የሞት ሁኔታን በተመለከተ ግን እሱ ለየት ያለ ሁኔታ ነው ያለው። ሰው ከመሞቱ በፊት ከነበረው ሁኔታ ጋርም ሆነ ከትንሳኤ በኋላ ካለው ሁኔታ ጋር ማያያዝ አይፈቀድም። ምክንያቱም ሸሪወው ነጥሎ ካወጣቸው ጉዳዮች በስተቀር የሚች ስራው ስለሚቋረጥና በስራውም የተገደበ ስለሚሆን ነው፤ ከሙታን ምልጃን መለመንም ሸሪወው ከፈቀዳቸው ነገሮች ውስጥ አይካተትም። ስለሆነም ከዚህ ጋር ማያያዝ አይፈቀድም። ነቢዩ (ሶላላሁ ዐለይሂ ወሰለም) የአላህ ሶላትና ሰላም በእርሳቸው ላይ ይስፈንና ከሞቱ በኋላ ከሰማዕታት ህይወት የበለጠ ሙሉ የሆነ የበርዘኽ ህይወት እንደሚኖሩ ጥርጥር የለውም። ነገር ግን ይህ ህይወት ከመሞታቸው በፊት ከነበራቸው የህይወት አይነትም ሆነ የትንሳኤ ቀን ከሚኖራቸው የህይወት ጋር የሚመሳሰል አይደለም። ይልቁንም እውነታውንና እንዴትነቱን ጥራት የተገባው አላህ እንጅ ሌላ ማንም የማያውቀው ህይወት ነው። ለዚህም ነው በተከበረው ሐዲሥ ላይ እርሳቸው (የአላህ ሶላትና ሰላም በእርሳቸው ላይ ይስፈንና) እንዲህ ማለታቸው የመጣው፡-

«مَا مِنْ أَحَدٍ يُسَلِّمُ عَلَيَّ إِلَّا رَدَّ اللَّهُ عَلَيَّ رُوحِي حَتَّى أَرُدَّ عَلَيْهِ السَّلَامَ»

«አንድም በኔ ላይ ሰላምታን የሚያቀርብ የለም ለርሱ ሰላምታን እስክመልስ ድረስ አላህ ለኔ ነፍሴን የሚመልስልኝ ቢሆን እንጂ።»¹

ይህም እርሳቸው ሙት መሆናቸውንና ሩሐቸውም አካላቸውን መለየቷን ያመለክታል። ነገር ግን ሰላምታ በሚቀርብላቸው ጊዜ ነፍሳቸው ወደ እርሳቸው ትመለሳለች። ከቁርኣንና ከሱና የእርሳቸውን መሞት (ሰላላሁ ዐለይሂ ወሰለም) የሚያመለክቱ መረጃዎች የታወቁ ናቸው። ይህም በዑለማዎች መካከል ስምምነት የተደረሰበት ጉዳይ ነው። ይሁን እንጂ ይህ የእርሳቸውን የበርዘኽ ህይወት አይከለክልም፤ ልክ የሰማዕታት ሞት ከፍ ያለው አላህ በተከታዩ ንግግሩ የጠቀሰውን የበርዘኽ ህይወታቸውን እንዳልከለከለው ሁሉ ማለት ነው።

﴿وَلَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ قُتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَمْوَاتًا بَلْ أَحْيَاءٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ يُرْزَقُونَ﴾
{169}

{(መልዕክተኞችን ሙሐመድ ሆይ!) እነዚያንም በአላህ መንገድ የተገደሉትን ሰማዕታት ሙታን አድርገህ አትገምታቸው። በእርግጥ እነርሱ ጌታቸው ዘንድ ሕያው ናቸውና። ከጌታቸው ዘንድም ሲሳይ ይለገሳሉ።} [አሊ-ዒምራን 169]

በዚህ ጉዳይ ላይ ንግግሩን ያሰፋነው፣ በዚህ ርዕስ ላይ የሚያምታቱ ወደ ሽርክ እንዲሁም ከአላህ ውጭ ሙታንን

¹ አቡ ዳውድ በቁጥር (2041) ዘግበውታል።

ወደ ማምለክ የሚጣሩ ሰዎች በሙብዛታቸው ነገሩ አስፈላጊ ሆኖ ስለተገኘ ነው። በመሆኑም አላህን ለእኛም ለመላው ሙስሊሞችም ሽሪዓውን ከሚፃረር ነገር ሁሉ ሰላም እንዲያደርገን እንለምነዋለን። ይበልጥ የሚያውቀው አላህ ነው።

አንዳንድ ዘያሪዎች የሚፈፀሙት የነቢዩ (የአላህ ሰላትና ሰላም በርሳቸው ላይ ይስፈንና) ቀብር ዘንድ ድምፅን ከፍ ማድረግና ረጅም ሰአት እዛው መቆም ይህ የተደነገገውን መቃረን ነው። ምክንያቱም ከጥራት ጋር ልቅና የተገባው አላህ ኡመቱን ድምፃቸውን ከነቢዩ (የአላህ ሰላትና ሰላም በርሳቸው ላይ ይስፈንና) ድምፅ በላይ ከፍ ከማድረግ፣ እንዲሁም አንዳቸው ለሌላቸው ድምፃቸውን ከፍ እንደሚያደርጉት ሁሉ ለርሳቸው በንግግር ከመጮህ ከልክሏቸዋልና። እርሳቸው ዘንድ ድምፅን ዝቅ እንዲያደርጉም በሚከተለው የላቀ ቃላት አዟቸዋል፡-

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَرْفَعُوا أَصْوَاتَكُمْ فَوْقَ صَوْتِ النَّبِيِّ وَلَا تَجْهَرُوا لَهُ بِالْقَوْلِ كَجَهْرِ بَعْضِكُمْ لِبَعْضٍ أَن تَحْبَطَ أَعْمَالُكُمْ وَأَنتُمْ لَا تَشْعُرُونَ ۚ إِنَّ الَّذِينَ يَغُضُّونَ أَصْوَاتَهُمْ عِنْدَ رَسُولِ اللَّهِ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ امْتَحَنَ اللَّهُ قُلُوبَهُمْ ۖ لِلتَّقْوَىٰ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَأَجْرٌ عَظِيمٌ ۝۩۩۩﴾

{እናንተ ያመናችሁ ሆይ! ድምፆቻችሁን ከነብዩ ድምጽ በላይ ከፍ አታድርጉ። ከፊላችሁ ለከፊሉ እንደሚጮህም ሁሉ በንግግር ለርሱ ስትናገሩ አትጮሁ። እናንተ የማታውቁ ስትሆኑ ስራዎቻችሁ እንዳይበላሹ (ከዚህ ተከልከሉ)።}

እነዚያ በአላህ መልዕክተኛ ዘንድ ድምፆቻቸውን ዝቅ የሚያደርጉ እነዚህ እነዚያ አላህ ልቦቻቸውን ለፍርሃት የፈተናቸው ናቸው። ለእነርሱም ምህረትና ታላቅ ምንዳ አለላቸው።} [አልሉጁራት: 2-3]

የርሳቸው ቀብር ዘንድ ረጅም ሰዓት መቆምና ሰላምታን በመደጋገም ማብዛቱ እርሳቸው ቀብር ዘንድ ወደ መገፋፋት፣ የጨጨታ መብዛትና የርሳቸው ቀብር ዘንድ ድምፅ ከፍ ማለትን ያስከትላል። ይህም አላህ ግልፅ በሆኑት የቁርአን አንቀጾቹ ለሙስሊሞች የደነገገውን ይቃረናል። ነቢዩ (ﷺ) በህይወት እያሉም ሆነ ሞተው የተከበሩ ናቸው። አማኝ ለሆነ ሰውም ሽሪዓዊ ስነ ስርዓትን የሚፃረር ነገር ሊፈፅም አይገባውም።

ልክ እንደዚሁ አንዳንድ ዘያሪዎችና ሌሎችም ወደ ቀብራቸው በመዘር፣ እጆቻቸውን ከፍ በማድረግ ቀብራቸው ዘንድ ዱዓ የሚያደርጉ ይህ ሁሉ ከአላህ መልክተኛ (የአላህ ሰላትና ሰላም በርሳቸው ላይ ይስፈን) ባልደረቦችና እነርሱን በመልካም የተከተሉት ቀደምት ደጋግ አበዎች ከነበሩበት ተቃራኒ ነው። ይልቁንም አዲስ ፈጠራ መጤ ነው። ነቢዩም (የአላህ ሰላትና ሰላም በርሳቸው ላይ ይስፈን) እንዲህ ብለዋል፡-

«فَعَلَيْكُمْ بِسُنَّتِي وَسُنَّةِ الْخُلَفَاءِ الرَّاشِدِينَ الْمُهْدِيِّينَ مِنْ بَعْدِي، تَمَسَّكُوا بِهَا وَعَظُّوا عَلَيْهَا بِالتَّوَّاجِدِ، وَإِيَّاكُمْ وَمُحَدَّثَاتِ الْأُمُورِ، فَإِنَّ كُلَّ مُحَدَّثَةٍ بَدْعَةٌ وَكُلَّ بَدْعَةٍ ضَلَالَةٌ».

«በኔ ሱናና ከኔ በኋላ ባሉት የተመሩ ቅን በሆኑት ምትኮች ሱና አደራችሁን! እርሷን አጥብቃችሁ ያዙ፤ በማኘኪያ ጥርሳችሁም ነክሳችሁ ያዟት። አደራችሁን አዳዲስ መጤ ነገሮችን ተጠንቀቁ! ሁሉም አዲስ መጤ ነገር ቢድዓ ነው፤ ሁሉም ቢድዓም ጥመት ነውና።»¹.

ነቢዩ ﷺ እንዲህም ብለዋል፡

«مَنْ أَحْدَثَ فِي أَمْرِنَا هَذَا مَا لَيْسَ مِنْهُ فَهُوَ رَدٌّ»

"በዚህ ጉዳያችን ከእርሱ ያልሆነን አዲስ ነገር ያመጣ ይዘት የመጣው አዲስ ፈላጥ ውድቅ ነው።"²

«مَنْ عَمِلَ عَمَلًا لَيْسَ عَلَيْهِ أَمْرُنَا فَهُوَ رَدٌّ».

"በርሱ ላይ የኛ ትዕዛዝ የሌለበትን ነገር የሰራ ሰው ስራው ወደርሱ ተመለሽ ነው።"³.

ዐሊዎ ቢን አል-ሑሳይን ዘይኑል-ዓቢዲን (ረዳዮሊሁ ዐንሁማ) - አላህ መልካም ሥራቸውን ይውደድላቸውና - አንድን ሰው በነቢዩ (ﷺ) ቀብር ዘንድ ዱዓእ ሲያደርግ አይተው ከለከሉት። እንዲህም አሉት፡- «ከአባቴ፣ እርሱም ከአያቴ፣ እርሱም ከአላህ መልክተኛ (ﷺ) የሰማሁትን ሐዲሥ አልነግርህምን? እርሳቸው እንዲህ ብለዋል፡-

«لَا تَتَّخِذُوا قَبْرِي عِيْدًا، وَلَا بُيُوتَكُمْ قُبُورًا، وَصَلُّوا عَلَيَّ، فَإِنَّ تَسْلِيمَكُمْ يَبْلُغُنِي أَيْنَمَا كُنْتُ».

¹ አቡ ዳውድ ዒርባድ ኢብን ሳሪያህ በተላለፈ ሐዲስ በቁጥር (4607) ዘግበውታል።

² ዘገባውን ቀደም ብለን አሳልፈናል።

³ ዘገባውን ቀደም ብለን አሳልፈናል።

"ቀብሬን ዲድ አታድርጉት፤ ቤቶቻችሁንም መቃብር አታድርጉ። በኔ ላይ ሰለዋት አውርዱ፤ ሰላምታችሁ የትም ብትሆኑ ይደርሰኛልና።"¹

ልክ እንደዚሁ አንዳንድ ዘያሪዎች በነቢዩ (የአላህ ሰላትና ሰላም በርሳቸው ላይ ይስፈንና) ላይ ሰላምታን ሲያቀርቡ ልክ ሰላት የሚሰግድ ሰው እንደሚያደርገው ቀኝ እጃቸውን ግራ እጃቸው ላይ አጣምረው ከደረታቸው በላይ ወይም ከደረታቸው ስር ማድረጋቸው ይህ ሁኔታ በነቢዩ (የአላህ ሰላትና ሰላም በርሳቸው ላይ ይስፈንና) ላይ ሰላምታን ሲያቀርቡም ሆነ ከርሳቸው ውጪ ባሉ ሌሎች ንጉሶች፣ መሪዎችና ሌሎችም ላይ አይፈቀድም። ምክንያቱም ኢብኑ ሐጃር ፈትሐልባሪ ውስጥ የተለያዩ ዑለሞችን ጠቅሰው እንዳወሱት ይህ የመዋደቅ፣ የመተናነስና የአምልኮ ሁኔታ ስለሆነ ከአላህ ውጪ ለማንም አይሆንም። ጉዳዩም ሁኔታውን በጥሞና ላስተዋለና አላማው የቀደምት ደጋግ አበዎችን መንገድ መከተል ለሆነ ሰው እጅግ ግልፅ ነው።

በጭፍን ወገንተኝነት፣ በስሜት መከተል፣ በጭፍን ተከታይነትና ወደ ደጋግ ቀደምቶች መንገድ በሚጣሩት ላይ መጥፎ ጥርጣሬ ያሸነፈውማ የርሱን ጉዳዩ ወደ አላህ የተተወ ነው። አላህንም ለእኛም ሆነ ለእርሱ ሐቅን ከሌለው ነገር ሁሉ አስበልጠን እንድንመርጥ ቅናቻና መገጠምን

¹ የዘይኑል-ዓቢዲን ዘገባ ሲሆን ሸይኹ አልሐፊዝ አል-መቅደሲ አስጠግተውታል። ሐዲሱንም እርሳቸው ያለ ታሪኩ፣ ኢማሙ አሕመድም በሙስነዳቸው (2/367) ዘግበውታል።

እንዲለግሰን እንማፀነዋለን። እርሱ ሊማፀኑት ዘንድ እጅግ የተገባው ነውና።

ልክ እንደዚሁ አንዳንድ ሰዎች ወደተከበረው ቀብር ከሩቅ በመዘርና ከንፈሮቻቸውን በሰላምታ ወይም በዱዓ ማንቀሳቀሳቸው፤ ይህ ሁሉ ከዚህ በፊት ከተጠቀሱት ጋር ተመሳሳይ የሆነ አዲስ መጤ ነው። ለሙስሊም በዲኑ ውስጥ አላህ ያልፈቀደውን አዲስ ነገር ሊፈጥር አይገባውም። በዚህ ስራውም ከወዳጅነትና ከንጹህ ልቦና ይልቅ ከአላህ ለመራቅ ይዳረጋል። ኢማሙ ማሊክ (አላህ ይዘንላቸውና) ይህንና መሰል ስራዎችን አውግዘዋል፤ እንዲህም ብለዋል፡- "የዚህች ኡማ መጨረሻዋ አይቃናም፤ የመጀመሪያዋን ያቃናው ነገር ቢሆን እንጂ።"¹.

የዚህች ኡመት የመጀመሪያዎቹ የተስተካከሉት በነቢዩ ﷺ፤ በቅን ምትኮቻቸው፤ መልካም ስራቸው በተወደደላቸው ባልደረቦቻቸው ፈለግ እና እነርሱን በመልካም በተከተሏቸው (ሰዎች) መንገድ ላይ በመጓዝ ነው። የዚህች ኡመት ኋለኞችም የሚስተካከሉት ያንኑ አጥብቀው በመያዝና በዚያው ላይ በመጓዝ ብቻ ነው።

አላህ ሙስሊሞችን በዱንያም ሆነ በአኼራ መዳንን፤ ደስታንና ክብርን የሚያገኙበትን ነገር ያድላቸው። እነሆ እርሱ ቸርና ለጋስ ነውና።

¹ ኢጋወቱል ለህፋን ፊ መሲዊዲ ሸይጣን (1/ 363)

ማስሰቢያ

የነቢዩን የአላህ ሰላትና ሰላም በርሳቸው ላይ ይስፈንና ቀብር የመዘየር ብይን፤

የነቢዩን (የአላህ ሰላትና ሰላም በርሳቸው ላይ ይስፈን) ቀብር መዘየር አንዳንድ ተራ ሰዎችና መሰሎቻቸው እንደሚያስቡት ግዴታም ሆነ የሐጅ መስፈርት አይደለም። ይልቁንም የረሱልን (የአላህ ሰላትና ሰላም በርሳቸው ላይ ይስፈን) መስጂድ የዘየረ ወይም በአቅራቢያው ያለን ሰው በሚመለከት የሚወደድ ተግባር ነው።

ከመዲና የራቀ ሰው ቀብር መዘየርን በማሰብ ጓዝን ሸክፎ መውጣት አይፈቀድለትም። ነገር ግን የተከበረውን መስጂድ መዘየር በማሰብ ጓዝን መሸከፍ ይወደድለታል። መስጂዱ ዘንድ የደረሰ ጊዜም የተከበረውን ቀብርና የሁለቱን ባልደረቦች (የአቡበከርና ዑመርን) ቀብር ይዘይራል። የርሳቸውን (የአላህ ሰላትና ሰላም በርሳቸው ላይ ይስፈንና) ቀብርና የሁለቱን ባልደረቦቻቸውን ቀብሮች መዘየር መስጂዳቸውን ﷺ መዘየርን ተከትሎ እግረ መንገድ የሚደረግ ነው። ይህም በሰሊጣይን እንደተረጋገጠው ነቢዩ ﷺ እንዲህ በማለታቸው ነው፡

«لَا تُشَدُّ الرَّحَالُ إِلَّا إِلَى ثَلَاثَةِ مَسَاجِدَ: الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ، وَمَسْجِدِي هَذَا، وَالْمَسْجِدِ الْأَقْصَى».

«ከሶስቱ መስጊዶች በስተቀር ጓዝ ሸክፎ ጉዞ አይወጣም። እነርሱም፡ መስጂደል ሐራም፣ ይህ መስጂዴ እና መስጂደል አቅሷ ናቸው።»¹

የርሳቸውን (የአላህ ሰላትና ሰላም በርሳቸው ላይ ይስፈንና) ቀብር ወይም የሌላን ቀብር ለመዘየር አስቦ ጓዝን ሸክፎ መውጣት የተደነገገ ቢሆን ኖሮ ለህዝባቸው ያመላክቱና ለትሩፋቱም ይመሯቸው ነበር። ምክንያቱም እርሳቸው ከሰዎች ሁሉ ለህዝባቸው የበለጠ መካሪ፣ አላህንም ከማንም በላይ የሚያውቁና ከማንም በላይም እርሱን የሚፈሩ ናቸውና። በእርግጥም ተልዕኳቸውን ግልፅ በሆነ መልእክት ተወጥተዋል። ህዝባቸውንም ወደ መልካም ነገር ሁሉ አመላክተዋል፤ ከመጥፎ ነገርም ሁሉ አስጠንቅቀዋቸዋል። ከሶስቱ መስጂዶች ውጭ ጓዝን ሸክፎ ከመውጣት አስጠንቅቀው ሳለ እንዴት ሊፈቀድ ይችላል?! እንዲህም ብለው ሳለ፡-

«لَا تَتَّخِذُوا قَبْرِي عِيْدًا، وَلَا بُيُوتَكُمْ قُبُورًا، وَصَلُّوا عَلَيَّ، فَإِنَّ صَلَاتَكُمْ تَبْلُغُنِي حَيْثُ كُنْتُمْ»

«ቀብሬን የሚጎበኝ የበአል ስፍራ አታድርጉት፤ ቤቶቻችሁንም መቃብር አታድርጉ። በኔ ላይ ሰለዋት አውርዱ፤ የትም ብትሆኑ ሰለዋታችሁ ትደርሳኛለችና።»²

¹ ቡኻሪ ከአቡ ሁረይራ በቁጥር (1189) እና ሙስሊም በቁጥር (1397) ዘግበውታል።

² ዘገባውን ቀደም ብለን አሳልፈናል።

የርሳቸውን (የአላህ ሰላትና ሰላም በርሳቸው ላይ ይስፈንና) ቀብር ለመዘየር ጓዝን ሽክፎ መውጣት ይፈቀዳል የሚባል ከሆነ ቀብሩን እንደ በዓል እንዲያዝ ያደርጋል። ይህም ነቢዩ (የአላህ ሰላትና ሰላም በርሳቸው ላይ ይስፈንና) የፈሩትንና የተከለከለውን ነገር ማለትም በሃይማኖት ድንበር ማለፍንና ከልክ በላይ ማወደስን ያስከትላል። የርሳቸውን (የአላህ ሰላትና ሰላም በርሳቸው ላይ ይስፈንና) ቀብር ለመዘየር ጓዝን ሽክፎ መውጣት እንደሚፈቀድ በማመናቸው ምክንያት ብዙ ሰዎች እዚህ ስህተት ውስጥ ወድቀዋል።

ወደ እርሳቸው (የአላህ ሰላትና ሰላም በእርሳቸው ላይ ይሁንና) ቀብር ጓዝን ሽክፎ መጓዝ ይፈቀዳል የሚሉ ወገኖች ማስረጃ አድርገው የሚያቀርቧቸውን ሐዲሶችን በተመለከተ፣ ሰነዶቻቸው ያልተረጋገጡ (ዶዲፍ) እንዲያውም የተቀጠፉ ናቸው። እንደ ዳረቁጥኒይ፣ በይሀቂይ፣ ሓፊዝ ኢብኑ ሐጃር እና ሌሎችም ያሉ የሐዲሥ ሊቃውንት ዶዲፍነታቸውን ገልፀዋል። ስለሆነም ከሶስቱ መስጂዶች ውጭ ወደ ሌላ ስፍራ ጓዝን ሽክፎ መጓዝን ክልክል የሚያደርጉትን ትክክለኛ ሐዲሶች በእነዚህ (ዶዲፍ) ሐዲሦች ተንተርሶ መፃረር አይፈቀድም።

ውድ አንባቢ ሆይ! የነቢዩን (የአላህ ሰላትና ሰላም በርሳቸው ላይ ይስፈንና) ቀብር በመዘየር ጉዳይ የተወሰኑ የተፈበረኩ ሐዲሦችን እንድታውቃቸውና በነዚህ ሐዲሦችም

ከመሸወድ እንድትጠነቀቅ ሲባል ከዚህ በታች እንዘረዝርልሃለን፡

የመጀመሪያ፡ "ሐጅ አድርጎ እኔን ያልዘየረኝ በርግጥም ችላ ብሎኛል።"

ሁለተኛ፡ «ከሞትኩ በኋላ የዘየረኝ ሰው በህይወት እያለሁ እንደዘየረኝ ነው።»

ሶስተኛ፡ «በአንድ አመት ውስጥ እኔንና አባቴን ኢብራሂምን የዘየረ ሰው ጀነት እንዲገባ አላህ ዘንድ ዋስትና እሆንለታለሁ።»

አራተኛ፡ «ቀብሬን የዘየረ ሰው የኔ ምልጃ ለርሱ ፀንታለታለች።»

እነዚህና የመሳሰሉት ሐዲሦች አንዳቸውም ከነቢዩ (የአላህ ሰላትና ሰላም በርሳቸው ላይ ይስፈንና) አልተረጋገጡም።

ሓፊዝ ኢብኑ ሐጃር "ተልኪስ" በሚባለው መጽሐፋቸው አብዛኛዎቹን ዘገባዎች ካወሱ በኋላ እንዲህ ብለዋል፡ "የነዚህ ሐዲሦች ሁሉም ሰነዶች ያልተረጋገጡ (ዶዲፎች) ናቸው።

ሓፊዝ አልዑቀደሊይ እንዲህ ብለዋል፡- "በዚህ ርዕሰ ጉዳይ አንድም ትክክለኛ የሆነ ሐዲሥ አልተላለፈም።

ሸይኹል ኢስሊም ኢብን ተይሚያም አላህ ይዘንላቸውና እነዚህ ሐዲሦች ሁሉም የተቀጠፉ መሆናቸውን በቁርጠኝነት ገልጿል። በእውቀት፣ በሒፍዝ እና በጥልቅ ጥናትም እርሳቸው በቂ ናቸው።

ከነዚህ ውስጥ የተረጋገጠ ነገር ቢኖር ኖሮ፤ ሶሐቦች (ረዲዮፊዛ ዐንቀጽ) እርሱን በመተግበር፤ ለህዝቡ በማብራራትና ወደርሱም በመጥራት ረገድ ከሰዎች ሁሉ ቀዳሚ በሆኑ ነበር። ምክንያቱም እነርሱ ከነቢያት ቀጥለው ከሰዎች ሁሉ በላይ፤ የአላህንም ድንጋጌዎችና ለባሮቹ የደነገገውንም ከማንም በላይ አዋቂ፤ ለአላህና ለፍጡራኑም የበለጠ ቅኖች ናቸውና። እናም ከእነርሱ በዚህ ጉዳይ ላይ የተዘገበ አንዳችም ነገር አለመኖሩ፤ ድርጊቱ ያልተደነገገ መሆኑን ያስረዳናል።

ከነዚህ ውስጥ ትክክለኛ (ሶሐሕ) ነገር ቢገኝ እንኳ፤ ሐዲሦችን ለማጣጣም ሲባል ቀብርን ብቻውን ለመዘየር በማሰብ ጓዝ መሸከፍ የሌለበት ሽሪዓዊ ዚያራ ላይ ሊተረጎም ይገባዋል። አላህ ሱብሃኑሁ ወተዓላ የበለጠ ያውቃል።

አዲስ ክፍል:

የቁባእ መስጂድንና በቂዕን መዘየር ስለመወደዱ፤

መዲናን ለሚዘይር ሰው የቁባእን መስጂድ መዘየርና እዛም መስገዱ ይወደድለታል። በሁለቱ ሶሐሐች ከኢብኑ ዑመር (አላህ ከሁለቱም ስራ ይወደድላቸውና) እንደተላለፈው እንዲህ ብለዋልና፡-

«كَانَ النَّبِيُّ ﷺ يَزُورُ مَسْجِدَ قُبَاءٍ رَاكِبًا وَمَاشِيًا وَيُصَلِّي فِيهِ رَكْعَتَيْنِ».

«ነቢዩ ﷺ የቁባእን መስጂድ እየጋለቡም በእግራቸውም ይዘይሩና ሁለት ረከዓ ይሰግዱበት ነበር።»¹

ከሰህል ቢን ሑነይፍ (ረዳዮሷ ሀንዳ) - አላህ መልካም ሥራቸውን ይውደድላቸውና - እንደተላለፈው እንዲህ ብለዋል፡ የአላህ መልዕክተኛ (የአላህ ሰላትና ሰላም በእርሳቸው ላይ ይስፈንና) እንዲህ ብለዋል፡-

«مَنْ تَطَهَّرَ فِي بَيْتِهِ ثُمَّ أَتَى مَسْجِدَ قُبَاءٍ فَصَلَّى فِيهِ صَلَاةً كَانَ لَهُ كَأَجْرِ عُمْرَةٍ».

«ከቤቱ ጦሀራ አድርጎ (ዉዱእ አድርጎ) ከዚያም ወደ ቁባእ መስጂድ መጥቶ ሰላትን በውስጡ የሰገደ ለርሱ የዑምራ ምንዳ ይኖረዋል።»²።

መዲናን የሚዘይር ሰው የበቂዕን መቃብር ስፍራ፣ የሰማዕታትን መቃብር ስፍራ፣ እና የሐምዘን (አላህ መልካም ስራውን ይውደድላትና) ቀብር መዘየሩ ሱና ነው። ይህም ነቢዩ (የአላህ ሰላትና ሰላም በእርሳቸው ላይ ይስፈንና) ይዘይሯቸውና፣ ዱዓም ያደርጉላቸው ስለነበር ነው። እንዲሁም ነቢዩ (የአላህ ሰላትና ሰላም በእርሳቸው ላይ ይስፈንና) እንዲህ ስላሉም ነው፡

«زُورُوا الْقُبُورَ فَإِنَّهَا تَنْذِرُكُمْ بِالْآخِرَةِ».

«መቃብርን ዘይሩ! እርሷ መጪውን አለም ታስታውሳችኋለችና።»³. ሙስሊም ዘግበውታል።

¹ ቡኸሪ በቁጥር (1193) እና ሙስሊም በቁጥር (1399) ዘግበውታል።

² ኢብኑ ማጀህ በቁጥር (1412) ዘግበውታል።

³ ሙስሊም በቁጥር (976) ዘግበውታል።

ነቢዩ (የአላህ ሶላትና ሰላም በእርሳቸው ላይ ይስፈንና) ሰሐቦቻቸው ቀብርን በዘየሩ ወቅት እንዲህ እንዲሉ ያስተምሯቸውም ነበር፡-

«السَّلَامُ عَلَيْكُمْ أَهْلَ الدِّيَارِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُسْلِمِينَ، وَإِنَّا إِن شَاءَ اللَّهُ بِكُمْ لَاجِقُونَ، نَسْأَلُ اللَّهَ لَنَا وَلَكُمْ الْعَافِيَةَ».

“አሰላሙ ዐለይኩም ያ አህለ ዲያር ሚነል ሙእሚኒን ወልሙስሊሚን ወኢና ኢንሻአላሁ ቢኩም ላሒቁን ነስአሉላህ ለኩም ወለና አል ዓፊያ” (ትርጉሙም፡- “በዚህ መቃብር ውሰጥ የምትገኙ ሙእሚኖችና ሙስሊሞች ሆይ! ሰላም ይስፈንባችሁ! እኛም በአላህ ፈቃድ እንከተላችኋለን፤ ለእኛም ለእናንተም ከአላህ ዘንድ ደህንነትን እንጠይቃለን፡፡”)¹ ሙስሊም ከሱለይማን ኢብን ቡረይዳ፤ እርሳቸውም ከአባታቸው ዘግበውታል፡፡

ቲርሚዚይ ከኢብኑ ዐባስ (ረዳየሷሁ ዐንሁማ) - አላህ መልካም ሥራቸውን ይውደድላቸውና - እንደዘገቡት፡ ነቢዩ (የአላህ ሶላትና ሰላም በእርሳቸው ላይ ይስፈንና) በመዲና ቀብሮች በኩል አለፉና ፊታቸውን ወደነርሱ አዙረው እንዲህ አሉ፡-

«السَّلَامُ عَلَيْكُمْ يَا أَهْلَ الْقُبُورِ، يَغْفِرُ اللَّهُ لَنَا وَلَكُمْ، أَنْتُمْ سَلَفُنَا وَنَحْنُ بِالْآثَرِ».

“አስ-ሰላሙ ዐለይኩም ያ አህለል ቁቡር፤ የጃፊሩላሁ ለና ወለኩም፤ አንቱም ሰለፉና ወነሕኑ ቢል አሠር፡፡”² (ትርጉሙም፡- “የመቃብር ሰዎች ሆይ ሰላም ይስፈንባችሁ!

¹ ሙስሊም በቁጥር (975) ዘግበውታል፡፡

² ቲርሚዚይ በቁጥር (1035) ዘግበውታል፡፡

አላህ ለእኛም ለእናንተም ይማርልን፤ እናንተ ቀዳሚዎቻችን ናችሁ፤ እኛም የናንተን ፈለግ ተከታዮች ነን።”)

ከእነዚህ ሐዲሶች የምንረዳው ሽሪዓዊ በሆነው የቀብር ጉብኝት የሚፈለገው መጪውን አለም ማስታወስ፣ ለሚችች መልካም መዋል፣ ለእነርሱ ዱዓ ማድረግና እዝነትን መለመን መሆኑን ነው።

ነገር ግን መቃብራቸው ዘንድ ዱዓ ለማድረግ በማሰብ ወይም በአጠገባቸው ለመዘውተር (ኢዕቲካፍ ለማድረግ) ወይም ጉዳይን እንዲያስፈፅሙና የታመመን እንዲፈውሱ እነርሱን ለመጠየቅ ወይም በነርሱ አማካኝነት ወይም በክብራቸው አማካኝነት አላህን ለመጠየቅና የመሳሰሉትን ዓላማ በማድረግ መዘየር፣ ይህ የተወገዘ መጤ (ቢድዓዊ) የሆነ መዘየር ነው። አላህም ሆነ መልክተኛው አልደነገጉትም። ደጋግ አበዎችም (አላህ መልካም ሥራቸውን ይውደድላቸውና) አልፈፀሙትም። ይልቁንም መልክተኛው (የአላህ ሰላትና ሰላም በርሳቸው ላይ ይስፈንና) ከከለከሉት መተው ከሚገባው የሚመደብ ነው። እርሳቸውም እንዲህ ብለዋልና፡

«زُورُوا الْقُبُورَ، وَلَا تَقُولُوا هُجْرًا».

«መቃብርን ዘይሩ፤ ጸያፍ ቃልንም አትናገሩ»¹.

¹ ሙስሊም ከኢብኑ ቡረይዳህ እሳቸውም ከአባታቸው በቁጥር (977) ዘግበውታል።

እነዚህ የተጠቀሱት ጉዳዮች በደረጃቸው ቢለያዩም ቢድዳ በመሆናቸው በአንድ ላይ ይጠቃለላሉ። ከፊሉ ሺርክ ደረጃ ባይደርስም ቢድዳ ነው፤ መቃብር ዘንድ አላህን እንደመለመን፤ በሚቼ ሐቅና በክብሩ አማካኝነት እሱን መጠየቅና የመሳሰሉት አይነቶቹ በምሳሌነት ይጠቀሳሉ። ከፊሉ ደግሞ ከትልቁ ሺርክ ይመደባል፤ ሙታንን እንደመለመን፤ ከነርሱ እርዳታ መፈለግና የመሳሰሉት አይነቱ ለምሳሌነት ይጠቀሳሉ።

የዚህ ማብራሪያም ከዚህ በፊት በዝርዝር አልፏልና ንቃ፤ ተጠንቀቅም። ጌታህንም ወደ ሐቅ እንዲገጥምህና እንዲመራህ ለምነው። እርሱ የሚገጥምና የሚመራ ነውና፤ ከእርሱ በቀር በእውነት የሚመለከ አምላክ የለም፤ ከእርሱ ሌላም ጌታ የለም።

በጽሑፍ ልናሰፍረው የፈለግነው የመጨረሻው ነጥብ ይህ ነው። ምስጋና በመጀመሪያም በመጨረሻም ለአላህ የተገባ ነው። የአላህ ሰላትና ሰላምም በባሪያው፤ በመልእክተኛውና ከፍጡራኑ ሁሉ ምርጥ በሆኑት በሙሐመድ ላይ፤ በቤተሰቦቻቸው ላይ፤ በባልደረቦቻቸው ላይ እና እስከ ትንሳኤ ቀን ድረስ በመልካም በተከተሏቸው ላይ ሁሉ ይስፈን።

ማውጫ

በቁርአንና ሐዲሥ መሰረት የተዘጋጀ የበርካታ የሐጅ፣ የዑምራና የዚያራ ጉዳዮች ማረጋገጫና ማብራሪያ.....	2
በቁርአንና ሐዲሥ መሰረት የሐጅ፣ የዑምራና የዚያራ በርካታ ጉዳዮች ማረጋገጫ እና ማብራሪያዎች.....	2
የአዘጋጁ መግቢያ	2
አዲስ ክፍል:.....	5
ሐጅና ዑምራ ግዴታ መሆኑንና ቶሎ መፈፀምም የሚገባ ስለመሆኑ ማስረጃዎች	5
አዲስ ክፍል:.....	9
ከወንጀሎች ተውበት ማድረግና ከበደሎች መላቀቅ ግዴታ ስለመሆኑ፤.....	9
አዲስ ክፍል:.....	16
ሐጅ አድራጊ (ኢሕራም ማድረጊያ ስፍራ) ሚቃት ሲደርስ ማድረግ ያለበት፤	16
አዲስ ክፍል:.....	24
የሐጅና ዑምራ ኢሕራም ማድረጊያ ስፍራዎችና ድንበራቸው፤	24
አዲስ ክፍል:.....	30
ከሐጅ ወራት ውጪ ወደ ሚቃት የደረሰ ሰው ብይን፤.....	30
አዲስ ክፍል:.....	34
የህፃን ልጅ ሐጅ ማድረግ ከኢስላማዊ የግዴታው ሐጅ (ግዴታ ከሆነው ሐጅ) ያብቃቃዋልን? በሚለው ዙሪያ ያለው ብይን፤.....	34
አዲስ ክፍል:.....	37
በኢሕራም ወቅት የተከለከሉና የተፈቀዱ ነገሮች፤.....	37

አዲስ ክፍል:	45
ሐጅ አድራጊ መካ ሲገባ ስለሚያከናውናቸው ተግባራት፤ እንዲሁም ጦዋፍና የመሳሰሉትን መስጂደል ሐራም ከገባ በኋላ ስለሚፈፀማቸው ተግባራት፤	45
አዲስ ክፍል:	56
በዙልሒጃህ ስምንተኛው ቀን ለሐጅ ኢሕራም ስለማድረግና ወደ ሚና ስለመውጣት ብይን፤	56
አዲስ ክፍል:	82
በእርድ ቀን ሐጅ አድራጊው የሚፈፀመው ተግባር በላጭ መሆኑን ማብራሪያ፤	82
አዲስ ክፍል:	90
ተመቱዕና ቂራን ፈፃሚ በሆኑት ላይ ደም ግዴታ ስለመሆኑ፤	90
አዲስ ክፍል:	93
ሐጅ የሚያደርጉ ሰዎችና ሌሎችም ላይ በመልካም ማዘዝ ግዴታ ስለመሆኑ፤	93
አዲስ ክፍል:	103
አምልኮዎችን መሰነቅ እንደሚወደድ፤	103
አዲስ ክፍል:	105
የዚያራ ህግጋትና ስነ-ስርዓቶቹ፤	105
ማስሰቢያ	123
የነቢዩን የአላህ ሰላትና ሰላም በእርሳቸው ላይ ይስፈንና ቀብር የመዘየር ብይን፤	123
አዲስ ክፍል:	127
የቁባእ መስጂድንና በቂዕን መዘየር ስለመወደዱ፤	127

am396v3.1 - 04/09/2026